

TEK PARTİLİ DÖNEMDE

KONYA'DA 1935 GENEL SEÇİMİ

Doç. Dr. Ömer AKDAĞ

Tek Partili Dönemde Konya'da 1935 Genel Seçimi

LİTERATÜRK
© a c a d e m i a 160

İnceleme-Araştırma 145

Bu kitap ve kitabın özgün özellikleri tamamen Nüve Kültür Merkezi'ne aittir. Hiçbir şekilde taklit edilemez.
Yayınevinin izni olmadan kısmen ya da tamamen kopyalanamaz, çoğaltılamaz.
Nüve Kültür Merkezi hukukî sorumluluk ve takibat hakkını saklı tutar.

Ağustos 2018

Editörler: **Şükrü BALCI - Mete KAZAZ - Salih TİRYAKİ**
Genel Yayın Yönetmeni: **İsmail ÇALIŞKAN**

ISBN 978-605-337-

T.C.

Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 16195

Kapak Tasarım: **Salih TİRYAKİ**

Baskı Öncesi Hazırlık: **Mehmet ATEŞ**
meh_ates@hotmail.com

Baskı & Cilt: **Sebat Ofset Matbaacılık**
Fevzi Çakmak Mh. Hacı Bayram Cad. No. 57 Karatay/KONYA
Tel: +90.332.342 01 53 sebat@sebat.com
KTB S. No: 16198 - Basım Tarihi: AĞUSTOS 2018

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

AKDAÇ, Ömer

Tek Partili Dönemde Konya'da 1935 Genel Seçimi

ANAHTAR KAVRAMLAR

- key concepts -

1. Tek Partili Dönem, 2. CHP, 3. Konya, 4. Genel Seçim, 5. İntihap

"LİTERATÜRK
a c a d e m i a", Nüve Kültür Merkezi kuruluşudur.

www.literaturkacademia.com

   / nkmliteraturk

M. Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı Alt Kat No: 35-36-41

Meram / KONYA Tel: 0.332.352 23 03 Fax: 0.332.342 42 96

Alemdar Mah. Himaye-i Etfal Sok. Aydoğmuş Han Nu. 7/G
Cağaloğlu / İSTANBUL Telefaks 0.212.511 37 86

TEK PARTİLİ DÖNEMDE

KONYA'DA 1935 GENEL SEÇİMİ

Doç. Dr. Ömer AKDAĞ

Doç. Dr. Ömer AKDAĞ

1962 yılında Konya’da doğdu. İlk ve orta tahsilini burada tamamladı. Üniversite tahsilini Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İş İdaresi bölümünde (1987), yüksek lisansını Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü İşletme Ana Bilim Dalında (1990) ve doktoraasını aynı enstitü Tarih Ana Bilim Dalında (1997) tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi (1999-2004), Selçuk Üniversitesi (2004-2015) ve Necmettin Erbakan (2015-2016) Üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı.

2006-2014 yılları arasında Ün TV’de “Güncel Tarih” programını yaptı ve takdim etti. 2013 yılında doçent oldu. Halen KTO Karatay Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Türkiye geneline yayın yapan İstiklal gazetesi ve mahalli yayın yapan Yenigün gazetelerinde yazılar yazmaktadır.

YAYINLARINDAN BAZILARI

KİTAPLAR

Konya’da Çok Partili Dönem Genel Seçimleri (1946–1957), Palet Yayınları, Konya- 2009.

Çok Partili Dönem Başlarında CHP’nin Laiklik Anlayışı, Çizgi Yayınları. Konya-2011.

Türk İnkılap Tarihi, Literatürk Yayınları. Konya-2014

Dünden Bugüne Politik Dokunuşlar, Nüve Yayınları, Konya 2015.

MAKALELER

“Bir İttihatçının Gözüyle Adım Adım 31 Mart Olayı”, **Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi**, Ekim 2002.

“Ana Hatlarıyla Osmanlı Devleti’nde Ekonomik Anlayış ve Batı Avrupa’daki Merkantilist Düşünce”. **Bilgi Yolu Dergisi**, Temmuz-2007

“Toplumların Direnç Noktaları Açısından Türk ve Batı Uygarlıklarının Karşılaştırılması”, **Uluslararası Türk Dünyası Altıncı Sosyal Bilimler Kongresi**, 25-28 Mayıs 2008. Celalabat/Kırgızistan.

“Fatiha Suresinden Hareketle Türk Milletinin Kur’an-ı Kerim ile Bütünleşmesi ve Milletimizin İstikbali Üzerine Düşünceler”. **4. Uluslararası Dini Bilimler Sempozyumu**. Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (3-5 Mayıs 2018)

“TCF Ve DP’nin Kuruluş Aşamasındaki Müşterek Unsurlar Ve DP’nin Propaganda Tekniğindeki “Başarı”, **I. Uluslararası Siyasal İletişim, Demokrasi ve Yeni Süreçler Sempozyumu** (21-23 Kasım 2013), Dicle Üniversitesi İletişim Fakültesi.

“Sosyal Yapı Dil ve Beşeri Sermaye”, **Uluslararası Beşeri Sermaye I, Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu**, 23-24 Eylül 2015.

Dirilişin Şifresi: Ahilik. (Özel Sayı) Meram Belediyesi. Mayıs 2016.

ÖN SÖZ

Tek partili dönemde yapılan seçimlerin temel özelliği, seçmenlerin adayları tasdik etmelerinden ibaret olsa da, bu dönemde gerçekleştirilen seçimlerin zamanında yapılmasına hassasiyet gösterilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan genel seçimlerde, seçmenlerin, seçimlere iştirak etmeleri hususunda özel bir gayret göstermişlerdir.

Dış tazyiklerin etkisi ve dahilî konjonktürün de tetiklemesiyle 1945 yılında çok partili sisteme geçilinceye kadar, Türkiye'de yapılan "*seçimlerde*", seçmenlerle alakalı olarak "*müntehib-i evvel*" (birinci seçmen) ve "*müntehib-i sani*" (ikinci seçmen) uygulaması yapılmıştır. Dikkat edilirse "*seçim*" kavramını tırnak içinde verdik. Zira tek partili dönemde yapılan seçimlerin sonucu belliydi. Bu tür seçimlere, literatürde "*sözde seçim*" denilmektedir. 1935 yılında yapılan genel seçim de bu minvaldedir.

Cumhuriyet arşivi, Türkiye geneline hitap eden gazeteler, mahalli gazeteler ve mahalli arşivler (Koyunoğlu müzesi) gibi birinci elden kaynaklarla diğer tetkik eserlere müracaat edilerek hazırlanmış olan bu çalışma; giriş, iki bölüm, sonuç ve eklerden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde tek partili dönemde yapılan seçimlerin hukuki çerçevesi verilmiştir. Birinci bölümde Türkiye genelinde yapılan milletvekilliği (mebus) seçimlerdeki propaganda teknikleri, muhalefet anlayışı ile azınlıkların seçimlerdeki durumu incelenmiştir. Kadınlara seçme ve seçilmesiyle alakalı kanunî düzenlemenin 1935 genel seçimlerinden kısa bir

süre önce yapılması sebebiyle bu seçimlerden önceki aylarda kadınların meclise girmesiyle alakalı gazetelerde yer alan anketler bu bölümde değerlendirilmiştir. İkinci bölümde Konya'da seçim öncesi kamuoyundaki haber ve yorumlar, seçim hazırlıkları ve seçim mahalli basın taranarak inceleme konusu yapılmıştır. Seçimde milletvekilliğini kazanan adayların kısa biyografileri dipnotta verilmiştir. Ekler kısmında mahalli gazetelerden örneklerle, CHP'nin 1935 yılında tanzim etmiş olduğu ve öztürkçeyle kaleme alınmış olan tüzükten bazı iktibaslar verilmiştir. Eksik ve kusurları tarafımıza ait olan bu çalışmanın demokrasi tarihire katkı sağlaması temennimizdir.

Doç. Dr. Ömer AKDAĞ

İÇİNDEKİLER

7.....	ÖN SÖZ
9.....	İÇİNDEKİLER
11.....	GİRİŞ
13.....	SEÇİMİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ
21.....	BİRİNCİ BÖLÜM
21.....	TÜRKİYE GENELİ 1935 MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ
22.....	1. PROPAGANDA FAALİYETLERİ
23.....	2. TEK PARTİLİ DÖNEMDE MUHALEFET VE AZINLIKLAR (EKALLİYETLER)
26.....	2.1. Tek Partili Döneme Mahsus Muhalefet Şekli: Spor Kulübü
26.....	
31.....	3. TÜRK KADININA SEÇME VE SEÇİLME HAKKININ VERİLMESİ
31.....	İKİNCİ BÖLÜM
31.....	KONYA'DA SEÇİM
36.....	1. SEÇİM ÖNCESİ KAMUOYU (EFKÂR-I UMUMÎ)
43.....	2. KONYA'DA SEÇİM HAZIRLIKLARI
43.....	3. KONYA'YI HİÇ GÖRMEMİŞ "SAYLAV" ADAYI
44.....	4. HALKTAN KOPUK PARTİ TEŞKİLATLARI
46.....	4.1. CHP Konya Vilayet Teşkilatı
46.....	4.2. CHP Konya Merkez İlçe Teşkilatı
46.....	4.3. Taşra Teşkilatları
53.....	5. KONYA'DA SEÇİM
63.....	DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

69.....	<i>KAYNAKÇA</i>
73.....	<i>EKLER</i>
73.....	<i>1935 YILINA AİT BAZI KRONOLOJİK GELİŞMELER</i>
82.....	<i>KONYA MİLLETVEKİLLERİ</i>
	<i>MİLLETVEKİLLERİNİN MESLEKİ DURUM İTİBARIYLA</i>
82.....	<i>TÜRKİYE GENELİYLE MUKAYESE</i>
83.....	<i>CUMHURİYETİN İLK KADIN MİLLETVEKİLLERİ</i>
84.....	<i>SEÇİM BEYANNAMESİ (1935)</i>
86.....	<i>MAHALLİ BASINDAN ÖRNEKLER</i>
92.....	<i>1935 CHP TÜZÜĞÜ</i>

GİRİŞ

1923'den 1950'ye kadar uzanan bir dönemde Türk siyasî yapısına hâkim olan güç CHP ve o partinin toplumdaki boyutunu oluşturan asker-sivil tabakadır. Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre ülkede başlatılan sonra yeniden yapılanma sebebiyle bu tabakanın kazandığı büyük itibar ve sağladığı siyasî etkinlik, geniş halk kitlelerini rahatsız etmeye başlamış, bürokratlar halka tepeden bakan, ezen "*ceberrut*" devletin sembolü gibi görülmüşlerdir¹.

Cumhuriyetin ilk yılları, yeniden yapılanma ve inkılâpların hızla tamamlanması gereken bir devre olarak düşünülmüş ve bu sebeple tartışma ve kısır çekişmelerle kaybedilecek zamanın olmaması gerektiği değerlendirilmiştir. Toplumda Cumhuriyetin kurulmasına karşı olduğu düşünülen tepkinin direniş halini alması önlenmek istenmiştir. Nitekim, gerek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve gerekse Serbest Cumhuriyet Fırkası örneklerinde bu "*tehlike*" görülmüştür. Bu sebeple Cumhuriyetin hâkim siyasî elitinin görüşü, demokrasiyi ayakta tutacak olan sosyal yapı ayakları üzerinde duruncaya kadar, yeni teşekkül

¹ Ahmet N Yücekök, *Siyaset Sosyoloji Açısından Türkiye'de Parlamentonun Evrimi*, Ankara Üniversitesi siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 533, 110.

eden rejime en saygılı ve sadık bir kadro tarafından yürütülmesi yönünde olmuştur².

1929'a kadar olan dönemde rejime ve Mustafa Kemal'e karşı askerî, dinî ve siyasî her türlü muhalefet susturulmuştur. Böyle bir ortamda Mustafa Kemal'in talimatıyla 1930 yılında kurulmuş olan Serbest Cumhuriyet Fırkası bile toplumda birikmiş olan tepkinin tekrar gündeme gelmesine engel olamamıştır. Böylece güdümlü muhalefet yoluyla denenen "*Çok partili cumhuriyet*" tecrübesi başarıya ulaşamayınca, zaten fiilen varlığını sürdüren Tek parti ile Tek partili sistem dönemi resmen başlamış ve bu devre 1945'e kadar devam etmiştir³.

1930 yılından itibaren parti-devlet aynîleşmesi (özdeşleşmesi) devresi başlamıştır. Bu dönemde siyasî hayatın tek kaynağı olarak CHP görülmüştür. Milli Mücadeleye muhalif olmayan ve "*olumsuz bir siyasî psikoloji*" sahip bulunmayan 18 yaşından büyük, kötü şöhreti bulunmayan her Türk vatandaşına partinin kapıları açık tutulmuştur⁴. Böylece, CHP 1931 yılına kadar fiilen yürütmekte olduğu iktidarını, bundan sonra devlet politikası olarak 1945 yılına kadar tek ve karşı çıkılmaz bir şekilde devam ettirmiştir. Devlet Başkanı partinin başkanı, İçişleri Bakanı Parti Genel Sekreteri ve Valiler de Partinin İl Başkanı olmuşlardır⁵. Parti-devlet bütünleşmesi döneminin ilk genel seçimleri 1931'de, ikinci genel seçimi 1935 yılında gerçekleşmiştir. İnceleme konusu olarak ele aldığımız 1935 genel seçimlerinin daha

² Ahmet N Yücekök, *Siyaset Sosyoloji Açısından Türkiye'de Parlamentonun Evrimi*, Ankara Üniversitesi siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 533, s. 111-112.

³ Yücekök, 1983, 113.

⁴ Yücekök, 1983, 116.

⁵ Yücekök, 1983, 115.

iyi anlaşılabilmesi için, bu seçimin hangi kriterler çerçevesinde yapıldığının bilinmesinde fayda bulunmaktadır. Bu sebeple 1935 genel seçimlerinin hukukî zemini aşağıda verilmiştir.

SEÇİMİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ

1876 tarihli Talimat-ı Muvakkate ile getirilen ve 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkate ile ayrıntılı olarak düzenlenen iki dereceli seçim sistemi 1946 seçimlerine kadar uygulanmıştır. Ancak, Meclis-i Mebusan'ın toplandığı tarihten itibaren bu iki dereceli seçimler konusu sürekli tartışılmış ve özellikle iktidarın dışında kalan çevrelerle, muhalefet grupları tarafından eleştirilmiştir.

İlk Osmanlı Meclisinde seçim kanunu görüşülürken, bir grup milletvekili, tasarıdaki düzenlemeye karşı çıkararak iki dereceli seçimlerde oluşacak meclisin halkı temsil edemeyeceğini, Osmanlı milletinin Avrupa milletleri kadar istidatlı olduğunu söylemişlerdir. Tartışmalar sırasında merkezî bürokrasinin konuya karşı oldukça hassas olduğu görülmektedir. Mesela Mithat Bey "*Şura-yı Devlet*" üyesi olarak yaptığı konuşmada tek dereceli seçime, halkın tecrübesiz olduğunu ve dolayısıyla iki dereceli seçimin halk için daha kolay bir yöntem olduğunu belirterek karşı çıkmıştır. Bu konuda bir başka tartışmada I. TBMM döneminde 1921 Anayasası ile 3 Nisan 1923 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatinin Bazı Mevaddini Muaddil Kanununun mecliste görüşüldüğü sırada meydana gelmiştir. 1921 Anayasası'nın temsille ilgili hükümlerinin görüşüldüğü sırada üyelerin önemli bir çoğunluğu, seçim güvenliği ve dolaylı seçimler konusunda birleşmişlerdir. Bu üyeler, iki dereceli seçimlerin "*Milli hâkimiyetin tecellisine*" imkân vermediği yönünde görüşler dile getirmişlerdir. Daha sonra (1923 yılında) Anayasa

Komisyonu Başkanı olarak tek dereceli seçim teklifine karşı çıkacak olan Yunus Nadi bile bu sırada milli hâkimiyetin en iyi biçimde gerçekleşmesinden yana bir tavır sergilemiştir⁶.

I. TBMM döneminde meclisi oluşturan milletvekillerinin çoğunluğu iki dereceli seçimlere karşı çıkmışlardır. Ancak 1923 yılında, iki dereceli seçimlere karşı çıkanların “ileride tek dereceli seçimlere geçileceği” gerekçesiyle bu sistemin devamı yönünde karar almışlardır. Nitekim 1923 tarihli İntihap Kanunu Değişiklik Teklifi, önce İkinci Gurup tarafından verilmiştir. Teklif, 1908 tarihli düzenlemeye göre oldukça demokratik bir muhtevaya sahiptir. Seçim Kanununun Anayasaya ters düştüğü, milli iradenin gereği gibi yansımaya imkân vermediği belirtilmiştir. Fakat çoğunluğu Birinci Gurup oluşturduğu Encümen’de teklifin muhtevası değiştirilerek, iki dereceli seçim sisteminin devamı konusunda karar alınmıştır. Teklif 67 ret, 5 çekimser oya karşılık 114 oyla kabul edilmiştir⁷.

Seçim sistemi konusunda M. Kemal Paşa’nın tercihi iki dereceli seçimden yana olmuştur. CHP’de uzun yıllar görev yapan Hilmi Uran, M. Kemal’in dolaylı seçimler (iki dereceli seçim) konusundaki düşüncelerini şöyle açıklamaktadır: “Atatürk daima iki dereceli seçim usulünün lehinde bulunur, o sistemin neticeyi kontrol etmeye daha elverişli bir sistem olduğunu bahis mevzuu etmeksizin, onun hatta daha demokratik olduğunu söyler ve bilhassa bizim memleketimizde iki dereceli seçim usulünün daha isabetli ve daha adilane netice alınacağı fikrini müdafaa ederdi”⁸.

⁶ Esat Öz Gündoğan, *Tek Parti ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1992, 152.

⁷ Gündoğan, 1992, 153.

⁸ Hilmi Uran, *Hatıralarım*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1959, 397-398.

Tek parti döneminde, seçimlerin düzenli bir şekilde dört yılda bir yapılmasına hususi bir önem atfedilmiştir. Seçimler yaklaştığında TBMM'nin aldığı seçim kararıyla süreç başlar. Bu karardan sonra seçim bölgelerinin (illerin) çıkaracağı milletvekili İkinci seçmen (müntehib-i sanî) sayısı tespit edilir ve seçmen listeleri düzenlenir. Daha sonra parti il idare heyetleri, İkinci seçmen listesini tespit ederek ilan ederler. Seçmenlerin (Müntehib-i evvel) İkinci seçmen listelerine rey verme işlemi, yaklaşık 3–15 gün sürer. Bu arada seçim teftiş heyetleri, sandıkların buldukları yerleri tespit eder ve hangi mahallelerin hangi sandıklarda rey kullanacakları matbuat vasıtasıyla halka duyurulur⁹. Seçim sandıkları, genellikle belediye, okul, kaymakamlık binalarına, karakol önlerine ve cami avlularına konulmuştur¹⁰.

İkinci seçmen (müntehib-i sani) seçimini, aday tespiti, ilanı ve İkinci seçmenlerin milletvekillerine rey verme safhası takip eder. Milletvekili olmak isteyenler taleplerini parti merkez yönetimine yazılı olarak iletirler. Müracaatlar öncelikle parti genel sekreterliğinde değerlendirilir. Aday listenin nihaî biçimi parti genel başkan vekili ve genel sekreterden oluşan parti divanında kararlaştırılır¹¹. Daha sonra genel başkan, milletvekili aday listesini bir beyannameyle İkinci seçmenlerin (müntehib-i sani) tasdiklerine sunar. Merkezde toplanan İkinci seçmenler (mün-

⁹ Gündoğan, 1992, 156.

¹⁰ *Cumhuriyet*, 5 Nisan 1931.

¹¹ CHP tüzüğüne göre 1927–1947 yılları arasında aday tespiti yetkisi parti başkanlık divanının yetkisi dâhilindeydi. Sonay, 2006, 98; Aday tespiti yetkisi, hem adayların kimler olacağını, hem de bunların hangi seçim bölgelerinden seçime katılacaklarını tayin yetkilerini içine alır. Ayrıca listeler seçmenlere parti genel başkanı tarafından açıklanır. Oya Araslı, *Adaylık Kavramı ve Türkiye'de milletvekili Adaylığı*, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, 151.

tehib-i sani), bir seçim alayı merasiminden¹² sonra, genelde resmi bir kuruluştaki bulunan bir sandığa gelerek reylerini kullanırlar. Bu sırada parti il başkanının veya belediye başkanının (bazen bu iki görev bir kişide toplanabilir) seçimler ve partiyle alakalı bir konuşma yapması an'ane halini almıştır. Konuşmadan sonra İkinci seçmenler, önceden dağıtılmış pusulaları ışaretleyerek rey sandığına atarlar¹³

1877'den 1961 yılına kadar yapılan genel seçimlerde, milletvekilliği için birden çok seçim çevresinden aday olmak mümkündür. Bu durumda birden çok çevrede seçim kazanılması halinde, biri tercih edilirdi. Bu uygulama 1935 genel seçimlerinde tatbik edilmemiřtir¹⁴.

1935 genel seçiminde iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde, seçimler iki safhalı olmuş ve her ikisinde de çoğunluk (ekseriyet) sistemi tatbik edilmiştir. İki dereceli sistemde seçmenler, yukarıda da ifade edildiği gibi, Birinci seçmen (Müntehib-i evvel) ve İkinci seçmen (Müntehib-i sani) şeklinde isimlendirilmişlerdir. Birinci seçmenler İkinci seçmenleri, bunlar da milletvekillerini seçmişlerdir. Birinci seçmenlerin

¹² Mesela İstanbul'da 1935 seçimlerinde seçim törenindeki kortejde en önde şehir bandosu ve sandık kamyonu yer almıştır. Daha sonra sırasıyla şöyle bir sıralama olmuştur. Belediye reisi, parti il merkezi başkanı ve üyeleri, üniversite rektörü ve dekanları, teftiş heyeti, Ticaret Odası ve Esnaf Teşkilatı, Üniversite öğrencileri. *Cumhuriyet*, 4 şubat 1935.

¹³ Sonay, 2006, 102.

¹⁴ Tuncer, 2003, 145; Cumhuriyet döneminde birden çok seçim çevresinden adaylık 1920-1957 yılları arasında yapılan genel seçimlerde yedi seçim döneminde tatbik edilmiştir. Bu genel seçim tarihleri ve aday sayısı şöyledir: 1920'de 14 aday, 1923'de 1 aday, 1931'de 3 aday, 1946'da 3 aday, 1950'de 13 aday, 1954'de 4 aday ve 1957'de 8 adaydır. Tuncer, 2003, 146.

seçmesi gereken İkinci seçmen sayısı 1908, 1923 ve 1934 yıllarında farklı şekillerde düzenlenmiştir¹⁵.

1934 yılında yapılan 2631 sayılı kanun ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı¹⁶ verilmiş ayrıca ikinci seçmen sayıları yeniden düzenlenmiştir. Buna göre; bir bucak dâhilinde bulunan kadın-erkek nüfustan her 400 kişi için, 1 adet ikinci seçmen seçilecektir. Nüfus 400'ü geçtiğinde ise; 401–600 kişi için 1 adet ikinci seçmen, 601–1000 kişi için 2 adet ikinci seçmen, 1001–1400 kişi

¹⁵ 2 Ağustos 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı'na göre; bir nahiyeye (bucak) çevresinde bulunan; 501–750 müntehib-i evvel (Birinci seçmen) için 1 müntehib-i sani (İkinci seçmen), 751–1250 arasındaki müntehib-i evvel (Birinci seçmen) için 2 müntehib-i sani (İkinci seçmen), 1251–2250 arasındaki müntehib-i evvel (Birinci seçmen) için 4 müntehib-i sani (İkinci seçmen) seçilmektedir. Birinci seçmen sayısının 2250'den fazla olması halinde bu oranlara göre 5, 6 ve daha çok sayıda İkinci seçmen seçilebilecektir. Bir bucakta Birinci seçmen sayısı 250–500 arasında olduğu takdirde, yine bir adet İkinci seçmen seçilecektir. 3 Nisan 1923 tarih ve 320 Sayılı Kanuna göre ikinci seçmen sayıları yeniden düzenlenmiştir. Buna göre; 201–300 kişi için 1 İkinci seçmen, 301–500 kişi için 2 İkinci seçmen, 501–700 kişi için 3 İkinci seçmen seçilecektir. Daha fazla nüfus için seçilecek İkinci seçmen sayısı aynı yöntemle tespit edilecektir. 22 Aralık 1934 tarih ve 2631 Sayılı Kanun ile tekrar bir düzenleme daha yapılmıştır. Bu düzenleme ile ilk defa kadın nüfus seçimlere katılmıştır. 1934 yılındaki düzenlemeye göre; nüfusu 400 kişiye kadar olan seçim çevreleri için 1 İkinci seçmen seçilecektir. Nüfus 400'ü geçtiği takdirde; 401–600 kişi için 1 İkinci seçmen, 601–1000 kişi için 2 İkinci seçmen, 1001–1400 için 3 İkinci seçmen seçilecektir. Daha fazla seçmen için seçilecek İkinci seçmen sayısı aynı usulle tespit edilecektir. 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile tek dereceli seçim sistemine geçilerek, İkinci seçmen uygulamasına son verilmiştir. Erol. Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877–2002)*, Tesav Yayınları No: 24, Ankara 2003, 108–110.

¹⁶ 3 Nisan 1930 tarihinde Belediye Kanununun 23. maddesi ile 24. maddesi değiştirilerek, kadınlara mahallî seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 26 Ekim 1933 tarihli Köy Kanunu ile 20. ve 25. maddeleri değiştirilerek köy ihtiyar heyeti seçiminde ve muhtarın belirlenmesinde kadınlara da seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 5 Aralık 1934 tarihinde seçim kanununun 10. ve 11. maddeleri yerine 22 yaşını bitiren "kadın erkek her Türk, milletvekili seçme hakkına sahiptir" ve 30 yaşını bitiren "kadın erkek her Türk, milletvekili seçilebilir" hükümleri getirilmiştir. Sonay, 2006, 59–60, 105. .

için 3 adet ikinci seçmen seçilecektir. Daha fazla seçmen için seçilecek ikinci seçmen sayısı aynı usulle tespit edilecektir¹⁷.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 13–19 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanan 3. Büyük Kurultay'ında kabul edilen tüzüğüne göre, milletvekili adayları partinin başkanlık divanınca tayin edilmiştir¹⁸. Başkanlık divanı, adayları tespit ederken, gurup yönetim kurulu ile genel yönetim kurulunun kanaatlerine müracaat etmiştir¹⁹.

1935 genel seçiminde Birinci seçmen (müntehib-i evvel) olmanın şartları şöyle düzenlenmiştir: 22 yaşını bitirmiş olmak, medenî haklarından mahrum olmamak, yabancı devlet vatandaşı olmamak veya yabancı devlet vatandaşı iddiasında olmamak, iflastan dolayı mahkûm olmuşsa iade-i itibar etmiş bulunmak, mahcur (kısıtlı) olmamak, bulunduğu yerde en az bir yıldan fazla ikamet ediyor olmak, silahlı kuvvetler mensubu olmamak. İkinci seçmen (müntehib-i sani) olmanın şartları şunlardır: 22 yaşını tamamlamış olmak, Türk vatandaşı olmak, Yabancı devlet imtiyazına sahip olmamak, seçim sırasında bir kimsenin hizmetkârlığında bulunmamak, İflas ile mahkûm ol-

¹⁷ Neslihan Sonay, *Tek Parti Döneminde Kadın Milletvekillerinin Seçimi (1923–1946)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Ankara 2006, 105 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Tuncer, 2006 109.

¹⁸ İsmet İnönü'nün damadı gazeteci Metin Toker, genel seçimlerde aday tespitini kayınpederi İnönü'den naklen şöyle anlatmaktadır: “Ben (M. Toker), o devir listelerinin düzenleme tarzının hikâyesini İsmet Paşa'dan duymuşumdur. Onlar da baş başa verir, kendi el yazılarıyla milletin seçeceği mebusların listesini hazırlarlarmış. ‘Ya genel sekreter?’ diye sordum. İsmet Paşa güldü: ‘O da bunları not ederdi’ dedi ve sonra ekledi: ‘Tabii, onun da fikrini alırdık. Zaten yanımızda bulunurdu’”. Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944–1973 DP Yokuş Aşağı, 1954–1957*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1991, 259–260.

¹⁹ Tuncer, 2003, 157.

muş ise iade-i itibar etmiş olmak, kötü şöhreti olmamak, kısıtlı olmamak, medenî haklardan mahrum olmamak, yabancı devlet tebaası veya iddiasında olmamak, silahlı kuvvetler mensubu olmamak²⁰.

Parti il yönetiminin tespit ettiği İkinci seçmenlerin büyük çoğunluğunu, milletvekilleri, bürokratlar, öğretmenler, mahallî parti yöneticileri, tüccarlar, serbest meslek mensupları ve belediye meclis üyeleri teşkil etmiştir. İkinci seçmenler arasında kadınlara da rastlanmaktadır. Büyük ölçüde parti yöneticilerinin ve bürokratları hanımlarından teşekkül eden kadınların sayısı % 20'lik bir kotaya rağmen çok azdır²¹.

²⁰ Tuncer, 2003, 173–177.

²¹ Esat Öz, *Otoriterizm ve Siyaset (Türkiye'de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1923–1954))*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996, 126'dan naklen Sonay, 2006, 101.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE GENELİ 1935 MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ

Türkiye genelinde 1935 milletvekili seçimleri 8 Şubat'ta yapılmıştır²². Kısa süreli de olsa milletvekillerine "*Saylav*"²³ meclise "*Kamutay*" denilmiştir²⁴. Bu seçimde adayların tespiti, CHP Genel Başkanı sıfatıyla M. Kemal Paşa tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda seçim beyannamesi olan aday listeleri, seçimden üç gün önce kamuoyuna ilan edilmiştir. Tek Parti döneminde CHP, seçim beyannamelerinde daha çok Türklük, milliyetçilik, Cumhuriyetçilik ve laikliğe vurgu yapılmıştır.

21 Ocak 1935 tarihinde Mustafa Kemal Paşa İsmet Paşa ile birlikte Dolmabahçe Sarayı'na yerleşerek seçim çalışmalarını burada yapmıştır. "Kemal Atatürk" imzasıyla 5 Şubat 1935 tarihinde seçmenlere hitaben yayınlanan bildiriyle adaylar açıklanmıştır²⁵.

²² Tuncer, 2003, 320.

²³ Mesela o günkü gazetelerden birisinde "*Saylav*" başlıklı bir haberde şunlar yazmaktadır; "*Şehrimiz Belediye meclisi geçenlerde Saylav seçimi için tahsisat kabul etmiştir. Seçim hazırlıklarına başlanmış olup seçecek ve seçilecek kadın ve erkek yurttaşların adları yazmaya başlanmıştır.*" *Yeni Ses*, 7 Birinci Kanun (Aralık), 1935.

²⁴ Orhan Koloğlu, "Osmanlı'dan Bugüne, Kronolojik Bir Döküm, Seçimler ve Meclisler", *Popüler Tarih*, Kasım 2002, Sayı: 27, 59.

²⁵ 1935 genel seçimlerinde, basında yer alan "*Türk ulusundan itimat isterim*" başlıklı beyannamesinde M. Kemal Paşa'nın adı, "*Kamâl*" şeklinde yer almıştır. Aynı tarihli gazetede Anadolu Ajansı tarafından "*Atatürk'ün özadı*" başlığıyla şu açıklama yer almıştır; "*Bugünkü tebliğde Önder Atatürk'ün özadının Kamâl olarak yazılmış olduğunu gördük. Bu hususta yaptığımız tahkikten böyle yazılışın*

1935 genel seçimlerinde Türkiye’de toplam 8. 077.310 adet kayıtlı Birinci seçmen (müntehib-i evvel) bulunmaktadır. Bu seçmenlerden 2.716.846’sı kadın ve 2.828.503’ü erkek olmak üzere toplam 5.545.349 seçmen rey kullanmıştır²⁶.

1. PROPAGANDA FAALİYETLERİ

Tek partili dönemde propaganda faaliyetleri, seçmenlerin parti tercihi yönünde değil seçime iştiraklerini artırmaya yönelik olmuştur. Seçilecek parti belli olduğundan, bu partinin meşruiyeti açısından seçimlere iştirak hususu, Tek partili dönemin ilerleyen yıllarında giderek artan oranda yapılmıştır. Cumhuriyetin ilanından itibaren seçimlerin ve parlamento çalışmalarının düzenli bir şekilde yapılmasına dikkat edilmiş, iştirak nispetinin artışına hususi ehemmiyet atfedilmiştir. TBMM’nin ve seçimlerin, -görünürde de olsa- siyasî rejimin en önemli meşruluk istinatgahlarından olması ve TBMM’nin milli iradenin sembolü olarak kabul edilmesi bu hususta ayrı bir teşvik edici unsur olmuştur²⁷.

sebepe ve temeli anlaşıldı. İstihbaratımıza nazaran, Atatürk’ün taşıdığı Kamâl adı bir Arapça kelime olmadığı gibi, Arapça Kemal kelimesinin delalet ettiği manada da değildir. Atatürk’ün muhafaza edilen özadı, Türkçe ‘ordu ve kale’ manasına olan ‘Kamâl’dir. Son-â- üstündeki tahfif işareti-l-i yumuşattığı için telaffuz hemen hemen Arapça ‘Kemal’ telaffuzuna yaklaşır. Benzeyiş bundan ibarettir” Cumhuriyet, 5 Şubat 1935; 1935 Genel Seçimlerinde “CHP Önerge Kâğıdı” başlığı altında çıkarılan bir broşürde, Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğünden Esasların 2. maddesinde şöyle denilmektedir; “Partinin değişmez Genel Başkanı, onu kuran KAMÂL ATATÜRK’ TÜR”. KMKGD.3405.

²⁶ Sonay, 2006, 111.

²⁷ 1923 seçimlerini saymazsak, Tek parti döneminde yapılan genel seçimlerde en düşük katıma oranı 1927 seçimlerinde gerçekleşmiştir. Bu yıl yapılan seçimde katılma oranı % 20 civarında olmuştur. Her türlü muhalefet hareketinin sindirildiği ve basının susturulduğu bir ortamda yapılan bu seçimlerde böyle bir sonucu normal karşılamak gerekir. Diğer yıllarda yapılan seçimlere bakıldığında katılma oranı, sadece 1931’de % 59’nin altında, diğerlerinde % 50’nin

Seçimlerde ilk safhada daha genel, yaygın ve basın yayın araçları kullanılmış, ikinci safhada yüz-yüze ve doğrudan bir propaganda tekniği tatbik edilmiştir. Seçim dönemlerinde sinemalarda, radyolarda ve meydanlarda hatipler konuşmalar yapmış, şehirler süslenmiş, geçit törenleri yapılmış ve propaganda afişleri asılmıştır²⁸.

1935 seçimlerinde önceki seçimlerden farklı olarak bir uygulama dikkatleri çekmektedir: Bütün ilkokul öğrencileri seçim yerlerine götürülerek, seçimin nasıl yapıldığı gösterilmiştir. Bütün okullarda dersin biri, seçim konusuna ayrılmış, öğrencilere milletvekili seçimi ve seçmenlerle alakalı bilgi verilmiş ve öğrencilere verilen ödevlerle konu pekiştirilmiştir²⁹.

Tek partili dönemde seçimlere katılım konusunda kanunî bir mecburiyet olmamasına rağmen, parti idaresinin zaman zaman zorlayıcı tedbirlerle başvurduğu görülmüştür. Mesela 1934 yılındaki Belediye seçimlerinde İstanbul'da devlet memurlarının toplu olarak rey kullanmaları sağlanmıştır. Keza yine 1935 Genel seçimlerinde İstanbul'da işçilerin toplu olarak oy kullanmaları temin edilmiştir³⁰.

2. TEK PARTİLİ DÖNEMDE MUHALEFET VE AZINLIKLAR (EKALLİYETLER)

Tek partili dönemde adayların seçim "ittifakla" kazanmış olmaları, seçimlerin pürüzsüz geçmesi anlamına gelmemektedir. Özellikle tek parti sisteminin tam yerleşmediği dönemlerde

üstündedir. Çok partili döneme geçişe kadar olan dönemde seçime katılım oranları şöyledir: 1927'de % 23, 1931'de % 45, 1935'de % 68.5, 1939'da % 77.8, 1943'de % 80, 1946, % 75'dir. Gündoğan, 1992, 158-160.

²⁸ Gündoğan, 1992, 156.

²⁹ *Cumhuriyet*, 20 İkincikanun, 1935.

³⁰ Gündoğan, 1992, 163.

(1935 öncesinde) CHP'nin bazen zorlandığı seçimler olmuştur. 1935 seçimleri ve sonrasında yapılan genel seçimlerde partinin adayları artık "ittifakla" seçimi kazanmışlardır³¹.

Tek partili dönemde, CHP'nin dışında başka bir partinin mevcudiyetine müsaade edilmediğinden, seçmene "tercih hakkı tanımak" maksadıyla 1931 yılında bazı seçim bölgelerinde eksik aday gösterilmiştir. Böylece parti üyesi olmayan milletvekillerinin meclise girmesi sağlanmıştır³². Müstakil adayların CHP'nin üyesi olmaması sebebiyle İkinci seçmenlerin bunlara nasıl oy verecekleri konusu gündeme gelmiştir. Sonunda M. Kemal Paşa

³¹ 1935 yılında yapılan seçimlerde de bazen parti içinde yolsuzluk yapan milletvekili adaylarıyla ilgili şikâyetler vaki olmuştur. CHP Genel Merkezi bu tarz şikâyetlere karşı partilileri uyarak parti içindeki bölünmelere önlemek istemiştir. Mesela bunlardan birisi Mersin'den İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya gönderilen bir şikâyet mektubuydu. 18 Ocak 1935 tarihini taşıyan bu mektup, "...Tamıdığımız bir fırka arkadaşlarımızdan birisi" imzasıyla gönderilmiştir. "Fazla yazmak istemem çünkü hem işgal ederim (meşgul ederim) hem de sıkıntı veririm" şeklinde başlayan mektupta ilginç satırlar bulunmaktadır. Mektubun bazı kısımları şöyledir: "Geçen devrede Mersin'den bir mebus seçildi. O mebus ki, (bir gün mahallî nüfus memuruna müracaat ederek künyesine Fikri'lik ilave edilmesini ister. Memurda mahkeme kararı olmadıkça edemeyeceğini söylemesine karşı mademki siz yapamıyorsunuz müsaade edin- ben kendim ilave edeyim) demek gibi iyiyi kötüyü fark edemeyecek kadar bir cahil idi. Yine o mebus ki ayda bir lira istifade etmek gibi hasis menfaat için hanesindeki elektrikten çaldığı: el'an hatırlarda ve mahfuz zabıt varakaları üzerindedir. Yine o mebus ki kaçakçılık kanununun Meclisi Millide (TBMM) müzakeresinde bulunduğu halde kendisi İstanbul'dan gelirken Rodos'tan birçok eşya-yı tüccariye olarak kaçakçılık yapmıştır. Her ne kadar eşyanın müsaderesiyle iktifa edilmiş ise de bu da diğer dışlı mebus arkadaşlarımızın şerefine başlanmış. İşte merkezce ilimden irfandan sarfınazar ahlak ve seciyeden mahrum olanlar şunun bunun işgal ve tezkiyesiyle (temize çıkarmasıyla) intihap olunursa meşrutiyet devrinin meclisine benzeriz". BCA, 030.10.00.00.75; Bir başka belgede Manisa milletvekillerinden Tahir Bey hakkındadır. Bu şikâyet mektubu Cumhurbaşkanı Atatürk'e yazılmıştır. Refik Yılmaz tarafından kaleme alınan mektupta; Milletvekili Tahir Bey'in yapmış olduğu tahrif suçuyla mahkemece ceza verildiği fakat milletvekili dokunulmazlığından dolayı cezanın yerine getirilemediği belirtilmektedir. Adı geçen milletvekilinin tekrar aday olmaması istenilmektedir. BCA, 344. 1440. 1. 27.

³² Gündoğan, 1992, 169.

bir açıklama yaparak, CHP'ye mensup ikinci seçmenlerden bağımsız (müstakil) adaylara oy vermeleri konusunda “ağır bir fedakârlık” talebinde bulunmuştur³³.

Tek partili dönemde müstakil milletvekilleri, hükümetin uygulamalarıyla ilgili “eleştirilerinde” çok dikkatli davranmışlardır. Müstakil milletvekillerinin “eleştirilerinde” bu kadar dikkatli olmalarına rağmen zaman zaman tepkiyle karşılanmış, onlara “parti umdelerini kabul ettikleri için seçtikleri “hatırlatılmıştır”³⁴.

1935 genel seçiminde gayrimüslim vatandaşlarımız seçimlere dahil olmuşlardır³⁵. Muhtelif seçim çevrelerinden Nikola Taptas, İstemat Zihni, Kevork Simkeşoğlu, Abravaya Marmaralı³⁶ ve Berç Keresteciyan müstakil olarak adaylıklarını koymuşlar ve milletvekili seçilmişlerdir³⁷. Gayrimüslim vatandaşları-

³³ *Ulus*, 21 Nisan 1931.

³⁴ Müstakil adaylar konusu 1935 seçimleri sırasında da gündeme gelmiştir. M. Kemal Paşa'nın müstakil adaylardan Halil Bey'in (İzmir) ile Sırrı Bey'in (Kocaeli) tekrar seçilmelerinin sağlanmasını istemesine rağmen, Recep Peker ve İnönü buna karşı çıkmıştır. M. Kemal bu müstakil milletvekillerinin meclisteki çalışmalarından memnun olduğunu belirterek, tekrar seçilmelerinin uygun olacağını söylemişse de Recep Peker'in bu cevabı şöyle olmuştur: “Halil Bey için diyeceğim yoktur. Fakat Sırrı Bey geçen devre zarfında, çok şiddetli tenkitlerde bulundu adeta muhalefet yaptı; birçok yerde bizi güç durumlara düşürdü.” İnönü'nün de Peker'i desteklemesi üzerine Sırrı Bey aday gösterilmemiştir. Müstakil milletvekilleri uygulaması, 1939 tarihinde Müstakil Grup halini almıştır. Gündoğan, 1992, 172, 175.

³⁵ Koloğlu, 2002, 27/59; Sonay, 2006, 106.

³⁶ Abravaya Marmaralı Niğde milletvekili olarak meclise girmiştir. M. Kemal'in özel doktorlarından olan Marmaralı Yahudi lobicilerinden birisi olarak bilinmektedir. Bkz. Ogün Deli, *Atatürk Nasıl Öldürüldü? 70 Yıldır Gizlenen Büyük Sır*, Akis Kitap Yayınları, İstanbul 2007, 98.

³⁷ 1935 genel seçimlerinde Berç Keresteciyan Türker Afyon'dan, Nikola Taptas Ankara'dan, İstemat Zihni Özdamar Eskişehir'den, Abravaya Marmaralı Niğde'den müstakil olarak milletvekili seçilmişlerdir. Güneş 2004, C. 1,

mız 1931 belediye seçiminde de Serbest Cumhuriyet Fırkası'ndan aday gösterilmişlerdi. Bu seçimlerde kamuoyunda büyük tepki aldıklarından dolayı temsil ettikleri azınlık cemaatleriyle hiçbir alakalarının olmadığını, Türkçe konuştukları, Türk kültürüyle haşır- neşir olduklarını ve azınlık temsilcisi sıfatıyla meclise gitmeyecekleri yönünde açıklamalarda bulunmak mecburiyetinde kalmışlardır³⁸.

2.1. Tek Partili Döneme Mahsus Muhalefet Şekli: Spor Kulübü

Tek partili dönemde CHP'nin dışında partiye müsaade edilmediğinden halk, farklı muhalefet tarzlarına yönelmiştir. Bunlardan biri 1935 genel seçimlerinde Kadınhanı ilçe teşkilatında görülmektedir. Kadınhanı CHP teşkilatında tamamen bir "aile görüntüsü" vardır. CHP ilçe başkanı Ata ve idare heyetinde onun akrabaları vardır. Parti idare heyetinde ilçe başkanı Ata'nın Kayınpederi, dayısı ve eniştesi bulunmaktadır. Belediye idare heyetinde de keza Ata'nın akrabaları var üstelik bunlar yüz kızartıcı suçtan mahkûmiyetleri bilinmektedir. Kadınhanı

38-39; Hakkı Uyar azınlık olarak dört milletvekilinin seçildiğini belirtmektedir. Uyar, 1999, 28.

³⁸ N.Rifat Balı, "1930 Yılı Belediye Seçimleri ve Serbest Fırka'nın Azınlık Adayları", *Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi*, Kasım 1997, C. 28, Sayı: 167, 33; 1931 belediye seçimlerinde SCF, azınlıklardan İstanbul çevresinden 13, İzmir'den 4 aday göstermiştir. CHP bu seçimde azınlıklardan hiçbir aday göstermedi. Seçimler sırasında basında; azınlıklar ile ilgili olarak, onların İstiklal Savaşı sırasında işgalcilerle işbirliği yaptıkları, Türk kültürüne ve devletine sadakat konusunda yeterli olmadıkları vs. gibi konularda tartışmalar yaşandı. Bu tartışmalardan rahatsız olan bazı azınlık mensupları (Yahudiler) dönemin Meclis Başkanı Kazım Karabekir ile bir görüşme yaptılar. Sonuçta azınlıkların muhalefete oy verme veya aday olma konusunda Türk vatandaşları gibi hürriyete sahip olmadıkları basın yoluyla münasip bir dille anlatılmış oldu. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Balı, 1997, 167/25-34

parti idaresindeki bu elem verici görüntüden dolayı ilçedeki bir kısım memurlarla eski belediye başkanı Bekir ve öğretmen Hulusi kendi aralarında organize olarak bir spor kulübü açmak istemişlerdir. İkinci bir parti kurmak mümkün olmadığından, çare olarak kulüp çatısı altında muhalefet yapmayı düşünmüşlerdir. Spor kulübünün kurulup kurulmadığı bilmiyoruz ama öğretmen Hulusi'nin Kadınhanı'ndan uzaklaştırılması hususu parti müfettişi tarafından CHP genel sekreterliğine tavsiye edilmiştir³⁹. Anlaşıldığı kadarıyla spor kulübü adı altında olsa bile muhalefete müsaade edilmediği anlaşılmaktadır.

3. TÜRK KADININA SEÇME VE SEÇİLME HAKKININ VERİLMESİ

1935 genel seçiminde vuku bulan önemli gelişmelerinden biri de Türk kadınının ilk defa seçme ve seçilme hakkına sahip olmasıdır. Bu genel seçimde Türkiye genelinde 18 kadın⁴⁰ milletvekili meclise girmiştir⁴¹. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi üzerine, genel seçimden önce CHP teşkilatına

³⁹ Mayak, agm, s. 178.

⁴⁰ 1935 genel seçiminde kadın milletvekili sayısı 17 iken 1936 ara seçiminde Hatice Özgener'in de seçilmesiyle sayı 18 olmuştur. Sonay, 2006, 112,

⁴¹ Uyar, 1999, 64/27; Ayten Sezer, "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/kadin.htm> (25 Ekim 2009). 2009, 5; Koloğlu, 2002, 27/59; Meclise seçilen ilk kadın milletvekillerinin seçim çevreleri şöyledir; Afyon, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bursa, Çankırı, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Malatya, Samsun, Seyhan, Sivas, Trabzon. Altısının İstanbul doğumlu, ikisi yurt dışı (Selanik ve İskodra) ve diğerleri muhtelif yerlerden olan 9'u üniversite mezunu diğerleri en az ortaokul mezundur. Çavdar, 1995, 325-326; Çavdar'ın listesinde Konya'dan seçilmiş bulunan Bediş Aydilek yer almamaktadır. Kadınların milletvekili olmalarıyla ilgili olarak genel eğilimi tespit etmek açısından Cumhuriyet gazetesi "Kadın Sayıl olursa" başlıklı bir anket düzenlemiştir. *Cumhuriyet*, 25 İkinci kanun 1935; Ayrıca bkz. Nil Türker Tekin, "1935 Seçimlerinde Kadın Türk Kadınının Sayısal Konusuna Yaklaşımı", *Toplumsal Tarih*, Mart 2002, Sayı: 99, 36-40.

gönderilen 12 Aralık 1934 tarihli yazıda, kadınların artık İkinci seçmen (müntehib-i sani) olabileceklerini, bunun için de partiye üye olmaları gerektiği bildirilmiştir⁴².

Türk kadınının meclise girmesi, dönemin basınında “*İnkılâp rejiminin Türkiye tarafından tamamen benimsendiğinin*” şeklinde yorumlanmıştır. *Yeni Ses* gazetesinde “*Kadınlarımız ve Ulusal Kurultay*” başlıklı bir yazıda, ülkenin kurtuluşunda erkeklerle yan yana çarpışan Türk kadınının, yönetime iştiraki hususunda da onlarla aynı seviyede olması gerektiği belirtilmiştir. Yazıya göre ülkenin her tarafında yapılan genel seçimde, gerek seçen ve gerekse seçilen kadınların yüksek ve canlı alakası, Türk kadınının sosyal katılıma ne kadar müsait olduğunu ortaya koymuştur. En gencinden en yaşlısına kadar sosyal haklarını erkeklerle yarış edercesine kollamaya koşan kadınlarımızla gurur duyulması gerekir⁴³.

Türk kadınının meclise girmesinde “seçilmeden” çok “tayın” görüntüsü dikkatleri çekmektedir. Gerçi erkek milletvekilleri için de böyledir ama kadın milletvekilleri için biraz daha böyle olduğu görülmektedir. Kadın milletvekillerinin meclise girmesi konusunda bir başka dikkate çeken husus, kadınların milletvekilliği konusunda, ilk anda fazla hissî davrandıkları ve dolayısıyla pek istekli görünmedikleri ancak daha sonra intibak ettikleri anlaşılmaktadır. Yapılan bir anketten anlaşıldığına göre; bir kadın milletvekili (Satı Kadın) kendisinin aday olduğunu tramvayda rastladığı bir ahbabından öğrenmesi üzerine ağlamaya başlamıştır. Başlangıçta büyük tepki gösterdiğini, üzüldüğünü, ailesinden ayrılmak istemediğini söylemiş fakat sonradan

⁴² Uyar, 1999, 64/27.

⁴³ *Yeni Ses*, 12 Şubat 1935.

üç dönem milletvekilliği yapmıştır. Satı Kadın'nın (Çırpan) listeye dâhil edilmesi bizzat M. Kemal tarafından istenmiştir⁴⁴.

İlki 1931 genel seçiminde uygulamaya konulan müstakil adaylar uygulamasının ikincisi 1935 genel seçiminde tatbik edilmiştir⁴⁵. Bu seçimlerde müstakil adaylar için boş bırakılan seçim çevreleri şunlardır: Ankara, Afyon, Antalya, Denizli, Eskişehir, İzmir, Konya, Kütahya, Sivas, Tokat, Muğla, Niğde, Yozgat, Çankırı ve Kastamonu⁴⁶.

⁴⁴ Sonay, 2006, 114.

⁴⁵ Koloğlu, 2002, 27/59.

⁴⁶ *Yeni Ses*, 4 Şubat 1934.

İKİNCİ BÖLÜM

KONYA'DA SEÇİM

1. SEÇİM ÖNCESİ KAMUOYU (EFKÂR-I UMUMÎ)

1934 yılının son aylarına doğru Konya basınında seçimle ilgili haberler görülmeye başlamıştır. *Yeni Ses* gazetesinin 15 Aralık 1934 tarihli nüshasında “*Mebus İntihabı Yenilenecek mi?*” başlıklı haberde özetle şu bilgiler yer almıştır “*Meclisin bugünlerde intihabı yenileme kararı vermesi çok muhtemel görülmektedir. Bunun esbab-ı mucibesi (sebebi) şudur: Malumdur ki 1935 bütçesi Mecliste Mayıs ayı içinde kabul olunacak, Meclis bundan sonra yaz tatili yapacak ve Eylül’de müddeti bittiği için yeni intihap icrası lazım gelecektir. Hâlbuki 1935 bütçesinin yeni Meclis tarafından tetkik ve tasdiki, daha muvafık (uygun) görülmektedir. Bu ihtimaller ve rivayetler hakkında salâhiyettar (yetkili) makamat (makamlar) bu hususta şimdiden söylenecek bir şey olmadığını söylüyorlar. Tahminlere göre Meclis Birinci kanununun (Ekim) ilk haftasına doğru intihabı (seçim) yenileme kararı verecek tatil yapacak, İkinci kanununun (Kasım) birinden itibaren yeni mebus intihabına başlanarak ikmal edilecek (tamamlanacak) ve yeni Meclis bir Martta içtimaa (toplantı) davet olunacaktır. Bu suretle yeni bütçe yeni Meclis tarafından tetkik ve tasdik edilmiş olacaktır”⁴⁷.*

17 Aralık tarihli *Zaman* gazetesinde seçimle ilgili şu haber yer almıştır: “*Cumhuriyet Halk Fırkası Cemil Bey’in reisliğinde toplanmış ve İsmet Paşa söz alarak Büyük Millet Meclisi’nin normal sey-*

⁴⁷ *Yeni Ses*, 15 İkinci teşrin 1934.

riyle 1935 yazında yeniden intihap yapılmak Teşkilatı Esasiye icabından olduğunun hatırlattıktan sonra beynelmilel (uluslar arası)siyaset âlemi hadiseler ve ihtimallerle meşbu (dolu) olduğundan yeni meclis intihabı için yaz mevsimini beklemeyerek kışın intihabatın (seçimlerin) icra ve ikmaliyle Cumhuriyet Halk Fırkası ve hükümetin müstakir (istikrarlı) vaziyetinin milletin ârâsıyla (oylarıyla) yeniden ortaya çıkarılmasının memleket için faydalı olacağını izah eylemiştir. Fırka grubu intihabın yenilenmesi için âtîdeki (aşağıdaki) kararı vermiştir. Büyük Millet Meclisi'nin intihabatı (seçimleri) yenilemesi ve bu keyfiyetin Büyük Meclise arz teklifi zamanının fırka reisliğine bırakılması kabul edilmiştir⁴⁸.

20 Aralık tarihli Yeni Ses gazetesinde "Fırka kendi azasından namzet gösteremeyecek mi?" başlıklı haberde şu yorum yapılmıştır: "İntihabın yenilenmesi kararı Meclis tarafından 15 gün sonra verilerek intihaba başlanacağına ve intihap muameleleri bir buçuk ay süreceğine göre yeni Meclis azaları etrafından şimdiden mütalaa yürütmek mevsimsizdir. Son günlerde kadınlara da mebus intihap olunmak hakkının verileceği şayiaları daha az işitilmeye başlanmıştır. Buna mukabil şimdi bir kısım mebus namzetleri (adayları) Fırka tarafından ilan edilmekle beraber muayyen bir miktar mebusluk için fırka azası arasında seçilmek şartıyla namzet gösterilmeyeceği, müstakil (bağımsız) mebuslar için daha fazla mebusluğun namzetsiz bırakılacağı, yeni Meclis simasının daha genç olacağı rivayetleri işitilmektedir. Bütün bu rivayetler ne kadar ısrarla tekrar edilirse edilsin nihayet tahminden ibarettir. Hakikat ancak iki ay sonra ve intihaptan iki gün evvel belli olacaktır. Bu intihapta da geçen sefer olduğu gibi gerek mebusların gerekse diğer zevatın (kişiler) namzetlik için Fırka Katib-i Umumiliğine (genel sekreterlik) tahriren (yazılı olarak) müracaatları

⁴⁸ Zaman, 17.11.1934.

lazım gelmektedir. Mebus namzetliği için müracaat edeceklerin pek fazla olacağı şimdiden anlaşılıyor"⁴⁹.

Yukarıda verilen yorumda üç husus dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi, Meclis ile ilgili olarak "*şimdiden mütalaa*" yürütmenin "*mevsimsiz*" olacağı hususudur. "*Mevsimsiz*" ifadesini "*erken bir tarih*" olarak anlamak gerekirse, seçimlere 2,5 ay kala tahminlerde bulunmanın "*gereksiz*" görüldüğü anlaşılmaktadır. Tek parti döneminde seçimlere alternatif bir partinin girmemiş olması herhalde tahminleri "*gereksiz*" kılmaktadır. İkinci husus, kadınların milletvekili seçilmesidir. Bu konuda kısa bir süre önce kamuoyunda tartışmaların yaşandığı anlaşılmaktadır. Söz konusu gazete haberinde bir süre önce tartışılan, kadınların milletvekili seçilmesi konusuyula ilgili tartışmaların azaldığı ifade edilerek, bağımsız milletvekilliğinin biraz daha öne çıktığı belirtilmektedir. Üçüncü husus Meclisin gençleştirileceği hususudur. Meclisin gençleştirilmesi fikri, inkılâpların tamamlandığı ve rejimin oturduğu şeklinde yorumlanabilir.

21 İkinci teşrin (Kasım) tarihli haberde "*Yeni Seçim Her Mebusluk İçin Üç Namzet Gösterileceği Rivayet Ediliyor*" başlığıyla CHP'nin her milletvekilliği için üç aday göstereceği, bu adaylardan en fazla oy alanın milletvekili seçileceği bildirilmiştir. Haberin devamı şöyledir: "*Bu üç namzetten en fazla oy alacak zattan o daireden mebus seçilmiş olacağı rivayet edilmektedir. Diğer taraftan kati olarak belli olmamakla beraber, Büyük Millet Meclisi'nin on gün sonra intihabın yenilenmesine karar vereceği ve bunun üzerine her tarafta icap eden hazırlıklara başlanacağı tahmin edilmektedir. Aldığım malumata göre; İnkılâp Kanunu'nda tadilat yapılacağı ve ka-*

⁴⁹ Yeni Ses, 20 İkinci kanun 1934.

dınların da mebus intihap edilebilecekleri hakkındaki tahmin ve rivayetler teyyüüt etmeyecektir (?)”⁵⁰. Gazete haberindeki son cümle- nin son kelimesi “teyyüüt edecektir” (doğrulanacaktır) olması ge- rekmektedir. Burada bir baskı hatası olduğu anlaşılmaktadır.

7 Birinci kanun (Aralık) tarihli *Yeni Ses* gazetesinde “*Saylav*” başlığı altında şu kısa haber yer almıştır: “*Şehrimiz Belediye Mec- lisi geçenlerde Saylav seçimi için tahsisat kabul etmiştir. Seçim hazırlıklarına başlanmış olup seçecek ve seçilecek kadın ve erkek yurttaşla- rın adlarını yazmaya başlanmıştır*”⁵¹

5 Aralık 1934 günü Türk kadınının milletvekili seçme ve se- çilme hakkı verilmiştir⁵². Bu konuyla ilgili haberi *Zaman* gazete- si “*Aziz Türk Kadını*” başlığıyla şöyle vermiştir: “*Sana, Saylav (Mebus) seçmek ve seçilmek hakkı da verildi. Bu son karar, sana içti- mai ve siyasî hayatta bütün ulusların üstünde bir yer veriyor*”. Ha- ber şöyledir: “*Kazım Özalp’in başkanlığında toplanan Meclis Teşki- latı Esasiye Kanununun 10 ve 11. maddesinin değiştirilmesini oylamış ve kabul etmiştir. Bu değişiklikten sonra Başvekil İsmet bu değişiklikle ilgili bir konuşma yapmıştır. Daha sonra kürsüye gelen saylavlar Türk kadınlığına verilen bu hakkın inkılâbımızın en yüksek bir eseri olduğunu söyleyerek kutlulanmışlardır. Söz konusu kanunun değişti- rilmiş şekli şöyledir: Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk me- bus seçmek hakkını haizdir*”⁵³.

16 Aralık günü Konya Kadınlar Birliği bir toplantı yaparak Meclis Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlığa, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle ilgili tebrik mesajları

⁵⁰ *Yeni Ses*, 21 İkinci teşrin, 1934.

⁵¹ *Yeni Ses*, 7 Birinci kanun 1934.

⁵² Uyar, 2002, 1.

⁵³ *Zaman*, 8 Kanunu evvel 1934.

çekmişlerdir. Büyük Millet Meclisi ve Başbakanlığa gönderilen tebrik telgrafı şöyledir: “*Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığıma, Yüksek Başbakanlığa, Türk kadınlarna saygınlık (milletvekilliği) hakkını veren kanundan ötürü duyduğumuz derin şükran ve sevinci saygılarımızla bildiririz. (Kadınlar Birliği)*”. Cumhurbaşkanlığına çekilen tebrik telgrafı şöyledir: “*Reisi Cumhur Kemal Atatürk-Ankara, Türk kadınlarna saygınlığa seçmek ve seçilmek hakkını veren kanunun yüksek değerinden duyduğumuz derin sevinç, minnet ve şükranı büyük saygılarla sunarız. (Konya Kadınlar Birliği)*”⁵⁴.

28 Ocak 1935 tarihli *Yeni Ses* gazetesinin haberine göre, milletvekili seçiminin 1 Şubat'ta yapılacağı tahmin edilmektedir. Geçen döneme kıyasla bu dönem Meclise 80 civarında ilave milletvekili girecektir. Bunların 20 kadarı muhtemelen kadın olacaktır⁵⁵. 3 Şubat tarihli gazete haberine göre; seçimlerin 8 Şubatta yapılacağı kesinleşmiştir⁵⁶.

3 Şubat günü itibariyle ülke genelinde milletvekili olmak isteyenlerin müracaatları tamamlanmıştır. *Yeni Ses* gazetesinin tahminine göre; eski milletvekilleriyle birlikte Türkiye genelinde milletvekilliği için toplam müracaat sayısı 2000'i aşmıştır. Yeni meclis 395 üyeden meydana gelecektir. Eski milletvekillerinin % 90'ını tekrar seçilecektir. Yeni Mecliste 15 kadar kadın üye yer alacaktır⁵⁷. Mecliste müstakil adayların yer almasına imkân sağlamak üzere 10 kadar adaylık açık bırakılacaktır. Önümüzdeki sene dil faaliyetinin fazla olması ve yeni kanunla-

⁵⁴ *Yeni Ses*, 16 Birinci kanun 1934.

⁵⁵ *Yeni Ses*, 28 İkinci kanun 1935.

⁵⁶ *Yeni Ses*, 3 Şubat 1935.

⁵⁷ *Yeni Ses* gazetesinin Türkiye genelindeki kadın milletvekili sayısı ile ilgili tahmini 3 eksiğiyle gerçekleşmiştir. 1935 genel seçiminde Meclise 18 kadın milletvekili girmiştir. Uyar, 1999, 27.

rın yeni dille yazılması söz konusu olacağına göre Mecliste dil mütehasıslarının fazla yer alması beklenmektedir⁵⁸.

2. KONYA'DA SEÇİM HAZIRLIKLARI

Yeni Ses gazetesinde 1935 genel seçiminde Konya'dan 15 milletvekilinin seçileceği belirtilmiştir. Kadınlara milletvekili hakkı verildiğinden birçok kadın, Halkevi ve CHP'ye kayıt olmaya başlamışlardır⁵⁹. Babalık gazetesi "Sayınlık" başlığıyla "ikinci müntehip" seçimlerine iki güne kadar başlanacağını duyurmuştur⁶⁰.

1935 genel seçiminde, İkinci seçmen (müntehib-i sani) seçimi ülke genelinde aynı günde yapılmamıştır. Çanakkale⁶¹ ve Sivas'ta 15 Ocak 1935 tarihi itibarıyla İkinci seçmen(müntehib-i sani) seçimleri tamamlanırken İzmir'de 18 Ocak'ta mümkün olmuştur⁶². Konya'da 17-19 Ocak tarihleri arasında, içinde 45 kadın⁶³ adayın bulunduğu 233 İkinci seçmen⁶⁴ (müntehib-i sani)

⁵⁸ *Yeni Ses*, 3 Şubat 1934.

⁵⁹ *Yeni Ses*, 25 Birinci kanun 1934.

⁶⁰ *Babalık*, 15 Kanunusani 1935.

⁶¹ *Babalık*, 15 Kanunusani 1935.

⁶² *Yeni Ses*, 15 İkinci kanun 1935.

⁶³ Konya'da 233 İkinci seçmenden (Müntehib-i sani) 45'i kadındır. Bu sayı İkinci seçmenlerin % 19.3'e karşılık gelmektedir. Kadın İkinci seçmenlerin 7'si aşağıdaki belirtildiği gibi üst seviyedeki yöneticilerin hanımıdır. Öğretmen memur olan kadın İkinci seçmen sayısı bir hayli yüksektir. Eşrafa mensup kişilerin hanımları da sırf onların hanımı olduklarından İkinci seçmen (müntehib-i sani) olarak tercih edilmişlerdir. Bu durumu isimlerin yazılışından çıkarmak mümkündür. Bunu isimlerinin yazılışında bile bunu görmek mümkündür. Mesela Halkevi Başkanı öğretmen Ferid Uğur'un eşi Naciye Ferid Uğur, Eczacı Yünni'nin eşi Şerife Yünni, Dr. Cevat Atasagun'un eşi Süreyya Cevat Atasagun gibi isimler İkinci seçmendiler. Sonraki yıllarda CHP senatörü olacak olan Erdoğan Bakkalbaş'ın babası Recep ve annesi Vesile Bakkalbaş da İkinci seçmendiler. Uyar, 2002, 3.

⁶⁴ Konya'dan 44 mütikadan seçilmiş bulunan 233 İkinci seçmenin(müntehib-i sani) tamamının meslekleriyle ilgili bilgi bulunmamaktadır. Hakkı Uyar'ın

seçilerek CHP'nin Konya Vilayet Başkanı Şevki Ergun'un imzasıyla ilan edilmiştir⁶⁵.

Milletvekili seçiminde rey verecek olan ikinci seçmenlerin (müntehib-i sani) isimleri şöyledir;

Birinci Mıntıka Kerim Dede;

verdiği bilgiye göre; 147 İkinci seçmenin(müntehib-i sani) meslekleri tespit edilebilmiştir. Buna göre; 19'u tüccar, 3'ü toprak sahibi, 15'si serbest meslek sahibi, 48'i memur, 8'i küçük esnaf, 47'si seçimle gelen yönetici ve 7'si üst düzey yönetici hanımıdır. Serbest meslek sahibi olanların 7'si avukat, 4'ü doktor, 2'si eczası, 1'i noter ve 1'i gazetecidir. Memur gurubunda olanların bir kısmının meslekî dağılımı şöyledir: 3 nahiye (bucak) müdürü, 2 fırka kâtibi, 1 vali, 1 savcı, 1 hâkim, Ziraat ve İş Bankası müdürleriyle İktisat ve Ahali Bankası çalışanları, posta ve muhasebe müdürleri. 48 memurdan 3'ü emekli olup, 45'i çalışmaktadır. Küçük esnaf olarak sayılan 8 kişi, manifaturacı, bakkal, berber, çiçekçi, bakırcı ve kitapçıdır. Seçimle gelen yöneticinin 35'i CHP Ocak başkanı, 1' i eski olmak üzere 7 milletvekili, 1'i eski olmak üzere 4 muhtar, 1 belediye başkan yardımcısıdır. Üst düzey yönetici hanımı olarak tanımlananların 3'ü general hanımı (Melahat General C. Toydemir, Rabia General, Ünivar ve Kevser General İzzettin Çalışlar), 1'i vali hanımı (Nuriye Cemal Bardakçı, Konya valisinin hanımı), 2'si milletvekili hanımı, 1'i eski milletvekili hanımıdır. Konya'da bazı köklü ailelerden İkinci seçmenler (müntehib-i sani) seçilmiştir. Bunların başında Bakkalbaşı sülalesi gelmektedir. Bu aileden 5 İkinci seçmen(müntehib-i sani) bulunmaktadır. Daha sonra Ulusan ailesi gelmektedir. Ulusan ailesinde 4 İkinci seçmen (müntehib-i sani) vardır. Bu aileden Cumhuriyetin ilk yıllarında –farklı dönemlerde olmak üzere-iki milletvekili çıkmıştır. (Mustafa ve Halis Ulusan). İkinci seçmenler(müntehib-i sani) arasında geçen diğer bazı köklü aileler/eşraf arasında sayılabilecek olanlar şunlardır: Aboğlu, Kaymak, (bu aileye mensup Ali Saim Kaymak DP milletvekili oldu), Burhanoğlu, Sancıoğlu, Eşrefoğlu, Mendi, Nuhoğlu, Sinanoğlu, Silleli, Doruk, İsmil ve Eken (Mustafa Lütfi Eken, Atatürk'ün Konya'dan özel olarak seçtiği bir milletvekiliydi. Çiftçi kökenli olup, Org. Fahrettin Altay tarafından araştırılıp bulunmuştu). Eken ailesine mensup 3 İkinci seçmen bulunmaktadır. Uyar, 2002, 3 Uyar, 2009, 7-8.

⁶⁵ *Yeni Ses*, 16 İkinci kanun, 1935; *Babalık*, 15 Kanunusani 1935; Uyar, 2002, 3; *Yeni Ses* gazetesinin 24 Ocak 1935 tarihli nüshasındaki habere göre; Sille'de Teftiş Heyetince 2712 seçmen (Müntehib-i evvel) tespit edilmiştir. Bunlardan 3699'u (?) oyunu kullanarak seçime iştirak etmiştir. *Yeni Ses*, 24 İkinci kanun 1935; Kullanılan oy sayısı seçmen sayısından fazla çıkmaktadır. Bu rakamlarda bir hata olmalıdır.

Tahir (Hususi muhasebede)

Yümni (Sabık (eski) Hilal-i ahber (kızılay) reisi)

Tahir (Çankırı oğlu)

Himmet (Avcı oğlu)

Nazım (Dede oğlu)

Mualla (Sami)

Sare (Talat)

İkinci Mıntıka civar;

Ahmed Nazım Ergum

Ahmed (Sabık (eski) H.M. Başkatibi)

Mehmed (Sabık (eski) Ahali Bankası veznedarı)

Rahime (okunamadı)

Leman (Velet Öner)

Üçüncü Mıntıka; Piri Paşa

Hakkı (Hamza oğlu)

Leman (Fehreddin Öner)

Fuat (Noter)

Lütfi (Defterdar)

Mediha (Halis Ulusal)

Münübe (Hüsameddin)

Dördüncü Mıntıka; İç Karaaslan

Abdullah Azmi

Ferid Uğur (Halkevi Reisi)

Adil (Sabık (eski) Ahali Bankası muhasebecisi)

Naile (İzzet Erdal)

Beşinci Mıntıka; Ş. Ahmed

Mustafa (Burhan oğlu)

Lütfi Onat (Avukat)

Mustafa (İzmir pazarı sahibi)

Altıncı mıntıka: Ulurmak

Emin (Hocazade)

Ali Haydar (Avukat)

Hasan Hüseyin (Ulurmak)

İsmail (..... oğlu)

Hasan (Atike oğlu)

Naci (Yalvaçlı)

Mergube (Mehmed Gülev)

Yedinci Mıntıka; Karacığan

Hüseyin (Eşref oğlu)

Şücaettin (Koluşağı)

Ali (Öz kuzu)

Hafız (Bilalin Haydar oğlu)

Ferid (Elektrik şirketinde)

Fasiha (Mehmet Ali)

Hatice (Ali)

Naciye (Ferid Uğur)

Sekizinci Mıntıka: Bağevliya

Mehmed Kamil (Haydar oğlu)

Hafize (Nuri)

Dokuzuncu Mıntıka: Karakayış

Hasan (Karabağlı)

Rahmi (Posta müdürü)

Onuncu Mıntıka: Sırçalı

Gani Aksoy

Nurettin (İş bankası müdürü)

Onbirinci Mıntıka: Hocafaklı

Ali (Aboğlu)

Mustafa Fevzi (Esen karaağaçlı)

Mahmud (Kadı oğlu)

Mehmed (Belediye Komiseri)

İsmail (Kaymak oğlu)

Onikinci Mıntıka; Çifte Merdiven

Süleyman Mendi

Kevser (General İzzettin)

Refik (konya saylavı)

Ceylani (müskiratçı)

Harun (Hususi muhasebeci)

Süreyya (Cevad Atasagun)

Şazimet (Rıza)

Sarra (Nuri)

On üçüncü Mıntıka: Nişantaş

Hazım (Nuh oğlu)

On dördüncü Mıntıka: Ferhuniye

- Yaver (Hususi Muhasebeci)
Ruhi (Tunca istasyonu memuru)
Hakkı Ertürk (İstasyon depo)
Hüseyin (Berber)
Saime (Haydar Aksoy)
Azize (Cevdet)

On beşinci Mıntıka: Dolaplar

- Süleyman (Duyuldu)
İsmail (Encümen başkatibi)
Kasım (Telgraf baş memuru)
Şerife Yümni (Muallim)

On altıncı mıntıka: Sahibata

- Mehmed (katip oğlu)
Rıza (Arıkoğlu)
Rebia (General V. Ünivar)
Hilmi (Kulluk oğlu)
Şükriye Onsun
Sıdika (İrfan sopasalan)

On yedinci mıntıka: Sedirler

- İzzet (Sinan oğlu)
Ethem (Eke oğlu)
Melahat (General C. Toydemir)
Sıtkı (T. Başmemur)

Şehime (Ahmed)

On sekizinci muntıka: Hapishane

Mehmed Emin (Avukat)

Ahmed (Mehmed Rüştü oğlu)

Kamil (Belediye başkatibi)⁶⁶

4 Şubat günü basında Cumhurbaşkanı ve CHP'nin Genel Başkanı sıfatıyla Atatürk'ün İkinci seçmenlere (müntehib-i sani) bir beyannamesi yayınlanmıştır. Söz konusu beyannamede, Mecliste bağımsız milletvekillerinin yer almasına imkân vermek için parti aday listesinde 16 adet milletvekilliği boş bırakıldığı belirtilmiştir. Beyannamede bağımsız adaylarla ilgili olarak şu değerlendirme yapılmıştır:

“Aşağıdaki yazılı vilayetlerin her birinde birer sayıllık yer için firkadan namzet gösterilmeyecektir. Cumhuriyetçi ve milliyetçi olmakla beraber firkamız programından başka bir programla ve firkalı olmanın tabii kayıtları dışında serbest çalışacak samimi yurttaşların ulus kürsüsünden yapacakları tenkitler ve söyleyecekleri mütalaalarla millî çalışmanın kuvvetleneceği kanaatinde buluyoruz. Bu yolda geçirdiğimiz dört yıllık tecrübe fırka esaslarımızın ve fırka hükümeti çalışmalarının ulus önünde yapılan tenkitlerle karşılaştırılmasına fırsat vermiş ve yurttaşların siyasal olgunluğunu artırmıştır. Her gün her vesile ile düşündüklerini ve yaptıklarını fırka içinde ve firkalar, firkalılar arasında olduğu kadar iyi (iyi) ve temiz bütün yurttaşların mura-kabesine (kontrolüne) arz etmeyi vazife sayan firkamızın bu kararını bildirirken fırka teşkilatımızdan ve firkalı İkinci müntehiplerden (İkin-

⁶⁶ Babalık, 21 Kanunusani 1935.

ci seçmen) yukarıda yazılı vasiyetteki müstakil namzetlere rey vermele-
rini isterim”⁶⁷.

CHP'nin Konya adayları şunlardı; Ahmet Hamdi Dikmen, Kazım Gürel, Ali Muzaffer Göker, Mustafa Ulusan, Mustafa Lütfi Eken, Naim Hazım Onat, Fikret Sılay, Kazım Okay, Behire Bediz Morova (Aydilek), Mustafa Halid Ünler, Dr. Osman Şevki Uludağ, Şevket Dağ (Ressam), Ali Rıza Türel, Mehmet Cemal Tekin. Bir milletvekili adaylığı boş bırakılmıştır. Bu adaylığa Ali Fuat Cebesoy adaylığını koymuştur⁶⁸.

3. KONYA'YI HİÇ GÖRMEMİŞ “SAYLAV” ADAYI

Tek Partili dönemde adaylar merkezi olarak tespit edildiklerinden milletvekillerinin çoğu adayı oldukları seçim çevresini seçildikten sonra görmüşlerdir. Konya milletvekili adayı Behire Bediz Aydilek de böyledir. Nitekim Aydilek kendisiyle mülakat eden gazeteciye şunları söylemiştir; “*Konyalılardan ilk defa sizinle görüşüyorum... Konya'ya evvelce hiç gitmemiştim. İlk fırsatta oraya gitmek, köylerine kadar dolaşmak isterim*”⁶⁹. Bu mülakatın seçimden bir ay kadar sonra yapıldığı düşünülürse milletvekilliğinin günümüzdeki anlayıştan çok farklı olduğu görülür.

4. HALKTAN KOPUK PARTİ TEŞKİLATLARI

1935 yılında Türkiye’de tek parti vardı. O da Cumhuriyet Halk Partisi’dir. 1935 genel seçimlerinde Konya’da parti faali-

⁶⁷ *Yeni Ses*, 4 Şubat 1935.

⁶⁸ Listede Haydar Bey (Ziraat Mütahassısı) isminin üzeri çizilmiş yerine Ali Fuat Cebesoy yazılmıştır. *BCA*, 030.10.00.00.75. 492.3. 14.; *Yeni Ses*, 7 Şubat 1935; İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM V. Dönem. 1935–1939. C. 1, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 2004, 19–31; *Cumhuriyet*, 5 Şubat 1935; İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi* TBMM-V. Dönem 1935–1939, c. II, Türkiye Büyük Millet Vakfı Yayınları, Yayın No: 26, Ankara 2001 479–496.

⁶⁹ **Babalık**, 14 Mart 1935.

yetleri son derece düzensiz ve zayıftır. Diğer bölümlerde yeri geldikçe ifade edildiği gibi Konya'da CHP'nin altı tane ocağı bulunmakta fakat bunlardan hiç birisi faaliyet göstermemektydi. Zaten üçü kâğıt üzerinde olup binası bile yoktu. Diğer üçü ise alakasızlık ve parasızlıktan dolayı metruk bir vaziyet-tydi. Partililer halkla kaynaşamamışlardı. Halkla teması temin etmesi düşünülen Halkevi de üzerine düşeni yerine getirmemiş/getirememişti. 1935 yılı itibariyle ifade etmek gerekirse, Halkevinde üç aydan beri hiçbir hareket yoktu. Bu süre içinde Halkevi'nin başkanı da yoktu ve vekaleten idare edilmekteydi⁷⁰.

1935 yılı itibariyle Konya'da kâğıt üzerinde CHP'nin altı adet ocağı vardı. Bunlardan üçünün binası mevcut olup diğer üçünün yoktu. Binası olan üç ocağın, yukarıda ifade edildiği gibi uzun süreden beri alakasızlık sebebiyle hiçbir faaliyeti olmamıştı. Bu ocaklar (Sarıyakup, Çiftemerdiven ve Zincirli) bir müddet sonra kapatılmışlardır⁷¹.

4.1. CHP Konya Vilayet Teşkilatı

Konya parti teşkilatı; vilayet, vilayet merkez ilçe ve taşra olmak üzere üç kısımdan meydana gelmiştir. 1935 yılında Konya CHP vilayet yönetim kurulunda mevcut olan isimler şunlardır; Şevki Ergun⁷², Bakkalbaşı Recep, Osman Olgun, Bay İzzet⁷³,

⁷⁰ Mayak, agm, 168.

⁷¹ Faysal Mayak, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Konya'daki Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleri Hakkında Adnan Menderes'in Teftiş Raporu (1935)", s. 168.

⁷² Vilayette CHP il başkanı olan Şevki Ergun'un başkanlık otoritesi zayıftır. Bunun iki sebebi vardır. Bunlardan biri Başkan Ergun'un kardeşinin bankalara borcu vardır. Banka idaresi de Şevki Ergun'dan dolayı seslerini çıkaramamaktadırlar. İkincisi, CHP il başkanı Ergun bu zümreye dayanarak başkanlığını idame ettirmektedir. Bu zümre kendisine olan desteği çekerse il başkanlığını deruhte etmesi mümkün değildir. Mayak, agm, s. 169; CHP

Halis Ulusan, Ahmet Nazım Ergun, Karaağaçlı Mustafa Feyzi, eski milletvekili İsmail Hakkı, Mehmet Ramiz ve Mehmet Nakip. Bu isimler Konya'da hem belediyede hem bankalarda ve hem de Hava "kurumu" ve Elektrik şirketinde üst seviyede vazife yapan isimlerdi⁷⁴.

Aşağıda taşra teşkilatlarında ifade edileceği üzere, merkezde parti kongreleri muntazaman yapılmamıştır. Kongreler angarya olarak görülmüş ve zoraki yapılan kongrelere iştirak oldukça az olmuştur. Bunun temel sebebi, parti ideolojisinin halkın temel değerleriyle mutabık olmamasıdır. Bunun yanında partililerin ülke menfaatini yerine kendi menfaatlerine tercih etmeleridir. Bu durum halkı CHP'den soğutmuştur. Bu hususta tanzim edilmiş bir raporda şu tespitler yapılmıştır; *"En esaslı sebep, il yönetim kurulunun beş üyesi ve bunların arkadaşları olan mahdut sayıda kimselerin parti ve memleket işlerine hâkim olmaları ile aynı kimselerin kazanç ve ticaret alanında ada birbirlerine yardım ederek iş yapmak yoluna düşmüş olmalıdır"*⁷⁵.

Konya vilayet başkanı Şevki Ergun'un zayıf bir başkan olmasının bir sebebi de belediyenin borcunun çok olmasıdır. Şevki Ergun aynı zamanda belediye başkanıdır. Mayak, agm, s. 170.

⁷³ Bay İzzet, eski vilayet mutemedidir. Parti yönetimine sunulan bir raporda Bay İzzet ile alakalı olarak şu ifadeler yer almaktadır; *"Sözünü geçirmesini, dileğini yürütmesini bilir. Kardeşi İhsan, İktisat bankasına 30 bin liraya yakın borçlanmıştı. Kendisi il daimi encümen üyesi iken bir arsasını birkaç kat fazla bir bedel ile muhasebe-i hususiyeye satmıştır. Yarı kerpiç bir evini de hususi muhasebeye, doğumevi yapılmak üzere satmaya uğraşmıştır. Bereket versin buna muvaffak olamamıştır da Konya her zaman öğünebileceği güzel modern bir doğumevine sahip olmuştur. Ziraat Aletler Şirketi'nin bir binasını da yine fazla bir bedel ile hususi muhasebeye satmaya ve yine bu şirketin elde kalan ziraat aletlerini de yüksek bedelle Ziraat Bankası'na borçlarına karşılık devretmeye çalışmıştır, başaramamıştır".* Mayak, agm, s. 170.

⁷⁴ Mayak, agm, s. 169.

⁷⁵ Mayak, agm, 168

Partide (CHP) yolsuzluk ve rüşvet iddiaları ayyuka çıkmıştır. Partiye toplanan aidatların nasıl harcandığı hususunda zihinlerde şüpheler oluşmuştur. Mesela partide toplanan paralar 11 Mart 1933 tarihinden itibaren İş Bankası'na yatırılmaya başlanmıştır. Fakat ekseriyetle paraların muhafazası tüzük hükümlerine mutabık olmamıştır. Tüzüğe göre 50 liradan fazla nakit paranın bankaya yatırılması gerekirken bu kurala riayet edilmemiştir. 30 Eylül 1934'de kasada mevcut olan 885 lira 14 gün elde bulundurulduktan sonra bankaya intikal ettirilmiştir⁷⁶. Bu meblağın nerede kullanıldığı hususundaki soruların cevapları yoktur.

4.2. CHP Konya Merkez İlçe Teşkilatı

CHP Konya merkez ilçe teşkilatı şu isimlerden müteşekkildir. Başkan eczacı Hulusi, İş Bankası Direktörü Nurettin, Tüccar Mustafa, bayan üye Süreyya Atasagun, Noter Fuat, Av. Lütfü ve Emin Sayın. Merkez ilçe teşkilatını teşkil eden üyeler gerek taşra ve gerekse vilayetteki partililere göre daha başarılıdır ve kendilerini sevdirmişlerdir. Toplantılarını muntazaman yapmışlardır. Fakat parti programını halka intikal ettirmek hususunda etkili bir çalışma yapamamışlardır. Konya merkez ilçe nüfusu 102 bin olup, partiye kayıtlı üye sayısı 6107'dir Merkez ilçe teşkilatıyla vilayet teşkilatı arasında ihtilaf olduğundan hemen hemen hiçbir faaliyet yapılamamıştır⁷⁷.

4.3. Taşra Teşkilatları

Parti Tüzüğü'nün Ne Olduğunu Bilmeyen İlçe Başkanı

⁷⁶ Mayak, agm, 169-173

⁷⁷ Mayak, agm, 174

1935 yılında CHP taşra teşkilatı, vilayetteki gibi halktan kopuk ve metruk bir vaziyettedir. Parti tüzüğüne ne olduğunu bilmeyen ilçe başkanları bile vardı. Karapınar kazası CHP kaza teşkilatıyla alakalı bir teftiş raporunda oldukça garip tespitler vardır. Rapora göre; parti ilçe teşkilatını teşkil eden idare heyeti üyeleri “*kendi hallerinde kimseye iyiliği veya fenalığı olmayan insanlardır*” Partinin hedeflerini hayata geçirecek evsafa ve kapasitede değillerdir. Mesela teftiş esnasında idare heyeti reisinden müfettişler tarafından tüzük istendi. İlçe başkanı dosyaları aradı. Sonra bulamayınca tüzüğün ne olduğunu sordu; ‘Nizamname’ denilince yine aradı, bulamayınca, ‘bir tane vardı galiba kaymakam götürdü’ dedi. Parti ilçe teşkilatını teftişe gelen görevli dolapları karıştırarak bir paket hiç açılmamış parti tüzüğü buldu⁷⁸.

İzbede “Faaliyet” gösteren CHP İlçe Teşkilatı: Pirler Kondu

CHP Hadim ilçe başkanı Ahmet Taşkut’tur ve Evkaf idaresinin vaizidir⁷⁹. İdare heyetinde bulunan Yahya Aksoy ayda 15 lira maaş almakta olan bir hatiptir. CHP müfettişine göre Hadim kazasındaki parti teşkilatını teşkil eden insanlar bu vasıflarından dolayı “*geri kafalıdır*”. Hadim’e yakın mesafede olan Pirlerkondu’da (Taşkent) parti müfettişi CHP ilçe binasını uzun müddet aramış sonunda bir “*izbede*” (bodrum) bulabilmiştir. Burada da parti tüzüğüne hiç el değmemiştir. Parti ile halk bü-

⁷⁸ Mayak, agm, s. 175.

⁷⁹ 3 Mart 1924’de Hilafet lağvedilmiş, Şer’iye Vekâleti kaldırılarak yerine Diyanet İşleri Başkanlığı ile Vakıflar Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığının görevi, din adamlarına ruhsat vermek, dini merasimleri kontrol etmek ve uygulanması devam eden yerlerde şer’i hükümlerin arada sırada danışıldığı bir makam olarak görev yapmak. Vakıflar Umum Müdürlüğü’nün görevleri şöyle belirlenmiştir: Camilerin bakımı, din adamlarının tayini, dinî ve özel vakıfların yönetimi. Rustow, agm, -III-, 7

tünleşmemiştir. Hadim'in nüfusu 26 bin olmasına rağmen CHP'ne kayıtlı üye sayısı 515'dir. Ayrıca Hadim'de peçe ve çarşafın kaldırılmasıyla alakalı kararın tatbikinde de zorlukla karşılaşmıştır⁸⁰.

“Aile Ocağı” Gibi Parti Teşkilatı: Kadınhanı

CHP Kadınhanı ilçe teşkilatı “*aile ocağı*” gibi bir görünüm arz etmektedir. İlçe Başkanı Ata, idare heyetine kayın pederini, dayısını ve eniştesini almıştır. Belediye Başkanı Enver Ata'nın akrabasıdır. Belediye heyetinde Ata ve Enver'in akrabaları bulunmaktadır. Kadınhanı parti teşkilatında görüntü “*aile ocağı*” olmanın ötesine geçerek yolsuzluk iddialarıyla çalkanmaktadır. İddiaya göre CHP ilçe başkanı muhtarlıklara da kendi adamlarını yerleştirmeye çalışmakta, buna mukavemet edenleri baskıya maruz bırakmaktadır. Parti otoritesini kendi hususi işlerinde kullanmaktadır. Mesela Mal Müdürü ile anlaşarak koyunların sayım vergisinde yolsuzluk yaptığı yönünde şüpheler vardır ve bu husus mahkemeye intikal etmiştir. Ata'nın eniştesi olan Ebubekir Oğlu Osman, yüz kızartıcı bir suçtan dolayı üç sene mahkûmiyet almıştır. Kadınhanı ilçesinin nüfusu 23 bindir. Parti üye kayıt defterinde 561 üye ismi bulunmakta bunların 165'i Sarayönü kasabasına aittir⁸¹.

En İyi Çalışan İlçe Teşkilatı: Akşehir

Konya taşra teşkilatı içinde nisbî olarak halkla bütünleşmiş parti teşkilatı olarak Akşehir teşkilatı görünmektedir. İlçe idare heyeti başkanı Dr. Aziz ve idare heyeti halk ile uyum içinde faaliyet göstermiştir. Başkan Aziz, parti idare heyetini teşkil

⁸⁰ Mayak, agm, s. 175-176.

⁸¹ Mayak, agm, 178.

ederken ağaları ve eşrafı dâhil etmemeye dikkat etmiştir. Partide toplantılar nizamî olarak yapılmış, kararlar zamanında ve deftere usulüne uygun şekilde intikal ettirilmiştir. İlçede var olan Halkevine ilaveten henüz açılmamış olsa da birkaç şube şimdiden kurulmuş gibidir. Her yerde olduğu gibi burada da yolsuzluk vardır. İdare heyetinde, bir önceki sekreter görevi esnasında yaptığı yolsuzluklardan dolayı ceza hapis cezası almıştır. Partiye kayıtlı üye sayısı 3660'tır⁸².

Aylarca Kapalı Kalan Bir İlçe Teşkilatı: Beyşehir

Beyşehir ilçe teşkilatında ikilik vardır. İlçe başkanı Av. İkbâl'dir. Medrese mezunudur. İdare heyetinde Faik, Mustafa, Sufvan ve İsmail vardır. Son iki isim Çeçendir. Mustafa eski belediye başkanıdır. İlçe başkanı İkbâl ile eski belediye başkanı Mustafa arasında kıyasıya bir mücadele vardır. Faik bazen ilçe başkanının yanında bazen de eski belediye başkanı Mustafa'nın yanında yer alarak rekabeti kızıştırmakta ve ikiliği derinleştirmektedir. Bu ikiliğin giderilmesi hususunda parti genel merkezi tarafından müfettiş gönderilmiş, müfettişin nezaretinde toplantı yapılmış fakat burada da iki taraf birbirlerine saldırmak istemişlerse de son anda önlenebilmiştir. Bu ikilikten dolayı parti teşkilatında başıboşluk mevcuttur. Parti binası aylarca kapalı kalmıştır. İlçe nüfusu 50 bin civarındadır. Partiye kayıtlı üye sayısı 2200'dür⁸³.

Latin Alfabesini Bilmeyen Bir Parti Sekreteri: Seydişehir

Seydişehir CHP ilçe başkanı Konya hukuk mektebinden mezun olan Av. Sait Sönmez'dir. İdare heyeti yaşlı kişilerden meydana gelmiştir. İlçe teşkilatı idare heyetini teşkil eden üye-

⁸² Mayak, agm, 178-179.

⁸³ Mayak, agm, 179-180.

ler kendi aralarında fikir birliğinde değilseler de dışarıya intikal edecek kadar ihtilaf içinde değildirlir. İdare heyetinin sekreterliğini deruhte eden üye Latin alfabesini bilmediğinden tahrirat (yazışma) işleri sıkıntılıdır. İdare heyetinin diğer üyeleri de parti işleriyle alakadar olmamaktadırlar. Parti binası olarak Hava, Kızılay ve Çocuk Esirgeme kuruluşlarının müşterek olarak kaldıkları binada faaliyet göstermektedir. Parti binasının tefrişinde yolsuzluk olmuştur. Seydişehir Belediye Başkanı Ağâh, kendini ilçe başkanı olarak parti genel sekreterliğine tanıtarak, tefriş için tahsis edilen bin lira ücret almıştır. Belediye Başkanı aldığı bu parayla parti binasında kullanılmak satın aldığı malzemeleri Seydişehir'e getirmiştir. Parti idare heyeti, belediye başkanın getirdiği bu malzemeleri hem kendilerinin bilgisi dışında hem de bin lira kıymetinden daha az olduğundan kabul etmemişlerdir. İlçe nüfusu 31 bin olup partiye kayıtlı üyesi sayısı 1782'dir⁸⁴.

Radyoya Sahip Tek İlçe Teşkilatı: Cihanbeyli

Taşra teşkilatları içinde en başarılı başkan Cihanbeyli ilçe teşkilatındadır. CHP ilçe başkanı Ali Fuat Ünal'dır. Konya İttihat ve Terakki İdadisi son sınıfına kadar tahsilini devam ettirebilmiştir. İdare heyetinin üyeleri başkan kadar aktif değillerse de kendi aralarında uyum içinde faaliyet göstermektedirler. İdare heyetinin diğer üyeleri şunlardır; Mustafa Ünal, Ahmet Gümüş, Mehmet Akif Yılmaz ve Ahmet Akıncı'dır. Başkan Ali Fuat oldukça aktif faaliyet göstermekte ve aynı zamanda partinin sekreterlik görevini deruhte etmektedir. Partinin henüz binası olmadığından ilçe başkanı Ali Fuat Bey'in evini 100 liraya

⁸⁴ Mayak, agm, s. 180-181.

kiralamışlardır. Yarıısı Kürt olan ilçenin toplam nüfusu 42 bindir. Partiye kayıtlı üye sayısı 1700'dür⁸⁵

Evrak İşlerinin Muntazaman Deruhte Edilen Teşkilat: Bozkır

Bozkır parti teşkilatının idare heyeti başkanı Abdullah Doğan'dır. Doğan, Ziraat Bankası Bozkır Sandığı memurudur. Bir önceki idare heyetini oluşturanlar, başta eski başkan Ziya olmak üzere halk ile bütünleşemediklerinden görevden uzaklaştırılmışlardır. Eski ilçe başkanı Ziya'nın belediye başkanlığı devam ettiğinden parti ile belediye arasında henüz ahenk temin edilememiştir. 42 bin nüfusa sahip olan Bozkır'da kayıtlı partili sayısı 982'dir⁸⁶.

Ağaların Hâkim Olduğu İlçe Teşkilatı: Ereğli

Konya/Ereğli'sinde ilçe teşkilatı uzun müddet ağaların kontrolünde kalmıştır. Yeni idarenin göreve gelmesiyle ağalar kenara çekilmiş olsalar da yönetimi ele geçirmek için fırsat kollamaktadırlar. Ereğli'de ilçe başkanı Rasim Erel'dir. Erel aynı zamanda belediye başkanıdır. Keza diğer teşkilatlarda olduğu gibi Ereğli'de de belediye başkanı Erel hakkında dolandırıcılık sebebiyle adli muamele yapılmaktadır. İlçede resmi merciler arasında ahenk yoktur. Kaymakamlık, jandarma ve parti idaresi birbirleriyle ihtilafıdır. İlçenin nüfusu 32 bin olup partiye kayıtlı üyesi sayısı 1037'dir⁸⁷.

"Değişmez Başkan" Anlayışının Zemin Bulduğu Teşkilat:Çumra

⁸⁵ Mayak, agm, s. 182-183.

⁸⁶ Mayak, agm, s.183.

⁸⁷ Mayak, agm, s.183-185.

Çumra ilçe başkanı Rakım Çumra'dır. Çumralı'nın hanımı Konya parti il genel kurul üyesidir. İlçe parti idare heyetinde güzel sanatlar okulunda okumuş bir eski öğretmen hanım, bir dava vekili, bir tüccar ve iki çiftçi vardır. Parti idaresiyle resmi merciler arasında adliye hariç uyum vardır. Kongre toplantılarında mevzuata aykırı muameleler yapılmaktadır. Mesela tüzüğe göre kongrede başkan, başkan vekili ve iki kâtip üye seçilmesi gerekirken başkan seçilmemiştir. Buna lüzum duymamıştır. Parti teşkilatının biri merkezde biri de Dinek kasabasında olmak üzere iki binası vardır. Parti toplantıları yılda bir defa yapılmaktadır⁸⁸. Öyle anlaşılmaktadır ki, Başkan Rakım Çumra'nın karizması başkan seçmeye ihtiyaç göstermemektedir.

Bir Vurguncunun İlçe Başkanı Olduğu Teşkilat: Ilgın

1935 genel seçimlerinin yapıldığı yılın bir önceki devresinde Ilgın CHP ilçe başkanı Ali İspir idi. İspir, biri Afyon kaçakçılığı diğeri de ihtikâr⁸⁹ suçundan mahkûmiyet almış biridir. Ayrıca eski CHP ilçe başkanı İspir, zimmetine para geçirmiştir. Ali İspir'in bu yolsuzlukları sebebiyle başkanlık görevinden alınmıştır. Ilgın'ın yeni ilçe başkanı Süleyman Ekmekçi'dir. Ekmekçi avukattır. Parti ile ilçedeki resmi mercilerin arasında uyum yoktur. Belediye Başkanı Şükrü Afacan'ı düşürmek için, okuma-yazma bilmeyen belediye idare heyetinin üyelerini istifa ettirmek amacıyla CHP ilçe teşkilatı faaliyet göstermektedir. Partiyeye kayıtlı üyesi sayısı 6288'dir⁹⁰.

⁸⁸ Mayak, agm, 185.

⁸⁹ Bir malın alınıp, fiyatı yükselince satılmak üzere stoklanmasıdır. Karaborsacılık da denir.

⁹⁰ Mayak, agm, s. 187-188

İnhisarcı Birinin İlçe Başkanı Olduğu Parti Teşkilatı: Karaman

CHP'nin Karaman teşkilatının başkanı Av. Ağah Ünver'dir. Ünver aynı zamanda Vilayet İdare Heyeti Karaman üyesidir. Ünver'den önce parti teşkilatında Sabit, oğulları ve akrabaları vardı. Bunlar inhisarcılık (tekel) ve dolandırıcılık yaparak halkı soğutmuşlardır. 1932 yılında eski ilçe başkanı Sabit'in oğlu Faik, partide ücretli sekreterlik görevini yaparken partinin 1040 lirasını zimmetine geçirmiştir. Av. Ağah Ünver bunlarla mücadele ederek partiye hakim olmuştur. Bu mücadele Konya il başkanı Şevki Ergun inhisarcılık yapan Sabit tarafında yer almıştır. Bu sebeple Karaman ilçe teşkilatıyla Konya vilayet teşkilatı arası iyi değildir. Karaman'daki parti teşkilatı, oradaki resmi mercilerle uyumludur. Kaymakam aynı zamanda belediye başkanlığını da deruhte etmektedir. Partinin Karaman'da birbirine bitişik iki binası vardı. Birisi kısa bir süre önce yıkılmıştır. Karaman'ın nüfusu 48 bin olup bunların 2739'nu partiye kayıtlı üyedir⁹¹.

5. KONYA'DA SEÇİM

Cumhuriyet'in ilanı temel alınacak olursa, 1935 yılına kadar geçen 12 senelik bir devrede gerek vilayet ve gerekse taşra teşkilatında CHP'nin halk ile bütünleşme hususunda ciddi bir çalışma yapmadığı anlaşılmaktadır. Partinin taşra teşkilatındaki manzara tam bir başıbozukluktur. Muhtelif suçlardan ceza alarak mahkûmiyeti tescillenmiş ilçe başkanından "tüzük" kavramının ne olduğunu bilmeyen ilçe başkanlarının mevcut olduğu bir teşkilat ile seçimlere girilmiştir.

⁹¹ Mayak, agm, 188-189.

Böyle bir atmosferde Konya'da milletvekili seçimi 8 Şubat Cuma günü Belediye sinema salonunda yapılmıştır. Seçim günü resmi ve özel binalar bayrak ve elektriklerle süslenmiştir. *Yeni Ses* gazetesinde Konya'da seçim haberi şöyle verilmiştir: *"Cuma günü sabahı ikinci seçmenler ellerinde mazbataları olduğu halde Belediye sinemasında yapılan seçime iştirak etmişler ve reylerini ittifakla fırka namzetlerine vermişlerdir. Müstakil sayılabılığa General Ali Fuat seçilmiştir. Seçimde reylerini, memleketin her tarafında ittifakla Fırka namzetlerine verilmesi ulusun Atatürk'e ve fırkasına olan bağlılığını bir kere daha göstermiştir"*⁹².

Konya merkezde bütün ikinci seçmenler oylarını *"ittifakla"* CHP adaylarına verirken taşrada durum farklı değildir. Mesela Cihanbeyli'de 8 Şubat 1935'de yapılan seçim gazetede şu şekilde yer almıştır; *"Seçimde sayılabılır reylerini toplu olarak fırka (CHP) namzetlerine vermişlerdir"*. Seçimden iki önce (Çarşamba) ikinci seçmenler kazaya gelmişlerdir. Bayraklar ve dövizlerle süslenen parti okuma salonunda geç saatlere kadar eğlenceler devam etmiştir. Cuma sabahı, önünde davul ve zurnaların çaldığı parti evinde saat sekizde seçim başlamıştır. Yoklamadan sonra büyük önderin (M. Kemal Paşa) beyannamesi okunmuştur. Seçmenler, hürmet içinde beyannameyi dinlemişler ve sürekli alkışlarla kabul etmişlerdir. Tam bir ittifakla parti adaylarının seçimi *"kazanmasından"* dolayı sevinç uzun zaman sürmüştür. Gece parti salonunda Cihanbeyli gençleri tarafından bir müsamerere verilmiştir. Bu müsamerede Çifte Sağırklar piyesi, danslar ve eğlenceler gece boyunca devam etmiştir⁹³.

⁹² *Yeni Ses*, 10 Şubat 1935.

⁹³ Babalık, 17 Şubat 1935.

Yapılan seçim sonucunda CHP adaylarının hepsi "ittifakla" kazanmıştır. Seçimi kazanan Konya milletvekilleri şunlardır:

Ahmet Hamdi Dikmen (Konya Eski Milletvekili)⁹⁴,

Kazım Gürel (Konya Eski Milletvekili)⁹⁵,

⁹⁴ Ahmet Hamdi Dikmen, 1893 yılında Ünye'de doğdu. Babası İsmail Efendi, annesi Hatice Hanım'dır. Bekârdır. İlköğrenimini Ünye'de, orta öğrenimini Bursa Ziraat Okulunda yaptıktan sonra Halkalı Yüksek Ziraat Okulu'na giderek 1913'de mezun oldu. Kasım 1913'de Bursa Erkek Öğretmen Okulu Ziraat Öğretmenliğine, Mart 1914'de terfi ederek İzmir Erkek Öğretmen Okulu Müdür Yardımcılığına, Eylül 1915'de Eskişehir Öğretmen Okulu Müdürlüğüne atandı. Ekim 1916'da Devlet hesabına Almanya'ya giderek, bağcılık ve bahçe ağaçları üzerinde ihtisas yaptı. Ocak 1912'de Almanya'dan dönüp Şubat'ta Halkalı Ziraat Yüksek Okulu'na Bağcılık ve Bahçe Ağaçları Öğretmenliğine atandı. Nisan 1924'de Fennî Eşcar ve Bağcılık Müderrisliği (Profesör) unvanı aldı. Eylül 1926'da Ziraat Bakanlığı, Ziraat Genel Müdürlüğüne getirildi. Bu görevde iken TBMM III. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 1052 oyla Konya'dan milletvekili seçildi. Tarım ve İktisat Komisyonlarında çalıştı. Hayvan Sağlığı Zabıtası Geçici Komisyonuna üye seçildi. Konya'dan IV. V. ve VII. Dönemlerde milletvekili seçildi. 24 Eylül 1947 tarihinde öldü. Kazım Östürk, *Türk Parlamento Tarihi* TBMM-III. Dönem 1927-1931, C. III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No: 10, Ankara 1995, 416.

⁹⁵ Musa Kazım (Gürel), 1890'da Konya'nın Karatay İlçesi Pirimehmet Mahallesinde doğmuştur. Babası Mustafa Bey, annesi Fatma Hanımdır. İlk ve orta tahsilini Nevşehir'de tamamladı. Konya Hukuk Mektebinden mezun oldu. Konya İskân ve Muhacirler Komisyonu İkinci Kâtipliği, İl İdaresi Meclisi Başkâtip Yardımcılığı, İl Müstantikliği ve Savcılığında bulundu. Genel savaşta silah altına alındı. Askerlik dönüşünde avukatlık ve ticaret yaptı. Delibaş olayında isyancıların eline esir düştü ve kurtuldu. Mayıs 1920'de Konya Mektupçuluğuna tayin edildi. Bu görevde üç buçuk yıl kaldıktan sonra CHP İl Mutemetliği Vekâletinde, Tayyare, Çocuk Esirgeme Kurumları ve Türk Ocağı Başkanlıklarında, İl Genel Meclisi Üyeliğinde, Konya Elektrik Türk Anonim Şirketi İdare Meclisi Başkanlığında ve Milli iktisat Bankası İdare Meclisi Üyeliğinde bulundu. Belediye Başkanı bulunduğu sırada 1 Kasım 1927 tarihinde Konya milletvekili olarak seçildi. Konya'dan IV, V ve VI. Dönemlerde milletvekili seçildi. 1 Şubat 1941'de emekliye ayrıldıktan sonra Konya'da avukatlık ve maden işletmeciliği yaptı. 19 Ekim 1973'de İstanbul'da öldü. Zincirlikuyu'da toprağa verildi. Bkz. Öztürk, 1995, III. Dönem, c. 3, 24-25.

Ali Muzaffer (Göker), (Konya Eski Milletvekili)⁹⁶,

Mustafa Ulusan (Konya Eski Milletvekili)⁹⁷,

⁹⁶ Prof. Dr. Ali Muzaffer Göker, 16 Haziran 1890 tarihinde İstanbul'da doğdu. Harbiye Nezareti Muhasebat Dairesi Şube Müdürlerinden Ali Şerafettin Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini Vefa Şemsülmaarif Kadıköy Mecidiye ilkokulları, Zühtü Paşa Rüştüyesi ve Mercan İdadisinde tamamladıktan sonra 22 Ağustos 1909'da Mülkiye Mektebinden mezun oldu. Maarif Nezaretince açılan bir sınavı kazanarak Fransa'ya gönderildi. Paris Siyasal İlimler Okulu'nda öğrenim yaparak tarih ve diploması şubesinde diploma aldı. Yurda dönüşünde 4 Mart 1912'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Şubesi Tarih Bölümüne öğretim yardımcısı olarak atandı. 9 Kasım 1914'de profesörlüğe yükseltildi. 13 Aralık 1915'de Yeni Zamanlar Tarihi Profesörü oldu. Ayrıca Yüksek Ticaret Okulunda iktisat, Galatasaray Sultanisi ve Erkânıharbiye Mektebinde (Harp Akademisi) siyasî tarih dersleri okuttu. 11 Ekim 1922'de Fakültenin Türkiye-Avrupa İlişkileri Kürsüsü Profesörlüğüne getirildi. 24 Temmuz 1923'de Lozan Barış Antlaşması gereğince kurulan Türk-Yunan asker ve sivil esirlerini değiştirme Komisyonunda Türk delegesi olarak görevlendirildi. 1 Ocak 1929'da İstanbul ve Trakya Bölgesi Maarif Eminliğine atandı. 2 Temmuz 1931'de tekrar öğretim üyeliğine dönerek Son Zamanlar Tarihi Profesörü oldu. 13 Eylül 1931'de Fakülte Dekanlığına, 26 Mart 1932'de Türk Tarih Kurumu üyeliğine seçildi. Kurumun dört yıla yakın bir süre Genel Sekreterliğini yaptı. 31 Temmuz 1933'de Darülfünunun lağvı üzerine öğretim görevinden ayrıldı. TBMM'nin IV. Döneminde Konya Milletvekili Kazım Hüsnü Bey'in 1 Mart 1934 tarihinde ölümü üzerine boşalan milletvekilliğine seçilerek 15 Mart 1934'de Meclise katıldı. V. VI. Ve VII. dönemlerde Konya'dan milletvekili oldu. VII. dönem içinde 3 Ağustos 1944 tarihinde Tokyo Büyükelçiliğine atanması üzerine milletvekilliğinden istifa etti. 22 Ağustos 1947'de Ottawa, 21 Temmuz 1949'da Moskova Büyükelçiliğine getirildi. 10 Haziran 1953'de isteği üzerine emekliye ayrıldı. 10 Haziran 1959'da İstanbul'da öldü. Evli ve çocuğu yoktur. Yayınlanmış eserleri şunlardır: Türk Tarih Kurumu'nun İlmi Faaliyetleri Hakkında Rapor, İstanbul, 1937. İkinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul 1938, Türklerde Sanayi, İstanbul 1938, Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa ile Ticarî Münasebetleri, Cihan Tarihi, Umumi Tarih, IX. Asrın Diploması Tarihi. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM-IV. Dönem 1931-1935, c. II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Yayın No: 12, Ankara 1996, 380-381.

⁹⁷ Mustafa Ulusan, 1873'de Konya'nın Meram İlçesi Kalecik Mahallesinde doğdu. Babası Abdurrahman Bey, annesi Hafize Hanım'dır. Aliye Hanımda evlenerek, Mehmet Talat, Celalettin, Handan ve Mualla isimli çocukları olmuştur. İlköğrenimini Altınçeşme Okulunda bitirip Karahafız Medresesine girdi. Bu medresede öğrenimini tamamladıktan sonra sınavla aynı medre-

Mustafa Lütfi Eken (Konya Eski Milletvekili)⁹⁸,

Naim Hazım Onat (Konya Eski Milletvekili)⁹⁹,

Fikret Silay (Konya Eski Milletvekili)¹⁰⁰,

seye müderris olarak atandı. Konya'da Sultan Selim Camii'nin dersiamlık sınavını kazandı Konya İl İdare Meclisi üyeliğinde dört devre (sekiz sene) hizmet verdi. Üyeliği süresince genel ve İstiklal savaşları sırasında Tekâlifi Milliye ve Tekâlifi Harbiye memurluğu yaptı. Temettü İstinaf Komisyonu ve Emlak İşgal Komisyonu Başkanlıklarını yaptı. Ordu için Mübayaa Komisyonunda hizmet verdi. Müdafaayı Hukuk Cemiyetine üye oldu. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 12 Temmuz 1923'de yapılan seçimde 861 oy alarak Konya'dan milletvekili seçildi. Konya'dan III., IV., VI. Ve VII. dönemlerde milletvekili seçildi. 12 Mart 1943'de öldü. Öztürk, 1995, TBMM II. Dönem, C. 3, 554–555.

⁹⁸ Mustafa (Lütfi) Bey (Eken), 1901'de Konya Karatay İlçesi, Hayıroğlu Köyünde doğdu. Nurullahoğullarından Hasan Efendi'nin oğludur. İlköğrenimini köyünde tamamlayarak küçük yaşlardan itibaren babasının yanında çiftçilik yaptı. TBMM'nin IV. Dönemde Konya'dan milletvekili seçilerek 4 Mayıs 1931'de Meclise katıldı. Tarım Komisyonunda çalıştı. Dönem sonu köyüne dönerek çiftçilikle meşguliyetini sürdürdü. 13 Ocak 1993'de köyünde öldü. Aynı yerde toprağa verildi. Fatma Hanım (1908–1957) ve sonra Elmas Hanım (1910) ile evlenmiş olup Ayşe Baran (1927), Melahat İçöz (1928) ve Ülkü Erte (1945) isimli çocukları olmuştur. Çoker, 1996, TBMM IV. Dönem, C. 2, 387.

⁹⁹ Naim Hazım (Onat), 1889'da Konya'da doğdu. Babası Mehmet Hazım Bey, annesi Hafize Hanım'dır. Evli ve dört çocuk babasıdır. Konya Hamidiye Okulunda ilköğrenimini tamamladıktan sonra Yağmurlu Medresesine devam ederek icazetnamesini aldı. Bu medresede, Darülhilafe Medresesinin kuruluş tarihi olan 27 Ekim 1915'e kadar çalıştıktan sonra Darülhilafe Medresesine tayin edildi. Burada Türkçe, Edebiyat, Muhâzarât, Farsî, Ulmünnefis derslerini okuttu. Daha sonra kurulan (Sahan) yüksek Medresede İlm-i Kelam, Mantık ve Arap Edebiyatı derslerini okuttu. 25 Ekim 1915'ten sonra Mütareke'ye kadar Konya İttihat ve Terakki İdadisinde Türk ve Tarih öğretmenliği yaptı. 10 Eylül 1918'de yatılı askerî rüştiyesinde Türkçe, daha sonra idadî bölümünde tarih, edebiyat, ilm-i kelam, felsefe, Arapça ve Farsça öğretmenliği yaptı. Konya Genel Meclis Üyeliğine seçildi. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 12 Temmuz 1923'de yapılan seçimde 911 oy alarak Konya'dan milletvekili seçildi. Şer'iyeye ve Evkaf, Maarif, Kanun-ı Esasî, Diyanet ve Evkaf ve İrşad komisyonlarında çalıştı. Konya'dan III, IV, V, VI, VII, VIII. Dönemlerde milletvekili seçildi. 5 Mayıs 1953'de öldü. Öztürk, 1995, TBMM II. Dönem, C. 3, 559–550.

Kazım Okay (Giresun Eski Milletvekili)¹⁰¹,

Behire Bediz Morova (Aydilek) (Kadın, Bolu Belediye Üyesi)¹⁰²,

¹⁰⁰ Tevfik Fikret (Sılay) 1890'da Konya Sille'de doğdu. Babası Ali Bey, annesi Advıye Hanım'dır. Naciye Hanım ile evli beş çocuk sahibidir. İlköğrenimini Konya'da tamamladıktan sonra 6 Temmuz 1907'de Konya İdadisini bitirdi. Hukuk Mektebine girerek 6 Ekim 1913'de mezun oldu. Birinci Dünya Savaşının başlarında yedek subay olarak orduya alınarak farklı kıtalarda subay olarak görev yaptı. 14 Kasım 1909–21 Mayıs 1911'de Konya İstinaf Mahkemesi Mukayyitliği, 21 Mayıs 1911–5 Ocak 1912'de Karaman Bidayet Mahkemesi Zabıt Kâtipliği, 6 Ocak 1912–2 Şubat 1913 arasında Karaman İcra Memurluğu yaptı. Bu görevinden istifa ederek ayrıldı. 21 Eylül 1920–30 Mart 1922'de Akşehir Mahkemesi Başkanlığına ve oradan 13 Nisan 1922–24 Ocak 1923 tarihlerinde Iğın Mahkemesi Başkanlığına getirildi. 24 Ocak 1923–30 Nisan 1923 tarihlerinde Karaman İstinaf Mahkemesi Üyeliğinde bulunduğu sırada TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. 12 Temmuz 1923'de yapılan seçimde 871 oy alarak Konya'dan milletvekili seçildi. Kavanini Maliye, Lâyiha, Adliye, Dilekçe, Tetkiki Hesabat ve Memurın Muahakemat komisyonlarında çalıştı. Konya'dan III, IV, V, VI ve VIII. Dönemlerde milletvekili seçildi. 5 Ocak 1939 tarihinde Adalet Bakanlığına getirildi. 20 Nisan 1959'da Ankara'da öldü. Öztürk, 1995, TBMM II. Dönem, C. 3, 551–552.

¹⁰¹ Kazım Okay 1892'de Giresun'un Sultan Selim Mahallesinde doğmuştur. Babası Mehmet Ali, annesi Zehra Hanım'dır. Mercan İdadisinden mezun oldu. 1914'de Mülkiye Mektebinden diploma aldı. 1916'da 1. Kolordu Müşavirliğine ve Mehakim Müdürlüğüne imtihanla atandı. Burada iki yıl kaldıktan sonra 1918'de terhis edildi. İstanbul İaşe Müdürlüğü yardımcılığına getirildi. Daha sonra buradan istifa ederek Dâhiliye Nezareti İaşe Komisyonu Müfettişliğine atandı. Bir buçuk ay bu görevde kaldıktan sonra Milli Mücadele'ye katılmak üzere memleketi Giresun'da döndü. Giresun Merkez Numune Okulu Türkçe öğretmenliğine atandı. Daha sonra Giresun Lisesi Müdürlüğüne getirildi. Müdürlüğü yürütürken Maarif Müdürlüğüne de vekâlet etti. 1923 yılında Giresun milletvekili olarak meclise girdi. Giresun'dan III, IV, VIII. Dönem, Konya'dan V,VI ve VII. Dönemlerde milletvekili seçildi. 28 Mayıs 1958'de öldü. Öztürk, 1995, II. Dönem, c. 3, 354–355.

¹⁰² Behire Bediz Morova (Aydilek) 1897'de Bosna'da doğdu. Babası Bedi Bey, annesi Haşbi Esmâ Hanım'dır. Evli olup bir çocuğu vardır. İlköğrenimini Bolu'da tamamladı. Bolu Kız Sanat Mektebinde Resim öğretmenliği yaptı. 1927'de gözlerinde meydana gelen bir hastalık sebebiyle öğretmenliği bıraktı. CHP ve Halkevi'nde çalışmalar yaptı. Bolu Belediyesi Meclisi üyesi oldu. Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliğinde bulundu. Bkz. Güneş,

Mustafa Halid Üner (Uşak şeker fabrikası tesviyeci ve kaynakçı ustası)¹⁰³,

Dr. Osman Şevki Uludağ¹⁰⁴

(İstanbul Bayezit'da hekim)¹⁰⁵,

2001, V. Dönem, c. 2, 483; Ayten Sezer, "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/larsiv/kadin.htm>(25 Ekim 2009).

¹⁰³ Mustafa Halit Üner 1887'de İstanbul Üsküdar'da doğmuştur. Babası Mehmet Bey, annesi Fatma Recebiye Hanım'dır. İlk tahsilini Üsküdar Paşa Kapısı Mektebinde tamamladı. 1898'de Bahriye Sanayi ve İmalat-ı Sıbyan Taburu'na kaydoldu ve inşaat tezgâhlarında zırlı ustaları yanında yetişti. 21 Kasım 1910'da Muallim Sanayi Başçavuşu olarak terhis edildi. 8 Aralık 1910'da geçici, 14 Haziran 1911'de daimi usta olarak Tersane inşaat tezgâhlarına girdi. Birinci Dünya Savaşında makine dökümhanesinde, mermi torna hanesinde, imalatı harbiye işlerinde çalıştı. Bahriye fabrikaları ambarında Baş ambarcılık yaptı. İmalatı Mütenevrika Fabrikasında Boruhanede çalıştı. 27 Aralık 1925'de Balya Karaydın madenleri şirketinde görev aldı ve 23 Nisan 1931'de uşak Şeker Fabrikasında girdi. 25 Şubat 1935'de ayrıldı. 1935'de Konya milletvekili olarak meclisi katıldı. Bkz. Güneş, 2001, V. Dönem, c. 2, 491.

¹⁰⁴ Osman Şevki Bey, Bursa'daki Keşiş Dağı'nın adını "Uludağ" olarak çevrilmesini önermiştir. Soyadını da bundan dolayı "Uludağ" olarak almıştır. Bkz. Güneş, 2001, V.Dönem, c. 2, 486.

¹⁰⁵ Osman Şevki Uludağ 1889'da Bursa'da doğmuştur. Babası Mehmet Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. İlk ve orta tahsilini Bursa'da yaptı. 14 Temmuz 1908'de Askeri Tıp Okuluna girdi. Balkan Muharebelerinde tabip muavini olarak görev yaptı. 31 Ağustos 1913'de yüzbaşı rütbesiyle Tıp Fakültesini bitirdi. I. Dünya Savaşına doktor olarak katıldı. Çanakkale ve Romanya cephelelerinde bulundu. Kendisini hazırladığı bir rapor ile Harbiye Sıhhiye encümeni kuruldu. Bu encümenin üyeliğine atandı. 19 Ağustos 1919'da Kıdemli Yüzbaşı oldu. 1921 sonunda Anadolu'ya geçti ve İstiklal Savaşı'na katıldı. 1 Eylül 1922'de Binbaşı oldu. Tedavi için İtalya, İsviçre ve Fransa'ya gitti. Gülhane hastanesi Dâhiliye Müdürlüğü görevinde bulundu. Bu görevde iken emekliye ayrıldı. 24 Ocak 1931'de Bursa Verem dispenseri Tabipliğine, 30 Aralık 1933'de Fatih Belediyesi Tabipliğine atandı. 1 Haziran 1934 istifa etti. 1935 yılında Konya milletvekili oldu. VI ve VII dönemlerde milletvekilliği yaptı. 1946-53 arası İstanbul'da çeşitli memurluklarda bulundu. 19 Mart 1964'de öldü. Musiki alanında besteleri, Osmanlı Tababeti Tarihi, Harbi Umumide Sıhhi Tecrübeler, Beş Buçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi, Bursa ve Uludağ, Yeşil Camii, Uludağ, Çocuklar, Gençler, Filmler,

Şevket Dağ (Ressam)¹⁰⁶,

Ali Rıza Türel (İzmir C. Savcısı Muavini)¹⁰⁷,

Osmanlı Devrinde Türk Hekimliği gibi kitapları vardır. Rumelihisarı'nda yalısına giderken vapurda rahatsızlandı ve 24 Mayıs 1944'de öldü. Bkz. Güneş, 2001, V. Dönem, c. 2, 494–495.

¹⁰⁶ Şevket Dağ 1875'de İstanbul'da doğmuştur. Babası İsmail Hakkı Efendi, annesi Firdevs Hanımdır. 1897'de Sanayi Nefise Mektebi Âlisini bitirdi. 13 Temmuz 1889'da Evkaf Nezareti'nde Kâtiplik görevinde bulundu. 7 Mayıs 1908'de Mevaddî Mühimme ve Müstacele Mümeyyizliği, 14 Eylül 1909'da İnşaat ve Tamirat İdaresi Kâtipliği görevinde bulundu. 25 Aralık 1909'da Galatasaray Sultanisi Aliye Resim Muallimliği, 1 Şubat 1923'de İstanbul Erkek Muallim Mektebi Resim öğretmenliği, 1 Eylül 1933'de İstanbul Kız Muallim Mektebi Resim öğretmenliği yaptı. Bu son görevini Mart 1935 tarihine kadar sürdürdü. 1935 yılında Konya milletvekili olarak meclisi girdi. VI, VII. Dönemlerde Siirt milletvekili olarak mecliste bulundu. Sekiz yıl Ayasofya'da çalıştı. Türk Ressamlar Cemiyetinin kurucularındandır. Ayasofya Son Cemaat Yeri, 1901; Ayasofya Son Cemaat Yeri Kapısı, 1911; İstanbul Resim ve Heykel Müzesi; Rüstempaşa Camii Son Cemaat Yeri, 1917; Topkapı Sarayı'nda Kızlar Ağası Dairesi, 1921; Camii İçi, 1928 ve Rüstem paşa Camii İçi gibi eserleri vardır. Rumelihisarı'nda yalısına giderken vapurda rahatsızlandı ve 24 Mayıs 1944'de öldü. Bkz. Güneş, 2001, V. Dönem, c. 2, 494.

¹⁰⁷ Ali Rıza Türel 1899'da Üsküp'te doğmuştur. Ahmet Bey ve İffet Hanımın oğludur. İlk tahsilinin bir bölümünü doğduğu yerde, diğer bölümünü Selanik'te tamamladı. İstanbul Lisesini bitirdi. 1 Ocak 1919'da İstanbul Posta Müdüriyeti Kalemî Posta ve Telgraf Memuru Refiki, 6 Şubat 1919'da memur olarak göreve başladı. 1 Kasım 1924'de istifa etti. İstanbul Hukuk Mektebini 1924'de bitirdi. Aynı yıl Adliye Vekâletinde açılan sınavı kazandı. Paris Hukuk Fakültesine kaydolarak 1928'de mezun oldu. 27 Ekim 1928'de İzmir Müstantikliği'ne, 22 Temmuz 1930'da İzmir Müddeiumumîliği'ne atandı. Bu görevi 10 Şubat 1930'a kadar sürdürdü. Buradaki görevi devam ederken Konya milletvekili seçildi. Adliye Encümeni Daimi Azalığına seçildi. Celal Bayar kabinesinde İktisat Vekâleti Siyasi Müsteşarlığı'na tayin edildi. Genel Kurulda Konya Milletvekili ve İktisat Vekaleti Siyasi Müsteşar olarak Ahmet Demir'in Edirne Emniyet Müdürlüğü'nde bulunduğu sırada mahkum olduğu cezanın af, arazinin acele tahriri, arazi ve bina vergilerinin vilayet hususi idarelerine terki, askeri fabrikalar tekaüt ve muavenet sandığı, askeri memurlar Kanunu, Basın Birliği Kanunu, Beden Terbiyesi Kanunu, Çeltik Ekimi Kanunu, Denizbank Kanunu, Devlet Şurası Kanunu, Hayvanlar Vergisinden alınmakta olan iki ve dört kat cezalardan hususi idareler için hiç alınmayacağı'nın tefsiri gibi bir çok konularda konuşmalar yapmıştır. VI, VII ve VIII. Dönemlerde Konya milletvekili seçildi. 10 Mart 1943–

Mehmet Cemal Tekin (İstanbul Lokantacılar Cemiyeti Başkanı)¹⁰⁸.

Ali Fuat Cebesoy (Emekli General, müstakil)¹⁰⁹. Bütün milletvekilleri aynı sayıda oy almıştır¹¹⁰.

4 Nisan 1946 tarihleri arasında Adliye Vekilliği yaptı. 25 Eylül 1960 tarihinde öldü. Bkz. Güneş, 2001, V. Dönem, c. 2, s. 482.

¹⁰⁸ Mehmet Cemal Tekin 1881'de İstanbul'da doğdu. Bayram Bey ve Zehra Hanım'ın oğludur. Darülfünun Hukuk Mektebi'nin 3. sınıfına kadar tahsil gördü. 1910 yılında Öğretmen Okulu'nda kütüphane memurluğu yaptı. Aynı zamanda Hukuk Mektebine devam etti. 3. sınıftayken Darülfünun Gönüllü Taburu ile Balkan Muharebesine katıldı. Askerlik dönüşü ticarete başladı. Beyoğlu İstiklal Caddesinde Cemal Bey Lokantasını açtı. Lokantacılar Cemiyetinin başkanı oldu. Muhtarlık, Hilaliahmer Cemiyeti Üyeliğinde bulundu. Mecliste, İktisat, Ziraat, İş Kanunu Layihası Encümenlerinde çalıştı. 20 Aralık 1944'de öldü. Bkz. Güneş, 2001, V. Dönem, c. 2, 484.

¹⁰⁹ *Yeni Ses*, 10 Şubat 1935; Müstakil milletvekilliğine aday olan ve 1352 Müntehib-i saninin tamamının oyunu alarak milletvekili seçilen Ali Fuat Cebesoy 1882'de İstanbul'da doğdu. Asker bir aileye mensuptur. Babası ilk Büyük Millet Meclisi Hükümetinde Nafia (İmar ve İskân) Vekilliği yapmış olan Emekli Korgeneral İsmail Fazıl Paşa'nın oğludur. Annesi Zekiye Hanım'dır. İlköğrenimini Erzincan Askeri Rüştiyesinde yaptı. 1894'de İstanbul Saint Joseph Fransız Lisesine kaydoldu ve buradan 1899'da mezun oldu. Daha sonra Harp Okuluna kayıt yaptırdı. Harp Okulunda Mustafa Kemal ile aynı okuldaydı. 1902'de bu okuldan mezun olduktan sonra Harp Akademisine kayıt yaptırdı. Harp Okulunu 1904'de bitirdi. Beyrut'ta süvari alayında stajına başladı. 15 Temmuz 1906'da Selanik'e geçti. 1908'de Roma Ateşemiliterliğine tayin edildi. 1912'de Balkan Harbi'nin çıkması üzerine İstanbul'a dönen Binbaşı Ali Fuat Bey önce Karadağ'a hareket eden Kolordunun daha sonra Yanya Kolordusunun Kurmay Başkanlığı, Balkan Muharebelerinde farklı kıtalarda komutanlık görevlerini yürütmüştür. 1914'de Şam'da VIII. Kolordu Kurmay Başkanlığına getirildi. 1916'da Doğu Cephesinde bulundu. 1917'de Sina-Filistin Cephesinde ve 20. Kolordu Komutanlıkları görevlerini yürüttü. Mondros Mütarekesinin imzalanmasıyla Alman subaylarının ülkeyi terk etmesi üzerine VII. Ordu Komutanlığına getirildi. Mütareke gereğince bu ordunun lağvedilmesi üzerine komutası üzerinde olan 20. Kolordu geçici olarak Konya'ya taşındı Bu arada Ali Fuat Cebesoy İstanbul'a gelmiş ve burada Mustafa Kemal ve diğer silah arkadaşlarıyla vatan savunması konusunda görüşmeler yapmıştı. Bu görüşmeler sonucunda Cebesoy Ankara'ya döndü. Konya'da geçici olarak bulunan 20. Kolordu'da Ankara'ya taşınmıştı. Cebesoy Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal ile birlikte ha-

reket etti. Cebesoy Umum Kuva-yı Milliye ve Garp Cephesi Kumandanlıklarında bulundu. Kasım 1920-Haziran 1922 tarihleri arasında Moskova Büyükelçiliği görevini yürüttü. Ankara'ya döndükten sonra Müdafaa-i Hukuk Grubunun başkanlığına seçildi. 11 Aralık 1922'de Meclis II. Başkanlığına seçildi. 24 Ekim 1923'de bu görevinden istifa etti. Aralık 1923-Ekim 1924 tarihleri arasında II. Ordu Müfettişliği görevini yürüttükten sonra tekrar Mecliste döndü. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nda Umumi katip olarak görev almıştır. İzmir Suikastıyla ilgili olarak Cebesoy tutuklanmış ve Mustafa Kemal'in mahkemeye müdahalesiyle affedilmiştir Özçelik, 1993, 1-330; Kocahanoğlu, 2002, XIII-XXI; Cebesoy 1933 yılına kadar Mecliste görev almıştır. Atatürk'ün isteği üzerine 10 Haziran 1933 tarihinde (IV. Dönem)CHP Konya milletvekilliğine seçildi. Konya'dan VI. Dönemde tekrar milletvekili seçildi. 30 Ocak 1948'de TBMM Başkanı seçildi.14 Mayıs 1950'de DP'den Eskişehir milletvekili seçildi. 1954 ve 1955 seçimlerinde bağımsız İstanbul milletvekili olarak Meclise girdi. 10 Ocak 1968'de İstanbul'da öldü. Kocahanoğlu, 2002, XXI; Özçelik, 1993, 352.

¹¹⁰ Bütün milletvekillerinin 1352 oy aldığı belirtilmektedir. *BCA*, 030.10.00.00.75. 492.3. 14.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1935 genel seçimlerinde gerek Konya merkez teşkilatı ve gerekse taşra teşkilatında seçimle alakalı hiçbir çalışma yapılmamıştır. Kongreler zamanında yapılmamış, yapılanlar mevzuata uygun değildir. CHP il ve ilçe teşkilatlarının idare heyeti başkanları ve idare heyetini teşkil eden üyelerin parti otoritesini kendi menfaatleri istikametinde kullanmaları, aynı zamanda tüccar-politikacı olmaları, parti idare heyetlerini kendi akrabalarından teşekkül ettirmeleri, zimmetlerine parti paralarını geçirmeleri ve dolandırıcılık yapmaları gibi sebeplerle halk partiden soğumuştur. Bütün bu negatif şartlara rağmen CHP seçimi “kazanmıştır”.

Yeni Ses gazetesinin birinci sayfasında “Seçim Neticesi” başlığı altında yapılan değerlendirmede; Bütün Türkiye’nin CHP adaylarını müttefikane (oy birliğiyle) seçmesinin “çok tabii” bir sonuç olduğu belirtilmiştir. Gazeteye göre “başka türlü” olmasını “akıl almazdı”. Çünkü İnkılâp rejimini artık Türkiye tamamen benimsemiştir.

Gazete 1935 genel seçiminin azınlıklarla ilgili boyutunu şöyle yorumlamaktadır: “*Son sayılav seçiminin arz ettiği hususiyetlerden biri memlekette azlıklarla çokluk arasında daha sıkı bir kaynaşma ve anlaşma hareketinin başlangıcı olmasındadır. Hem dikkat edilecek bir noktadır ki, bu anlaşma gayet geniş bir sahada tecelli ediyor. Eskiden bu memleket vatandaşın ayrılmak isteyen bir takım uzlaşma kabul etmez unsurlarla uğraştığı kadar kendi halis çocukları arasında da feci*

bir boğuşma hadisesine şahit ve bununla müteallim (üzüntülü) oluyordu. Son sayılab seçme hareketi artık bu acı hatıraların da tamamen mazi (geçmiş) gâfletleri içinde gömülmüş olduğunu göze çarptırıyor”¹¹¹.

Konya’yı hiç görmeden Konya’dan milletvekili seçilen adaylar olmuştur. Bunlardan biri olan Bediz Aydılek’in şerefine 17 Şubat günü Konya Halkevi Temsil kolu tarafından 120 kişilik bir danslı çay ziyafeti verilmiştir. Bir gün sonraki akşam CHP tarafından da ayrıca kadın milletvekili şerefine çaylı dans tertip edilmiştir¹¹².

Siyaset bilimi açısından seçim, yönetilenlerin, kendilerini kimin idare edeceğini tespit etmek için geliştirilen bir demokratik usul şeklinde tarif edilmektedir. Seçimin aynı zamanda, siyasi sistemin meşruluk temelini oluşturmak ve bir ülkedeki siyasî rejimin evsafını belirleme gibi anlamları da bulunmaktadır¹¹³.

1935 genel seçiminde adayların tespiti, alternatif bir siyasi partinin olmaması ve muhalefet yapılacak endişesiyle bir spor kulübünün kurulmasına bile müsaade edilmemiş olması, dönemin karakteristik hususiyetlerindedir. Tek adayın katıldığı veya sonucu önceden belli olan seçimlere “Sözde Seçim” denilmektedir¹¹⁴. Bu tarif zemininde 1935 genel seçimini değerlendirecek, mülâhazalarımız şöyle olabilir; Adayların tespiti, ilanı ve alternatif bir partinin olmaması yönleriyle, 1935 genel seçimi, M. Kemal tarafından “Eğer yüce itimadınızı üzerimden ve önderi bu-

¹¹¹ *Yeni Ses*, 14 Şubat 1935.

¹¹² *Yeni Ses*, 19 Şubat 1935.

¹¹³ Birol Akgün, *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*, Nobel Yayınları, İstanbul 2007, 5.

lunduğum CHP'nden esirgemezseniz"¹¹⁵ şeklinde ifade kullanılsa da, Tek partili dönemdeki bütün seçimler gibi bu seçim de Sözde Seçim tanımından başka bir tanımla ifade etmek mümkün değildir. Çünkü CHP'nin dışında başka bir parti yoktur ve sonuç baştan bellidir. Bu seçim de dahil olmak üzere Tek partili dönemde yapılan seçimlerin iktidarı tayin etmek fonksiyonu olmamıştır.

1935 genel seçimi, tek partili dönemde yapılmış diğer seçimler gibi, ülkedeki siyasî rejimin meşruluk temelini güçlendirmeye matuf yönünden söz edilebilir. Bu seçimin tek partili dönemdeki diğer seçimlerden temel farklarından biri, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi diğeri de gayrimüslim vatandaşlarımızın meclise girmelerinin temin edilmesidir.

Tek partili dönemde aydınların "demokrasi" kavramıyla daha çok sosyal yönünün dikkate alındığı görülmektedir. Nitekim Konya'da yayınlanmakta olan Terbiye Postası dergisinde "Demokrasi ve Terbiye" başlıklı yazıda Eyüp Hamdi imzasıyla şu mülahazalara yer verilmiştir: "Demokrasi' der demez ilk hatıra gelen siyasî manasıdır. Hâlbuki demokrasi daha önce, topluluk hayatına şuurla katılmak, şahsî teşebbüs ve tecrübeleri topluluğun ahenkli hayatı içerisinde kaynaşmak demektir. Demokrat cemiyette her fert, mensup olduğu cemiyetin kültürüne, yaratıcı medeniyet hayatının bütün safhalarına dinamik, şuurlu bir kudret halinde iştirak etmeli, hayatını mutlak bir feragatle, vatan ve millet uğruna hasr ve feda eylemelidir"¹¹⁶

¹¹⁴ Akgün, 2007, 6.

¹¹⁵ BCA, 490.1.355. 490.1.

¹¹⁶ Eyüp Hamdi. "Demokrasi ve Terbiye", *Terbiye Postası*, Yıl: 1, Sayı: 10, (1. 12. 1932), 10.

1935 seçiminde Türkiye genelinde milletvekillerinin meslekleri itibariyle % 48'nin bürokrasi, % 28'nin serbest meslek, % 19'nun müteşebbislik sahasında olduğu görülmektedir¹¹⁷. Bu seçimlerde Konya'daki milletvekilleri için oran şöyledir: 7 milletvekili bürokrasi mesleğiyle iştigal etmektedir (% 46), 5 milletvekili serbest meslek (% 33), 3 milletvekili ise müteşebbislik mesleğine mensuptur (% 21).

Buna göre Türkiye genelindeki meslekî oranı ile Konya milletvekillerinin meslekî oranı paralellik arz etmektedir. Türkiye genelinde % 48 ile bürokrasi mesleği birinci sırada gelmektedir. Konya milletvekilleri için de en yüksek oran % 46 oran ile bürokrasiye mensup milletvekilleri teşkil etmektedir. Türkiye genelindeki ikinci sırayı serbest meslek, üçüncü sırayı müteşebbislik mesleğine mensup milletvekilleri teşkil etmektedir. Konya milletvekillerinin sahip oldukları meslekler de buna paralel bir seyir takip etmektedir.

Konya'daki CHP adaylarının hepsi ikinci seçmenlerden (müntehib-i sani) "*ittifakla*" oy alarak milletvekili olmuşlardır. Başka bir alternatif de yoktur. "*Müttefik*" değil de "*oy çokluğuyla*" seçilme ancak, partinin dolaylı olarak desteklediği bağımsız adaylar için söz konusu olabilirdi. Birinci seçmenlerin seçmiş olduğu İkinci seçmenlerin (müntehib-i sani) özellikle CHP'li olmalarına dikkat edilmekteydi. Bağımsız olarak ikinci seçmenliğe (müntehib-i sani) aday olmak mümkün değildi. CHP'li ikinci seçmenler de CHP'li adaylara oy vermek mecbu-

¹¹⁷ Bürokrasi içerisinde sivil idare, askerlik ve eğitim çalışanları vardır. Serbest meslek gurubuyla da hukuk, doktorluk, dişçilik, eczacılık, mühendislik ve gazetecilik kastedilmektedir. Girişimciler ise ticaret, tarım bankacılık ve diğerleridir. Uyar, 2002, 2.

riyetindeydi. Zira CHP'li bir ikinci seçmenin CHP'li bir adaya oy vermemesi parti tüzüğüne göre suçtu¹¹⁸. Dolayısıyla CHP'li ikinci seçmenler "ittifakla" CHP'li adayları seçmişlerdir¹¹⁹.

¹¹⁸ CHP Tüzüğü'nün 14. maddesi şöyleydi: "Asıl seçimde reylerini yoklama neticelerine uygun olarak vermeyen Fırka mensupları, Nizamnamenizin 120. maddesinde yazılı seçim kayıtlarını tanınmamış sayılır. Buna göre ceza görülür". 1931 tarihli CHP Nizamnamesi'nin söz konusu 120. maddesi şöyleydi: "Umumi esaslara, büyük kongre kararlarına, Umumi reislik tebliğlerine, Umumi idare heyetinin kararlarına riayet etmeyenler, bütün intihaplarda Fırka namzet ve azalarına rey vermeyen veya bunların aleyhine çalışan veya muarız bir teşekkülün namzetliğini kabul eden veya açıkça reddetmeyen veya Fırkaya namzet gösterilen yerlerde kendisini, kendi başına namzet gösteren veya gösterilmesine karşı göz yuman veya intihaplara mazeretsiz olarak iştirak etmeyen veya muarız bir namzet lehine gizli ve açık çalışanlar ve kendi müesseselerinde çalışanların böyle hareket ve faaliyetlerine müsamaha gösterenler, Fırka kongrelerinin program, Fırka gruplarının karar olarak kabul ettiklerini vazife sahibi iken yapmayanlar, Fırka vazifelerini yaparken bilerek nizamnameye uymayanlar, Fırka mensup ve memurlarından, Fırka şerefini ve hayşiyetini kıranlar yaptıklarının derecesine ve yapılan suçtaki alakalarına göre, ihtar, ikinci ihtar, muvakkat ihraç ve tart cezasıyla cezalandırılır. Bu cezalar sırasıyla verilebileceği gibi sıra takip edilmeden birlikte de verilebilir". Uyar, 1999, S. 64, s. 22-23.

¹¹⁹ Uyar, 1999, S. 64, 22.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

030.10.00.00.75;

344. 1440. 1. 27.

030.10.00.00.75.

492.3. 14.;

490.1.355. 490.1.

Koyunoğlu müzesi.

Sürelî Yayınlar,

Cumhuriyet

Ekekon

Terbiye Postası

Ulus

Yeni Ses

Zaman

KİTAP VE MAKALELER

AKGÜN, Birol. *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*, Nobel Yayınları, İstanbul 2007.

BALI, N.Rıfat. “1930 Yılı Belediye Seçimleri ve Serbest Fırka’nın Azınlık Adayları”, *Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi*, Kasım 1997, C. 28, S: 167.

ÇOKER, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM-IV. Dönem 1931–1935, c. II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Yayın No: 12, Ankara 1996.

EYÜP HAMDİ. “Demokrasi ve Terbiye”, *Terbiye Postası*, Yıl: 1, Sayı: 10, (1. 12. 1932).

GÜNDOĞAN, Esat Öz. *Tek Parti ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1992.

GÜNEŞ, İhsan. *Türk Parlamento Tarihi* TBMM-V. Dönem 1935–1939, c. II, Türkiye Büyük Millet Vakfı Yayınları, Yayın No: 26, Ankara 2001.

GÜNEŞ, İhsan. *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM V. Dönem. 1935–1939. C. 1, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

- KOCAHANOĞLU, Osman Selim. *Ali Fuat CEbesoy Siyasî Hatıralar Lozan'dan Cumhuriyete*, c. 2, Temel Yayınları, İstanbul 2002.
- KOLOĞLU, Orhan. "Osmanlı'dan Bugüne, Kronolojik Bir Döküm, Seçimler ve Meclisler", *Popüler Tarih*, Kasım 2002, Sayı: 27.
- MAYAK, Faysal. "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Konya'daki Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleri Hakkında Adnan Menderes'in Teftiş Raporu (1935)". <http://ataturkilkeleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2013/03/ydta-12-mayak.pdf>(11.09.2017; 20:51).
- ÖZTÜRK, Kazım. *Türk Parlamento Tarihi TBMM-II. Dönem 1923–1927*, c. III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, No: 3, Ankara 1995.
- ÖZTÜRK, Kazım. *Türk Parlamento Tarihi TBMM-III. Dönem 1927–1931*, c. III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No: 10, Ankara 1995.
- RUSTOW, Dankwart A. "Türkiye'de Siyaset ve İslamiyet 1920-1955-III-", (Çev. A. Buğra), *Yol*, Sayı 30, Haftalık Fikir, Sanat ve Siyaset Gazetesi, (6 Temmuz 1966).
- SEZEN, Saim. *Seçim ve Demokrasi*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1994.
- SEZER, Ayten. "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/kadin.htm>(25 Ekim 2009).
- SONAY, Neslihan. *Tek Parti Döneminde Kadın Milletvekillerinin Seçimi (1923–1946)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Ankara 2006, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TEKİN, Nil Türker. "1935 Seçimlerinde Kadın Türk Kadının Sayısal Konusuna Yaklaşımı", *Toplumsal Tarih*, Mart 2002, Sayı: 99.
- TOKER, Metin. *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944–1973 DP Yokuş Aşağı, 1954–1957*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1991.
- TUNCER, Erol. *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877–2002)*, Tesav Yayınları No: 24, Ankara 2003.
- URAN Hilmi, *Hatıralarım*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1959.
- UYAR, Hakkı. "Tek Parti Döneminde Seçimler", *Toplumsal Tarih*, Sayı, 64, Nisan 1999.
- UYAR, Hakkı. "Tek Parti İktidarının Toplumsal Kökenleri", *Toplumsal Tarih Dergisi*, 16.11. 2002. (Uyar, <http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/yayinlar>).
- UYAR, Hakkı. "Türkiye'de Tek Parti Döneminde CHP'nin Toplumsal Kökenleri: İkinci Seçmenler Örneği (1935)", <http://kisi.deu.edu.tr/hakki.Uyar/7.pdf> (10.11.2009).

YÜCEKÖK, Ahmet N. *Siyaset Sosyoloji Açısından Türkiye'de Parlamantonun Eri-
mi*, Ankara Üniversitesi siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 533, An-
kara 1983.

EKLER

1935 YILINA AİT BAZI KRONOLOJİK GELİŞMELER

5 Şubat 1935: CHP'nin Seçim Beyannamesi

“Sevgili **Yurddaşlarım**:

Büyük Millet Meclisinin yeni sayılab seçimine girerken geçen dört yılını n işlerini gözden geçirmek faydalı olacaktır. Bu suretle çetin yıllarda bana ve önderi bulunduğum CHF'na destek olan ve doğru yolu gösteren güvenimizin yerinde olduğu kolaylıkla anlaşılmış olacaktır... Geçen dört yıl içinde uluslar arası durumu yeni ve derin bir buhrana girmiş ve uluslar arasında **küskü** ve güvensizlik şiddetle kendisini hissettirmişti. Geçen dört yılın içinde ben fırkam, ulusun başlıca bu meselelerini halletmek vazifesinde idik. Bugün yüksek katınıza açık alınla çıkıyoruz.

Uluslar arası güvensizlik ve **küskü** devrinde biz büyük Türk ulusunun yüce menfaatlerine en uygun tedbirleri büyük hassasiyetle takip ettik. Barışı seven ve onu her türlü taarruz niyetlerinden uzak bir surette **kurumlandırmak** isteyen temiz bir zihniyetle **insel** tertiplerin meydana gelmesine çalıştık...

Ökonomide, maliyede, nafiada, kültürde ve milli müdafaa ile iç ve dış siyasette **benemmiş** gidiş yollarında azimle yürüyeceğiz...

Büyük Türk ulusunun kadın ve erkek seçmenleri bir yurdun en değerli varlığı yurttaşlar arasında ulusal birlik, iyi geçinme ve çalışkanlığı, duyguyu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur”.

Kamâl Atatürk Cumhurbaşkanı

CHF Genel Başkanı

(Erdal Aydoğan-Tansu Barış Mahmutoğlu, "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Yapılan Seçimler ve Karakteristik Özellikleri", **Tarihin Peşinde**, Yıl: 2013, Sayı 10, s. 136).

Not: Altı çizilmiş olan kelimeler 1930'lu yıllarda "öztürkçe" olarak ifade edilen kelimelerdir.

3 Mart 1935: Bira ilanı

3 Mart 1935 tarihinde Ulus gazetesinde şöyle bir ilan vardı; "*Ankara Birası. Sihatini sevenlere. Ulus kazancının ulusun olduğunu bilenlere müjde: Ankara birası: Avrupa'da bile az sayılar içinde tanınmış ve bütün ulusça sevilmiştir. Çünkü o hilesizdir. Çünkü o Orman Çiftliğinin bira için yetiştirilmiş arpadan yapılmaktadır. Çünkü yalnız o bira denilen bir içkidir. Çünkü o hissiyatı uluşturmaz hayatı zehirlemez. Çünkü o Türk ulusunun kendi eseridir. Orman çiftliği bira fabrikası telefon no 13 92; 1824"*

9 Mayıs 1935: "Fırka" yerine "Parti"

CHP'nin 9 Mayıs 1935 tarihinde yapılan 4. Kongresinde bazı isim değişiklikleri yapılmıştır. Mesela kongre yerine "*kurultay*" ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. Milli Müdafaa Vekili yerine "*Sü Bakanı*", "*Fırka*" yerine "*parti*" denilmiştir. Mustafa Kemal Paşa kongrede öztürkçe bir konuşma yapmıştır.

9 Mayıs 1935:

Kamâl Atatürk'ün CHP 4. Kurultayında Nutku (söylevi)

"Kurultayın sayın üyeleri;

Karşılarında bulunmakla haz duyduğum delege arkadaşlarımı selamlarken; yüce ulusumuzu saygı ile anarım. (Alkışlar)

Bu anda, bundan önceki Kurultayları ve Partimizi doğuran ilk Sivas Kurultayını-ki, dış ve iç düşmanların süngüleri altında kurulmuştur - hatırlamak, geçen on altı yılın bütün hadiselerini göz önüne getirmeği kolaylaştırır.

Uçurum kenarında yıkık bir ülke... türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... yıllarca süren savaş.., ondan sonra, içerde ve dışarda saygı ile tanılan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet (sürekli alkışlar) ve bunları başarmak için arsız, devrimler... işte, Türk genel devriminin bir kısa diyemi...

Bayanlar, Baylar;

Partimizin her kurultayı, denebilir ki, bir dönüm başında toplanmıştır. 1927 Kurultayı, doğuda kopan azıyı yenerek **Cumuriyetin** (Cumhuriyet değil, Cumhuriyet. ÖA) sarsılmaz temelde olduğunun anlaşılmasına; 1931 Kurultayı güvenlik ve sükûnun kesin olarak kurulmasına **rasgelir**. Bu kurultayımız ise, geniş ölçüde gelişim devri içinde bulunduğumuz günlerde toplanmış oluyor,

Kurultayın, yeniden alacağı ilerleme ve yükselme tedbirler ile vatanın yüksek yönetimini erdemli ellerinde tutan Partimizin, şerefli tarihini zenginleştireceğine şüphe yoktur.

Geçen Kurultaydan bugüne kadar, kültürel ve sosyal alanda başardığımız işler, Türkiye **Cumuriyetinin** ulusal çehresini, kesin çizgiler ile, ortaya çıkarmıştır. Yeni harfleri, ulusal tarihi, öz dili, **ar**, ilimsel müzik ve teknik kurumları ile kadını erkeği her hakta eşit, **modern Türk sosyetesini** bu son yılların eseridir. (Sürekli alkışlar)

Türk ulusu ancak varlığını derin ve sağlam kültür sınırları ile çevreledikten sonradır ki, onun yüksek kapasitesi ve erdemi, uluslar arasında tanılır. Türk ulusuna **doğunsal** rengini veren bu devrimlerden her biri, çok geniş tarihsel devirlerin öğünebileceği büyük işlerden sayılsa yeridir. (Sürekli alkışlar) Bütün bu işler, Partimizin programını, özenle göz önünde tutarak başarılabilmektedir.

Tüzel, sağlık, sosyal, finans, ekonomi ve bayındırlık işlerimizde, hiç durmadan aldığımız yeni tedbirlerin **eyi** ve yerinde olduğuna kani bulunuyoruz.

Akdeniz'i Karadeniz'e demirle bağladık. Anadolu'da özel şirketlerindeki bütün yolları satın aldık; İstanbul ve İzmir'de liman ve rıhtım

işleri devlet eline geçti; Diyarbekir kapısındaız. Antalya'ya, Erzurum'a, kömür yurduna durmadan gidiyoruz. (Sürekli alkışlar)

Devlet Demiryolları **kurumu**, bugün, kendi malımız olan beş yüz milyon liralık bir işi çevirmektedir.

Sayın arkadaşlar;

Geçen dört yılın başlıca işlevi ekonomi alanında olmuştur. Bir çok ülkeler, **acunsal** buhran karşısında sarsılmış ve umutsuzluğa düşmüşken biz, bu **kapsal** felaket önünde **cuda** irkilmedik. (Alkışlar) Yurdun ekonomisini yeni bir düzene **yönetmiş** bulunuyoruz. **Arsıulusal tecimi** denkleştirerek, iç pazarı harekete getirerek kendimizi korumağı başardık. Asıl önde tuttuğumuz iş, geniş bir endüstri programını gerçekleştirmeğe başlamak olmuştur (alkışlar). Bu program, tamam ile gerçekleştiği gün, şüphesiz yurddaşın geçimi hiss olunacak derecede genişleyecektir.

Tarım ve endüstri hareketlerimiz biri birini kollayan tedbirlerle yapılmaktadır.

Maden ürünlerimiz, son zamanlarda özel bir gelişim gösterdi. Umudumuz o dur ki gelecek kurultay maden işleriyle beraber deniz ekonomisinde bu gün almakta olduğumuz tedbirlerin verimli sonuçlarını **dermiş** olarak, toplanacaktır. (Alkışlar)

Görüyorsunuz ki arkadaşlar; yepyeni bir **güdümlü** ekonomi düzeni kurmakla uğraşyoruz. Partimizin ekonomik anlayışı bu yöndeki programımızın, yurdun ihtiyaçlarını karşılayacak ve onu az zamanda gelişmeye ve genişliğe erdirecek en **eyi** program olduğunu gösterecektir. Yeni öğütleriniz ve direktiflerinizle, yeniden ilerleme ve yükselme tedbirlerimizi kolaylaştıracağınıza şüphe yoktur.

Bayanlar, Baylar;

Cumhuriyetin dış **siyasada özenle** güttüğü amaç **arsıulusal** barışı korumak ve güven içinde yaşamaktır. Komşularımızla dostluk ve **eyi** geçinme yolunda her gün biraz daha ilerlemekteyiz.

Sovyetlerle dostluğumuz, her zamanki gibi, sağlamdır (Sürekli alkışlar) ve **ıçtemdir**. Kara günlerimizden kalan bu dostluk bağı, Türk ulusu unutulmaz değerli bir hatıra bilir. (Sürekli Alkışlar) İki memleket arasında her yönden **değetter**, sıklaşmakta ve genişlemektedir. Sovyetler, **Cümuriyetimizin** onuncu yılında, yüksek delegeler ile, şenliklerimizde hazır bulundular.

Devletlerimiz, hükümetlerle ve uluslar ile, her fırsatta birbirlerine nasıl inandıklarını ve ne kadar güvendiklerini bütün dünyaya göstermektedirler. (Alkışlar). Son günlerde boğazlar mes'elesini ortaya koyduğumuz zaman, Sovyetlerin bizim tezimizdeki doğruluğu ve haklılığı bildirmiş olmaları, Türk ulusunda yeniden derin dostluk duyguları uyandırmıştır. (Sürekli alkışlar).

Türk-Sovyet dostluğu **arsıulusal** barış için şimdiye kadar yalnız hayır ve fayda getirmiştir. Bundan sonra da yalnız hayırlı ve faydalı olacaktır. (Alkışlar)

Arkadaşlar,

Geçen dört yıl içinde bir önemli hadise de Balkan Paktidir, Dört devlet; kendi güvenleri için ve Balkanların, karışma ve karıştırma konusu olmaktan çıkması için içten bir kanaatle birbirlerine bağlanmışlardır. (Alkışlar) Balkanlı bağlaşıklarımızla gittikçe artan bir beraberlik ve dayanışma siyasası güdüyoruz.

Yüklenlerimizin gereklerini, kesin bir **bayrılıkla** gözetiyoruz.

Asıl dikkate değer, Balkan Paktinin, daha bir yıl içinde, **arsıulusal** barış için büyük bir **etke** Olduğunun anlaşılmasıdır. (Alkışlar) Balkan Pakti, gittikçe, Avrupa barışının başlıca temel taşlarından biri olmak yerindedir. (Alkışlar)

Geçen dört yılın şerefli hadiselerinden biri olmak üzere, İran Şahınşahının, sayın konuğumuz olduğunu **kıvançla** hatırlatırım. (Alkışlar) Bu şahsi tanışmadan iki memleketin kazandığı faydalar pek geniş olmuştur. İki kardeş ulusun arasını açacak hiçbir mesele kalmadığı ilan

edilmiş ve birbirinin bahtiyarlığından kuvvetli olmalarından başka dilekleri bulunmadığı anlaşılmıştır. (Sürekli alkışlar)

Afgan devletinin uluslar sosyetesine girişini selamlamakla bahtiyar olduk. (Alkışlar) Bu kardeş ulus ile dostluk bağlarımız **mutlu** bir surette ilerlemektedir. (Alkışlar)

Yakın komşularımızla ve uzak devletlerle olan **ilgilerimiz**, genel olarak, **nomal** ve dostçadır. (Alkışlar) **Arsıulusal** ilgilerin gerektirdiği bütün **değertleri** ve konuşmaları **kıvançla** kolaylaştırıyoruz.

Türkiye **Cumuriyeti** arsiusulal ailenin, ancak faydalı, çalışkan ve iyi geçimli bir unsuru olmak amacındadır. (Sürekli alkışlar) Uluslar sosyetesinde ciddi barış ve elbirliği isteğile çalışıyoruz.

Uluslar sosyetesinin, arsiusulal güveni arttıracak, geçmişten kalma hastalıkları iyileştirecek, insani sonuçlara varabilmesi başlıca dileklerimizdendir. (Alkışlar)

Arkadaşlar:

Arsıulusal durum nazik bir buhran geçirmektedir. Eski ve büyük anlaşmazlık, son çatışmalarla heyecanlı bir noktaya gelmiştir. Bugünkü yüksek insanlığın, ulusları birbirine yaklaştırma çarelerini bularak, genel güvensizliği ortadan kaldırılmasını **ummak** isteriz,

Bununla beraber bütün dünya gidişini göz önünde tutarak dikkatli, hazırlıklı, uyanık bulunmak lüzumuna kaniiz. (Alkışlar) Gene bu kanaatladır ki, dostluklarımıza bağlı ve bütün ilgilerimizde **eyicil** bir **siyasa** ile elimizden geldiği kadar genel barışı kurmak istiyoruz. (Alkışlar)

Bayanlar; Baylar;

Size biraz da partimizin son yıllardaki **öz hayat ve kınavından** bahsedeyim. Geçen kurultayın parti **örgütlerine** vermiş olduğu çalışma **yöneti** çok faydalı ve verimli olmuştur. Parti üyeleri, prensiplerimizi anlatmakta, yaymakta ve bütün **yurttaşların** sevgilerini, güvenlerini kazanmakta, kendilerinden beklendiği gibi hareket etmişlerdir.

Parti seçimlerinin canlı ve özenli bir tarzda oluşu, siyasal hayatımızda önemli bir ilerleştirdir.

Partimizin, Halkevleriyle bütün yurddaşlara kucağını açması vatan-da sosyal ve kültürel bir devrim yaptı.

Sevgili arkadaşlar;

Cumuriyet Halk Partisinin esas düşünce ve dileği, vatandaşları her türlü ayrılıktan korumak, onları, kendileri ve büyük Türk ulusu için faydalı kılmaktır. (**Okay** sesleri, alkışlar)

Programımızda, iş bölümlerinin her birinde bulunan, yurddaşların **özel ve genel asıgıları** ve **genlikleri, ayrasız**, göz önünde tutulmuştur. Bu hakikatın bütün yurddaşlarca, **yalın** olarak, bilinmesi çok önemlidir. Bunu yurddaşlara anlatmak ve bu suretle onların sevgilerini ve güvenlerini kazanmak, parti üyelerinin kutsal ödevidir. (Alkışlar)

Türk ulusu kendisine hizmet edenleri, **sürel** bir surette, değerlemiş ve onlara **ünvermiştir**.

Son **saylav** seçiminde Partimizin **ulusun güvenini** kazanması bize, çalışmamızda yeniden büyük şevk ve kuvvet vermiştir. (Alkışlar)

Ulusa hizmet yolunda bütün varlığımızla çalışmak, parti üyelerinin **bozulmaz andıdır**. (Ayakta sürekli alkışlar)". (<http://www.chp.org.tr/>; 24.08.2017; 15:17)

Not: Bu konuşma "öztürkçe" olarak yapılmıştır. Metinde geçen bazı kelimeler o dönemde kullanıldığı şekliyledir. Mesela "cumuriyet" kelimesi böyledir. Kitabın sonunda "öztürkçe" kelimelerin Türkçe (Osmanlıca) karşılıkları vardır.

27 Mayıs 1935:

Milli Saltanat Bayramı Kaldırıldı

Saltanatın kaldırıldığı gün olan 1 Kasım gününün Milli Bayram günü olması konusunda bir kanun teklifi verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Sivas Milletvekili Hüseyin Rauf Bey ve Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey'in vermiş oldukları kanun teklifinde, aynı güne tesadüf eden peygamberimi-

zin doğum günü olduğu hatırlatılmıştır. Kanun teklifi 24 Ekim 1923 tarihinde kabul edilmiştir. MİLLÎ SALTANAT BAYRAMI olarak kabul edilen 1 Kasım günü, 1935 yılına kadar kutlanmış, 27 Mayıs 1935 tarihinde çıkarılan 2739 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

27 Mayıs 1935:

Pazar Günü Tatil Oldu

Cumhuriyet'in ilanından sonra hafta tatili üzerinde durulmuştur. 2 Ocak 1924 tarihinde yapılan bir düzenlemeyle hafta sonu tatilinin Cuma günü olmasına karar verilmiştir. Kısa bir süre sonra Cuma gününün tatil olarak seçilmesinde "*isabetli olunmadığı*" anlaşılmıştır Çünkü Batı'da "*Cuma günü değil Pazar günü*" tatil yapılmaktaydı. Batıyla bütünleşmek adına 27 Mayıs 1935'de bir düzenleme yapılarak Pazar günü tatil günü olarak kabul edilmiştir,

5 Ağustos 1935.

Mimar Sinan'ın Kafatası Mezarından Çıkarıldı.

Mimar Sinan'ın kafatası mezarından çıkarıldı. Kafatası üzerinde yapılan tetkikatta bunun brakisefal yani yassı yuvarlık olduğu görülmüştür. Bütün Türkler brakisefal olduklarından büyük mimarın yalnız kültür itibariyle değil, ırk itibariyle de Türk olduğu bir kere daha meydana çıkmıştır.

31 Ağustos 1935:

Fevzi Çakmak'ın Kutlama Mesajı

1935 yılında 30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla dönemin Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak, Atatürk'e şöyle bir kutlama mesajı çekmiştir: "*30 Ağustos zaferini, cumhurun çelik ordusuna örnek olarak yaratan ulu Başbuğ'a, ordu adına kutlar ve candan saygılar sunarım*".

15 Teşrinisani (Kasım) 1935

Bazı camilerin kapatılması hakkında kararname çıkarıldı.

“Tasnif harici kalacak camii ve mescitler usul ve mevzuata göre kendilerinden başkaca istifade edilmek üzere kapatılır”¹²⁰.

¹²⁰ Resmi Gazete, sayı 3163.

KONYA MİLLETVEKİLLERİ

Milletvekili Adı	Tahsili	Meslek	Yaş	Doğum yeri	Deneyim
Ahmet H. Dikmen	Üniversite	Ziraat Mühendisi	42	Ünye	Yeniden seçildi
Kazım Gürel	Üniversite	Hukuk	45	Konya	Yeniden seçildi
Ali Muzaffer Göker	Üniversite	Öğretim Üyesi	45	İstanbul	Yeniden seçildi
Mustafa Uluşan	Üniversite	Öğretim Üyesi	62	Konya	Yeniden seçildi
Mustafa Lütfi Eken	İlkokul	Çiftçi	34	Konya	Yeniden seçildi
Naim Hazım Onat	Üniversite	Öğretim Üyesi	46	Konya	Yeniden seçildi
Fikret Sılay	Üniversite	Hukuk	45	Konya	Yeniden seçildi
Kazım Okay	Üniversite	Bürokrat	43	Giresun	Yeniden seçildi
Behire Bediz Morova (Ay-dilek)	İlkokul	Öğretmen	38	Bosna	İlk defa seçildi
Mustafa Halit Üner	İlkokul	İşçi	48	İstanbul	İlk defa seçildi
Osman Şevki Uludağ	Üniversite	Doktor	46	Bursa	İlk defa seçildi
Şevket Dağ	Üniversite	Doktor	60	İstanbul	İlk defa seçildi
Ali Rıza Türel	Lise	Memur	36	Üsküp	İlk defa seçildi
Mehmet Cemal Tekin	Üniversite Terk	Serbest Meslek	54	İstanbul	İlk defa seçildi
Ali Fuat Cebesoy (Bağimsız)	Üniversite	Subay	53	İstanbul	Yeniden seçildi.

Tablo 1: 1935 Genel Seçiminde Konya Milletvekilleri

MİLLETVEKİLLERİNİN MESLEKİ DURUM İTİBARIYLA TÜRKİYE GENELİYLE MUKAYESE

Meslekler	Türkiye Genelinde (%)	Konya'da (%)
Bürokrasi	48	46
Serbest Meslek	28	33
Müteşebbislik	19	21

Tablo 2: 1935 Seçiminde Konya Milletvekillerinin Meslekî Durum İtibariyle Türkiye Geneliyle Mukayesesi

CUMHURİYETİN İLK KADIN MİLLETVEKİLLERİ

Cumhuriyet'in İlk Kadın Milletvekilleri

1. Mevrure	GÖNENÇ	(Afyonkarahisar)	10. Fakihe	ÖYMEN	(İstanbul)
2. Sabı (Hab)	ÇIRPAN	(Ankara)	Benal	İŞTAR	
3. Türkan	ÖRS		Nevzat	ARIMAN	(İzmir)
4. Sebiha Gökçül	BAŞTUĞ	(Antalya)			
5. Şekibe	ERBAY	(Balıkesir)	12. Ferruh	GÜPGÜP	(Kayseri)
6. Hatice	İNSEL	(Bursa)	Bahire	MOROVA	
7. Huriye Önz	ÖZGENER	(Çankırı)	Bediz	AYDİLEK	(Konya)
8. Fatma	BAHA	(Diyarbakır)	Mihri	PEKTAŞ	(Malatya)
9. Nakiye	MEMİK	(Edirne)	15. Meliha	ULAŞ	(Samsun)
	ELGÜN	(Erzurum)	16. Esmâ	NAYMAN	(Seyhan)
			17. Sabiha	GÖRKEY	(Sivas)
			18. Seniha	HIZAL	(Trabzon)

Kaynak: TBMM ALBÜMÜ, s.97-112

SEÇİM BEYANNAMESİ (1935)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. F. Büyük Önderi Kamâl Atatürk'ün Ulusa Seçim Beyannamesi.

Sevgili yurdtaşlarım;

Büyük Millet Meclisinin yeni sayılab seçimine girenken, geçen dört yılın işlerini gözden geçirmek faydalı olacaktır. Bu suretle çetin yıllarda bana ve önderi bulunduğum C. H. Fırkasına destek olan ve doğru yolu gösteren güveninizin yerinde olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır.

1930 ve 1931 yıllarından beri acunla hiç ayırd tanımayan genel bir sıkıntı içindedir. Her yerde ürünlerin fiyatları düşmüş olduğu halde alıcılar azalmış, ticaret muvazenesi bozulmuş, iş hacımları daralmış, en sağlan paralar sarı-sarılaşmış veya düşürülmüş mecbur kılınmıştır. Bizim yurdumuz bu sarıntılara bilhassa maruz bulunuyordu. Çünkü, ticaret ve tediyе muvazenesi ödenberi açık bulduğumuz halde ziraat maddelerinin fiyat düşüklüğü ve yurdun geniş ölçüde smai mamullü olan ihtiyacı, alışveriş seğini daha ziyade arttıracaktı. Bu zorluklar ve ihtimaller yüzünden, ilke-derneği sıkıntı, mali olarak da ağır tesiri yapacağından, devletin hazinesini gittikçe daha fazla darlığa maruz bulunuyordu.

Bu çetin şartlar, her alanda, yeni-kurumlar yapmaya mecbur olan yurdumuzda acımayla ve ilerlemeye durdurulacak mahiyette idi. Bütün bu çetin şartlara şağıyet mühim noktaları da katmak gerekirdi: Geçen dört yıl içinde, uluslararası durumu yeni ve derin bir bulhrana girmiş ve uluslararası da kuşku ve güvensizlik şiddetle kendisini hissettirmişti.

Geçen dört yıl içinde, ben ve fırkama, ulusun başlıca bu meselelerini halletmek vazifesinde idtik. Bugün yüksek katmıza açık alınmış çıkıyoruz. En nazik ulus davalarını, en isabetli tedbirlerle en doğru yollarda takip ettirmiş ve her alanda müsbet neticeler aldığımız kanğındayız.

Ökonomide, ticaret muvazenesini temin edecek ve ulusun satın alına kabiliyetini koruyacak tedbirler bulundu. Bu güzye de iş ve değişme hacımlarım daralmış, nispetle birçok ülkelerden önce durdurulmuştu. Yurd için yeni kazancın yolları bulunmaya verilen ehemmiyet, hızla eyi ve hayırlı tesiri hissettirmeye başladı. Geçmiş öçüde sanayileşme hareketi, devlette ve uluşa alınan yeni durumun en belli vasiifirdi.

Bugün ziraat ve smai ürünlerimizin fiyatlarında düşüklük durmuş, hattâ genel olarak yükselme başlamıştır. Ziraat ve smai ürünlerimizin miktarları dahi, çok ülkelerde azaltmaya ve azaltılmaya mahkûm olduğu halde, bizde, bir artma göstermektedir. Yetiştirilme mevzu etmivecek kanaatli bir

fiat ile ürün artımı yeni ekonomi düzenimizi sağlan temellerinden ve mutlu ayırdlarından biri olmak yolundadır.

Ökonomik tedbirlerin doğruluğu ve sağlamlığı ulusun genel yayayışında ve her şeyden önce devletin maliyesinde müsbet tesiri derhaz gösterdi. Şiddetli ve sert tasarruflar tedbirlerle muvazenesi temin olunan devlet bütçesi 1931 den sora her yıl muvazene içinde artmaya başlamıştır.

Birçok vergiler islah edilmiş, hattâ indirilmiş olduğu halde, tahsilatta ve bütçe yükümlüden artma kabiliyeti görülmüş, sağlan bir mali bünyenin ve ökonomik ahvalin her yıl daha ziyade eyilesmesinin en müsbet belgesidir.

Uluslararası güvensizlik ve kuşku devrinde, biz, büyük türk ulusunun yüce menfaatlerinden uygun tedbirleri büyük hassasiyetle takip ettik. Barış seven ve onu her türlü tasarrufların yerlerinden uzak bir surette kurumlandırmak istiyen temiz bir zihniyetle insel tertiblerin meydana gelmesine çalıştık. Bugün, barış ve uluslararası arasında eyi geçimiyeyi amaç tutan ülkelerde, birleşik siyasetimiz ve karşılıklı türlü anlaşmalarımız vardır. Bir yönden de ulusal korunma vasıtalarına özel bir değer verdik. Bugün, türk ulusu iki köklü vasiif ile uluslararası müna-sebetlerde kendini göstermektedir. Bunlardan biri ulusumuzun kendini müdafaa için sarımsız bir azim sahibi olarak hürmet edilmeğe layık bir kudrette olması; diğeri, ulusumuzun dostluklarına ve ittifaklarına, ahval ne olursa olsun, değişmez bir sadakatle riayetkâr olacağına inanılmasıdır. Türk vatani, ulusun bu yüksek vasıfları güvencine dayanarak ilerlemektedir.

Sevgili yurdtaşlarım, Türk vatani mütemadiyen yükselten ve ilerleten ana siyasete devam etmek kararındayız. Eger yüce itimadınız izerinden ve önderi bulunduğum Cumhuriyet Halk Fırkasından cümlemiz, gelecek dört yıl içinde ortaya koyacağımız eserlerin de-ğenlerden daha çok ve daha verimli olacağına keali ve samimi inanmıştıydık. Ökonomide, maliyede, nafada, kültürde ve milli müdafaa ile iç ve dış siyasete doğruluğu denemiş gidiş yollarında azim ile yürüyeceğiz. Ökonomide sanayileşme programımızı tabakkak ettirmek, ürünlerimizin nefeslerini ve standartlarını tanzim ve muhafaza etmek, her türlü deniz ekonomisini geliştirmek, her türlü maden ekonomisini büyütmek, küçük kredi müesseselerini vücu de-

tirmek kararındayız.

Sanayileşme suretinde ihtikâr suretinde bir fiyat pahalılığı mahal veremeye için ciddi kontrol tedbirleri geliştirilecek ve pek-leştirilecektir.

Maliyede vergi islahatına devam olunacaktır. Bu islahat, yurdtaşın mali yükümlerini, yersiz sıklıklara ör vermeyecek surette, düzenlene idemesini temine maktadır. Tedrici ve iktisadi gelişmeye uygun bir terakki ile devletin hazinesini çok kudretli bir hale getirmek esaslı bir umdemizdir.

Nafaa programımızı durmadan takip edeceğiz. Asrilerden beri ihmal edilmiş olan vatan bayındırlığını şimdiye kadar büyük zorlukları generek nasil takip edebildikse, bundan sora, daha ziyade dikkat ve sebat ile takip edeceğiz. 1935 senesi nihayetine kadar demiryolları Diyarbekir'i varam, kömür havzasına ve Antalya'ya doğru uzanmış olacaktır. Erzurum hatları faaliyete ilerliyor ve ilerleyecektir.

Sağlık ve sosyal yardım faaliyetimiz önümüzdeki yıllarda daha ziyade gelişecektir.

Büyük türk ulusunun kadını ve erkek seğmenleri;

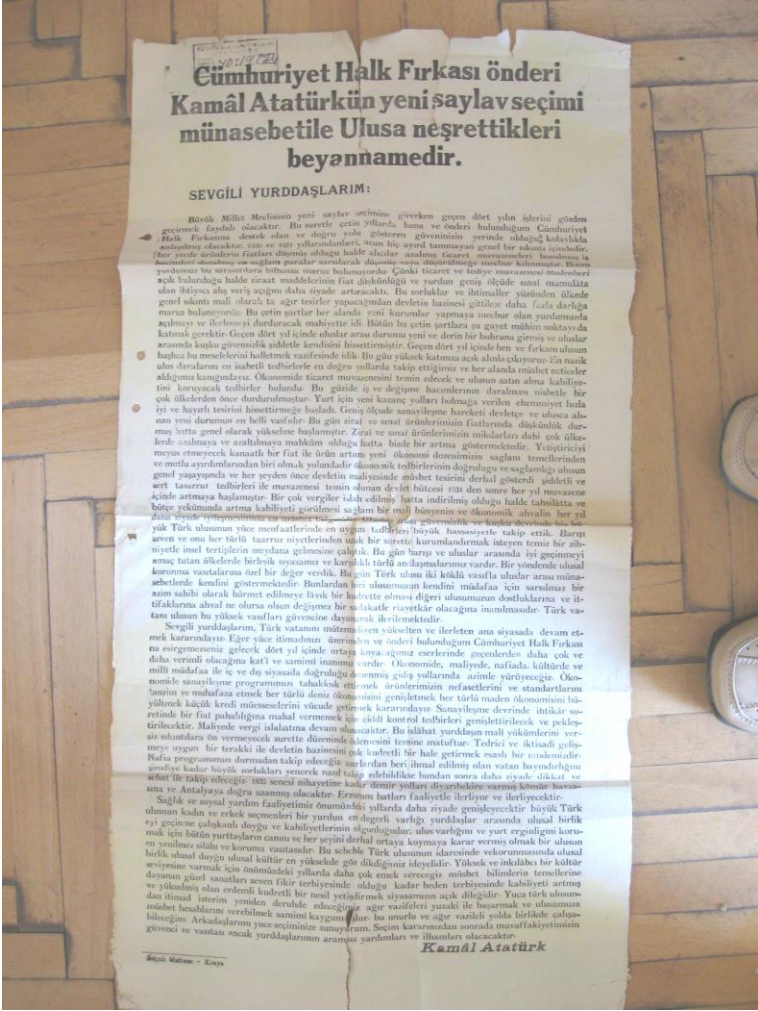
Bir yurdun en değerli varlığı, yurdtaşlar arasında ulusal birlik, eyi geçim ve çalışkanlık duygusu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur. Ulus varlığını ve yurd erginliğini korumak için bütün yurdtaşların canını ve her şeyini derhal ortaya koymaya karar vermiş olmak, bir ulusun en yenilmez silâhı ve koruma vasıtasıdır. Bu sebble, türk ulusunun idaresinde ve korumasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür, en yücesekte göz diktiğimiz ideylerdir.

Yüksek ve inklâbî bir kültür seviyesine varmak için, önümüzdeki yıllarda daha çok emek vereceğiz. Müsbet bilimleri temellerine dayanan, güzel sanatları seven, fikir terbiyesinde olduğu kadar beden terbiyesinde kabiliyeti artmış ve yüceselmiş olan erdemli, kudretli bir nesil yetiştirmek, ana siyasetimizin açık dileğidir.

Yüce türk ulusundan itimad isterim. Yeniden deruhede edeceğimiz ağır vazifeleri yüzü aklı ile başarmak ve ulusumuz müsbet haberlarını verebilecek samimi kaygımızdır. Bu onurlu ve ağır vasiifeli yolda, birlikte çalışabileceğimize arkadaşlarımızı yüce seçimiye sunuyorum.

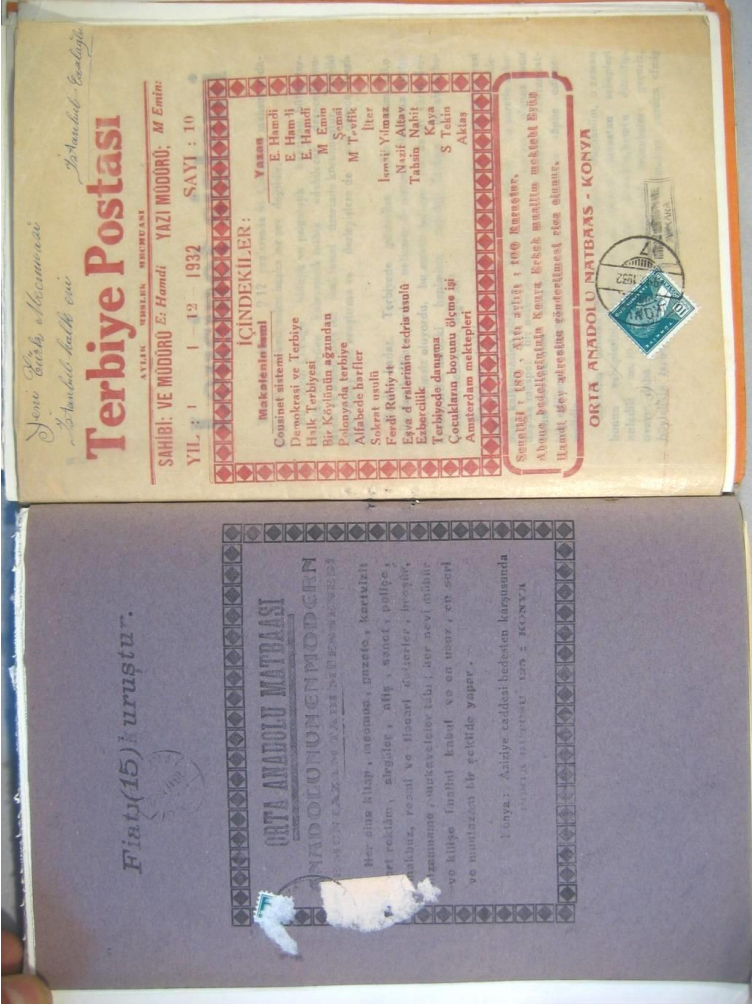
Seçim kararından sora da muvafakiyetimizin güvenci ve vasıtası, ancak yurdtaşlarımızın aramız yardımcıları ve ilhamları olacaktır.

Kamâl ATATÜRK

Atatürk'ün 1935 Genel Seçiminde Seçim Beyannamesi (Konyunoğlu Müzesi Arşivi)

MAHALLİ BASINDAN ÖRNEKLER

Yeni Teslimat... 21-İkinci Teslimat - Gümüş

21-İkinci Teslimat - Gümüş

21-İkinci Teslimat - Gümüş

ELİFELİK SIKIKTI OKUSUN!
Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?

En karlı ve en güvenli yatırım... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?

"Din, sükûtu, yâni hakikat... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

Yeni Seçim

Her neyse, ancak... Yeni Seçim

Bal kanlılar da iktisadi anlaşma
Bulgaristanla Anlaşma-ğa gayret ediyoruz.

Yeni Bulgaristan... Bal kanlılar da iktisadi anlaşma

"Her neyse, ancak... Bal kanlılar da iktisadi anlaşma"

İsviçre

Cumhurbaşkanı Sefaretimizde

Cumhurbaşkanı Sefaretimizde

Gümbür

Paçolara para... Gümbür

Bulgaristan

Bulgaristan... Bulgaristan

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

"Evlâzîr ilâhî... Şirket ablonerden keyfi para almak selâhiyetini nereden alıyor?"

Veçâlet

30 ve 30... Veçâlet

Ereğli Fabrikası

Temelâtına merasimi Başvekilin huzurunda icra kıldı.

"Ereğli Fabrikası... Temelâtına merasimi Başvekilin huzurunda icra kıldı."

"Ereğli Fabrikası... Temelâtına merasimi Başvekilin huzurunda icra kıldı."

"Ereğli Fabrikası... Temelâtına merasimi Başvekilin huzurunda icra kıldı."

SORAT MATBAASI
 BÜTÜN BAŞKI İŞLERİNDE
 HABERDAR ETMENİZ MENFAATINIZ
 İK'İZASINDIR.

YENİ SES
 Şehir
 Teşrin
 AYLIK
 ABONE

YENİ KÜTÜPHANE
 Konya - Hilmiye Emali Kurumu
 GAZETİ, MEDYA KİTAP ve KİTAPÇI
 Yeni kütüphane kuruldu - Adana'da yaka kökü
 İyap ve baskınlar hakkında bilgi ve emel
 milliyet ve sıkı idare hakkında haberler
 Her yıl Konya H. Kur. gazeti ve kitapları
 için bir miktar tahsis olmuştur. Yeni kütüphane
 müdürlüğü kurulmuştur.
 Kütüphane müdürlüğü kurulmuştür. Her yıl
 Konya H. Kur. gazeti ve kitapları için bir miktar
 tahsis olmuştur. Yeni kütüphane müdürlüğü
 kurulmuştür.

İlan
 Satılık Magaza ve ev

Yeni Ses

25
 KRANON-BAU
 10-1000 30-40

Konya Saygıları
 Meclis dün dağıldı
 M. Yelvinin Tel yazısı

Bugday koruma kanunu epeyce münakaşalı geçti
 Meclis dün dağıldı. Bugday koruma kanunu epeyce münakaşalı geçti. Meclis dün dağıldı. Bugday koruma kanunu epeyce münakaşalı geçti.

Bayanlar
 Meclis dün dağıldı. Bayanlar Meclis dün dağıldı. Bayanlar Meclis dün dağıldı.

Tefiş Kurumu
 Meclis dün dağıldı. Tefiş Kurumu Meclis dün dağıldı. Tefiş Kurumu Meclis dün dağıldı.

Soyadı Alanlar
 Meclis dün dağıldı. Soyadı Alanlar Meclis dün dağıldı. Soyadı Alanlar Meclis dün dağıldı.

Ruam Mücadelesinde
 Meclis dün dağıldı. Ruam Mücadelesinde Meclis dün dağıldı. Ruam Mücadelesinde Meclis dün dağıldı.

Yollar
 Meclis dün dağıldı. Yollar Meclis dün dağıldı. Yollar Meclis dün dağıldı.

SORAT MATBAASI
 BÜTÜN BASKI İŞLERİNDEN
 HABERDAR ETMENİZ MENFAATINIZ
 İKTİZASINDIR.

YENİ SES
 Şehir için
AYLIK ABONE
 25 AYRINTI

Son Dakika
Seferberlik denemeleri
 Ankara, 19 (A.) - Ankara'da bugün öğleden sonra 22.45'de başlayan seferberlik denemeleri, saat 12.45'te bitmiştir. Bu arada denemeler, çok sıkı kontrol edilmiş ve her şeyin yerli yerinde olduğu görülmüştür. Bu arada denemeler, çok sıkı kontrol edilmiş ve her şeyin yerli yerinde olduğu görülmüştür.

YENİ KÜTÜPHANE
 Konya - Hükümet Konağı karşısındaki CAZELİ RECORIA KİTAP VE KİRAZİNE

Kaldırımın
 ...
Fitre
Zekâtı
Tevyare
Hilâfaher
Himayefitral
Konya Tiareret ve Sanayi odası
İntihap heyetiden

Kültür Bekam
 ...

Atina Müzakereleri
Dış bakanımız Bay Maksimos ve Çaldıres herici işlerden bahsetti

İstiya
 ...

Posta, Telgraf
 ...

Seferberlik Denemeleri
 ...

Muharirler
 ...

Yükselme
 ...

Bize Göre
 ...

Kadın Sayıtlar
 ...

Eğru Hareket
 ...

Tutumlu
 ...

Yükselme
 ...

Ömer AKDAĞ

1935 CHP TŪZŪĖŪ

TŪZŪĖŪ

**PARTİNİN DÖRDŪNCŪ
BŪYŪK KURULTAYI
ONAYLAMIŞTIR**

MAYIS 1935

Tek Partili Dönemde Konya'da 1935 Genel Seçimi

C. H. P.

T Ü Z Ü Ğ Ü

**Partinin Dördüncü Büyük
Kurultayı Onaylamıştır.**

Mayıs 1935

Ankara - Ulus Basımevi

C. H. P. T Ü Z Ü K

ESASLAR

1. — Cumhuriyet Halk Partisi, Cemiyetler kanununa göre kurulmuş, programındaki esaslar üzerinde çalışan sıyasal bir cemiyettir. Merkezi Ankaradır. *Partinin kuruluşu. merkezi*
2. — Partinin değişmez genel başkanı, onu kuran Kamâl Atatürktür. *Değişmez Genel Başkan*
3. — Partiden olan yurddaşlar karşılıklı içdemlik, güven ve arkadaşlık duygularile birbirine bağlı bir kütle meydana getirirler. Partililer programda ve esaslarda sağa, sola çekilmeyecek bir açıklıkla inceden inceye çizilmiş olan yolda birlik ve beraberlikle yürürler. *Partitülerin ödevleri*
4. — Parti izdeşleri, Partinin programını ve prensiplerini bilecek, yayacak ve onları savgaya-caktır. *Prensipleri bilmek, yaymak. savgamak*
5. — Prensiplerimizi, usanmaksızın, bütün yurddaşlara her bahana ve fırsatla söylemek ve anlatmak, Parti örgüt ve izdeşlerinin önemli ödevidir. *Prensipleri söylemek, anlatmak*
6. — Parti, memlekette türlü ergelerle kurulmuş olan hayırlı ve faydalı girişimlere ve örgütlere karşı sevgi ve ilgi taşır. *Partinin faydalı örgütlerle ilgisi*
7. — Parti, henüz sıyasa ile uğraşmak çağına girmemiş olan bütün Türk gençlerini Partinin tabiiğ adayı sayar. *Partinin tabiiğ adayı*

*Partinin bay-
rağı, rozeti,
marşı*

8. — Partinin, ana vasıflarını gösteren altı oklu bir bayrağı, bir rozeti ve bir marşı vardır. Bunlar ~~örneğine~~ göre yapılır ve kullanılır.
öğreniğine

BİRİNCİ KISIM

Partiye kabul olunma

*Partiye girmek
şartları*

9. — Cumhuriyet Halk Partisine:

A - 18 yaşını bitiren,

B - Halkça kötü tanınmamış olan,

C - Ağır hapis, veya şeref ve onur kırıcı bir suç yüzünden hapis cezasile kasanmamış bulunan ve hacir altında olmayan,

Ç - Ulusal savaşta, ona karşılık etmemiş olan ve böyle örgütlere girmemiş olan ve sıyasal ıra bakımından menfi bir ruh taşımamış oldukları belirgin bulunan her türk yurddaş, türkçe konuşmakta bulunmuş ve türk kültürünü ve Partinin bütün prensiplerini benimsemiş ise, girebilir.

*Ocağa yazılma
ve tanıtılma*

10. — Partiye girmek isteyen her yurddaş, Partide en az iki yıldır yazılı bulunan iki arkadaş tarafından bulunduğu yerin ocağına tanıtılır. Kendisinde istenen sıfatların bulunduğu ilâve edilir ve kendisi de Partinin esaslarile program ve tüzüğünü kabul ettiği ve hükümlerinden ayrılmayacağı hakkında ocağa bir yüken kâğıdı verir. Aday, bununla Partiye şeref sözü vermiş olur.

*Yönkurulun
yazmaktaki
ödevi*

11. — Bir ocak kurulunun böyle bir istek üzerine vermiş olduğu kabul veya red kararı, İlçe Yönkurulunun onaylaması ile tükellenir. Bu iş en çok üç ay içinde bitirilir ve ilgili olana bildiri-

11. İlçe Yönkurulunca reddedilen yurddaşların İl Yönkuruluna yanıda bulunmağa hakları vardır.

12. — Partiye yeni üye olma işleri tamlanan yeni Partililer, üç ayda bir, kaç kişi olmuşlarsa bunlarla, başka yerlerden gelen eski Partililer köylerde ocak yönkurullarının, şehir ve kentlerde, o şehir ve kentlerde bulunan en büyük Yönkurulun bu iş için yapacağı toplanmaya yazı ile çağırılarak partiye yazılmış ve kabul edilmiş oldukları bildirilir. Bu toplantıların yıl başında başlayarak her üç ayda bir düzenlikle yapılması borçtur. Toplantılarda Yönkurullardan başka imkân bulunduğu kadar çok Partili bulundurulur. Parti Başkanı bu toplantıda bir söylev vererek siyasal bir Partiye girmenin önemlerini ve Partili olmanın ödevlerini hatırlatıp yeni üyeleri kutlar ve kendilerine başarı diler. Her üç ayda bir, Partiye girenlerin adları İl Yönkurulunca bütün örgüte genellenir.

Giriş töreni

13. — Her Partili, Partiye az veya çok bir yardım parası ödemek yükümlüdür. Ayda veya altı ayda veya on iki ayda bir ödenmek şartile Partiye ne kadar yardım parası vereceklerini, ödeme yeteneklerine göre kendileri saptayarak buldukları yerin ocak kuruluna bir yüken kâğıdı ile bildirirler. Ödeme bir alt karşılığı yapılır. Bir defa yapılan yardım yükünü miktarı, üstünden bir yıl geçmedikçe değiştirilemez. Üyeler, yükenecekleri miktardan fazla bir para verirlerse bu ayrı bir alt ile verit olarak kabul olunur. Yardım akçesi yerine ayniyat alınmaz.

Yardım parası

14. — Yardım akçesini yüklenilen mikdar ve zamanda ödemek Partilinin bir yandan Partisine

Yardım parasını zamanın-

da ödeme bağlılığının beldeği olduğu kadar, bir yandan da Partinin yurda hizmet yolundaki başarılarını sağlayacak olan bir borcudur.

*Yardım pa-
rası öğrenegi* 15. — Yardım akçesinin alınması usulleri, Genyönkurul tarafından yapılacak bir öğrenek ile saptanır.

*Başka yere
giden partili* 16. — Bir yerden başka bir yere giden Parti üyeleri kendi Yöknurullarından, Parti üyesi olduklarını ve yüklenlerini yerine getirmiş bulduklarını bildiren bir kâğıt alırlar ve bunu gittikleri yerdeki kurula verirler. Bu suretle adları ora Parti kütüğüne geçirilir.

İKİNCİ KISIM

Parti örgütü

*Parti örgütü
ve örgenleri* 17. — Parti örgütü, başında merkezde Genel Başkan bulunmak, illerde ocaklardan başlamak üzere, şunlardan meydana gelir:

A - Genel Başkanlık,

B - Genbaşkur,

C - Büyük Kurultay ve Genyönkurul,

Ç - İl, ilçe, kamun, ocak kongreleri ve yöknurulları,

D - Parti gurupu,

E - Partikur.

*Örgütün ilk
basamağı;
ocak* 18. — Örgütün ilk basamağı şehir ve kentlerde uram ocakları ve köylerde köy ocaklarıdır.

*Ocağın kurul-
ması* 19. — Parti örgütü olmayan bir köyde bir ocak kurulu meydana getirecek yurddaşlar birleşirlerse aşağıdan yukarı kurulların önergeleri üzerine İl Yöknurulu kararı alındıktan sonra orada

ocak kurulur. Ocağı kuracakların Partiye girişleri için 9 uncu maddedeki sıfatlar aranır.

20. — Ocaklar iki türlü çalışır: kongre halinde ve Yönkurul yolu ile.

Ocakların çalışma yolu

21. — Her Partili yurddaş,yazılı olduğu uram veya köy ocağına, Ocaklar Kamun Yönkurullarına, Kamun Yönkurulları ilçe, İlçe Yönkurulları, İl, İl Yönkurulları Genyönkurula bağlıdırlar.

Yönkurulların bir birine bağlılığı

22. — Buldukları yerlerin ilgi ve durumlarına bakılarak birden çok uram ve köy, tek bir Ocağa bağlanabilir ve bunlara Semt Ocağı denir.

Semt ocakları

Gene yersel durum ve uza gereklerinin zorladığı hallerde kamun örgütü ve İl merkezlerinde de İlçe örgütü yapılmayabilir. Bu halde ocaklar bir başka kamun veya doğrudan doğruya İlçe Yönkurullarına, kamun yönkurullarile İl merkezlerindeki ocaklar da doğrudan doğruya İl Yönkuruluna bağlanabilir.

Kamun ve ilçe basamalarını kaldırma.

Ocakların yardım akçesile hesap ve bütçe işleri, yukarı derecedeki Yönkurullara verilebilir. Bu halde aşağı derecelerin saypaları bağlı buldukları Yönkurulları bütçesinden sağlanır.

Bunların saypaları

Bu madde hükümlerini yerine getirmek için Genyönkuruldan ayrı ayrı karar alınır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Merkezde

I - Genel Başkanlık

A - Genel Başkan

23. — Genel Başkan, Partinin yüksek yönetimini elinde tutar ve Partiyi imseler. Parti adına söz söylemek yetkesi ancak Genel Başkanıdır.

Genel Başkanın yüksek yönetimi

Genel Başkan lüzum görürse bu hak ve yetkesini Genel Başkan vekiline veya Parti Genel Sekreteri-ne bırakır.

B - Genbaşkur

- Genbaşkur* 24. — Partinin Genel Başkanı ile Vekili ve Genel Sekreter, Genbaşkuru meydana getirirler.
- Genbaşkurun ödevleri* 25. — Genbaşkur, Partiyi ilgilendiren bütün işler için lüzum gördüğü kararları verir.
- Saylav seçimi, adayların ilânı* 26. — Genbaşkur, Kamutaya üye seçilmesi işlerini yönetir; Partinin saylav adaylarını kararlaştırır.
- Genbaşkur, adaylarla seçim işleri hakkında Grup Yönetkulunun ve Genyönetkulunun fikrini yoklayabilir. Adaylar Genel Başkan tarafından ilân olunur.
- Genyönetkulunun açıklarını doldurmak* 27. — Genyönetkuluda yer açılırsa açığa yenisini Genbaşkur seçer.
- Genbaşkur kararlarına uyrum* 28. — Genbaşkurun vereceği kararlara bütün Parti üyelerince bağısız ve şartsız uyurulur.

C - Genel Sekreter

- Genel Sekreterin ödev ve yetkisi* 29. — Genel Sekreter, Genel Başkan tarafından Genyönetkulul üyeleri arasından seçilir ve Genel Başkan adına iş görür. Genel Sekreter, Genbaşkurun, Genyönetkulunun ve Partikurun kararlarını bildirir; bunları sonuçlandırır. Parti örgütü ile yazışır ve Parti işlerini kovalar. Partiyeye ilişkin başvuruların kabul orunudur.

Görüşüde bulunmayan üyeler de kararları sonradan (gördüm) kaydı ile imzalarlar. İmzaların üstüne genit yapılmaz. Yalnız kararı, parti program ve tüzüğüne, kanun ve tüzüklere uygun bulunmayanlar imza etmeyerek sebeblerile yukarı Kurula bildirirler. Yönkurul üyelerinin görüşülerde göttükleri fikir - kendilerinin veya başkalarının olsun - kurul dışında söylenmez.

Yönkurulların ödevleri 86. — Yönkurullar kendi bölgelerinde Parti işlerinin başvurağıdır. Kendilerinin merkez göstindikleri yerlerde toplanırlar.

Yönkurullar başlıca şunları yaparlar:

Üye yazma A - Tüzükte yazılı şartlara uygun parti üyesini çoğaltmak ve Partiye yazılmak isteyenlerin Ocak Yönkurulundan isteklerini bir karara bağlayıp Kamun Yönkuruluna, Kamun Yönkurulunca da düşündüklerini yazarak İlçe Yönkuruluna gönderilmek; İlçe Yönkurulunda da bu kararı inceleyerek kabul etmek veya lüzumunda bozmak;

Parti paralarını toplama B - Ocak Yönkurulu, parti üyelerinin yardım paralarını ve her Yönkurulun bütçesinde yazılı gelirlerini elverişli araçlarla toplamak ve bütçe için devamlı gelir kaynakları düşünüp göstermek;

Saypaları yapma C - Bütçenin kabul ettiği saypaları yapmak;

Kararları yerine getirme Ç - Kongrelerin kendilerine bıraktıkları kararları yerine getirmek;

Gelen emirlerin yapılması D - Partinin ergesine ulaşmak için daha yukarı Parti orunlarından verilen emirleri yapmak ve bunun için düşündüklerini bir derece yukarı örgüte yazmak;

Seçimlerde kazanma E - Bütün seçimlerde Parti adaylarını ve aday gösterilmemişse Parti üyelerini kazandırmak;

— 22 —

BEŞİNCİ KISIM

Hükûmetle deget .

95. — Parti, kendi bağrından doğan hükûmet örgütü ile kendi örgütünü birbirini tamlayan bir birlik tanır. *Hükûmetle deget*

Parti örgütünün kendi hükûmetinin her yönden başarığa ermesi için bütün kuvvetile çalışması esastır.

96. — Merkezde Partiyi ilgilendiren işlerin kovalanması için yapılacak degetler, Parti Bakanlarile Genel Sekreter veya bunların adlarına harekete yetkili olanlar arasında sözle veya yazı ile olur. İllerde Partiyi ilgilendiren işler için yapılacak söz veya yazı degetleri Parti başkanları ile İl-baylar arasındadır. *Degetin merkez ve illerde yolu*

97. — Partinin hükûmetle deget konuları - lüzumlu görülürse - Genbaşkurun onaylayacağı bir öğrenek ile saptanır. *Deget öğreneği*

ALTINCI KISIM

Kamutayda

I — Cumhuriyet Halk Partisi Grupu

98. — Partiden olan sayıların Genkurulu-na Parti Grupu denir. *Parti Grupu*

99. — Parti Grupunun tabiiğ Başkanı Partinin Genel Başkanı veya onun vekilidir. Partiden olan Başbakan Parti Grupunun başkanıdır. *Başkanlar*

— 25 —

kendisini savgamağa hakkı vardır. Yalnız seçimler sırasında yapılan suçların cezaları, savga hakkı kullanılmadan verilebilir. Bu halde seçim bittikten sonra hüküm yiyen üyenin yazı ile savgası alınır ve haklı olduğu anlaşılırsa ceza kaldırılır.

Savgalarda süre, ceza verileceği bildirildiği günden başlamak üzere bir aydır. Bu süreyi geçirerek savga hakkını kullanmayanlar bu haklarını kaybederler.

DOKUZUNCU KISIM

Partili gazetecilerin sayacakları noktalar

144. — Sahibi Partili olan gazete ve dergilerin yazıları ile Parti üyelerinin yazdıkları ve çıkardıkları eserler, Parti prensipleri bakımından göz önünde tutulur. İsteyen Partili gazeteciler, dergiler ve yazarlarla bu yolda görüş birliğine yarayacak deget ve toplantılar yapılır.

Partililer kapitali ile ilişkili ve yönetiminde etger buldukları gazete, dergi ve basmalarda Parti program ve tüzüğüne aykırı yazılar çıkartmazlar.

*Partili
gazetecilerin
sayacakları
noktalar*

ONUNCU KISIM

Adaylık şartları

145. — Genbaşkur kararı olmadıkça seçimlerde aday gösterilmez.

Seçimler özgür olarak yapılır. Bu halde Partiden olanlar özel girişimlerle aday gösterileceği

*Adaylı, adaysız
seçimler*

TÜRKÇE LÜĞAT

Tüzük içindeki kelimelerden bir kısmının
Osmanlıca karşılıkları

TÜRKÇE	OSMANLICA
Aday	<i>Namzet</i>
Alan	<i>Saha</i>
Alıt	<i>Makbuz</i>
Araç	<i>Vasıta</i>
Asıg	<i>Menfaat</i>
Atamak	<i>Tayin etmek</i>
Ayram	<i>Müstesna</i>
Ayrıntılar	<i>Teferruat</i>
Aytaç	<i>Hatip</i>
Aytlıma	<i>Münakaşa</i>
Azımlık	<i>Ekalliyet</i>
Arsulusal	<i>Beynelmilel</i>
Başkan	<i>Reis</i>
Başarmak	<i>Muvaffak olmak</i>
Başvurak	<i>Merci</i>
Bağmlı	<i>Tabi</i>
Beldek	<i>Alâmet</i>
Belirtmek	<i>Tayin etmek</i>
Belirgin	<i>Mütebariz</i>
Bildirig	<i>Beyanname, tebliğ</i>
Bırakiğ	<i>İmtiyaz</i>
Bölek	<i>Fıkra</i>
Bölu	<i>Taksit</i>
Bölge	<i>Mıntaka</i>
Broşür	<i>Risale</i>
Buyurmak	<i>Emretmek</i>
Biçmek	<i>Takdir etmek</i>
Başarık	<i>Muvaffakiyet</i>
Çekilim	<i>İstita</i>

TÜRKÇE

Çogunluk
Dayanışma
Dayra
Degerlik
Deget
Değişke
Değişirmek
Delege
Dergi
Devrim
Dilerge
Diyev
Durum
Düzenlik
Denkleştirmek
Etker
Endüstri
Erge
Ertik
Esilik
Eşit
Evgin
Eğitim
Hacir
Genel
Genellemek
Genit
Gereğinde
Gerektirmek
Gerekçe
Girişmek
Girişme, girişit
Gündem
Görüü
Güdemek
Güven
Gösterit

OSMANLICA

Ekseriyet
Tesanüt
Daire
Liyakat
Temas
Tadil
Tadil etmek
Mümessil
Mecmua
İnkılâp
Takrir
Beyanat
Vaziyet
İntizam
Tevzim etmek
Müessir
Sanayi
Maksat
Meslek
Tasarruf
Müsavi
Müstacel
Terbiye
Hacr
Umumi
Tamim etmek
Şerh
İcabında
Mucip olmak
Esbabı mucibe
Teşebbüs etmek
Teşebbüs
Ruzname
Müzakere
Sevk ve idare etmek
İtimat
Temsil

TÜRKÇE	OSMANLICA
Gezi	<i>Sevâhat</i>
İçdem	<i>Samimi</i>
İl	<i>Vilâyet</i>
İlбай	<i>Vali</i>
İlçe	<i>Kaza</i>
İlgi	<i>Alâka</i>
İlişkin	<i>Ait</i>
İnsilemek	<i>Temsil etmek</i>
İnamlamak	<i>Emniyet etmek</i>
İncelemek	<i>Tetkik etmek</i>
İrdelemek	<i>Tetkik etmek</i>
İşnel	<i>Fili</i>
İşvar	<i>Memur</i>
İzdeş	<i>Mensup</i>
Ira	<i>Seciyе</i>
Kamuğ	<i>Amme</i>
Kamun	<i>Nahiye</i>
Kamutay	<i>Büyük Millet Meclisi</i>
Kapsamak	<i>Şamil olmak, İhtiva, ta-</i> <i>zammum etmek</i>
Karşın	<i>Muhalif</i>
Karşmlık	<i>Muhalefet</i>
Kasanık	<i>Mahkûm</i>
Kasamak	<i>Mahkûm etmek</i>
Katılmak	<i>İştirak etmek</i>
Kent	<i>Kasaba</i>
Kesinleştirmek	<i>Katileştirmek</i>
Kınav	<i>Faaliyet</i>
Konu	<i>Mevzu</i>
Kovalamak	<i>Takip etmek</i>
Kotarmak	<i>Hallolmak</i>
Kural	<i>Kaide</i>
Kurağ	<i>Bina</i>
Kurğa	<i>Kur'a</i>
Kurul	<i>Heyet</i>
Kutlamak	<i>Tebrik etmek, takdis et-</i> <i>mek</i>

TÜRKÇE	OSMANLICA
Nomal	<i>Normal</i>
Onamak	<i>Tensip etmek</i>
Onaylamak	<i>Tasdik etmek</i>
Orun	<i>Makam</i>
Oruntamak	<i>Temsil etmek</i>
Oturum	<i>Celse</i>
Oy	<i>Rey</i>
Onursal	<i>Fahriş</i>
Ödek	<i>Tazminat</i>
Ödev	<i>Vazife</i>
Öğrenmek	<i>Talimatname</i>
Öneylemek	<i>Tercih etmek</i>
Önem	<i>Ehemmiyet</i>
Önerge	<i>Teklif</i>
Önge	<i>Mani</i>
Örge	<i>Uzuv</i>
Örgüt	<i>Teskilât</i>
Özlük	<i>Mahiyet</i>
Özel asıĝ	<i>Hususî menfaat</i>
Özelgörü	<i>İçtihat</i>
Özet	<i>Hülâsa</i>
Özgen	<i>Serbest</i>
Özgür	<i>Tamamile kayıtsız olarak serbset</i>
Parti	<i>Fırka</i>
Paydaş	<i>Hissedar</i>
Raportör	<i>Mazbata muharriri</i>
Saĝısman	<i>Muhasebeci</i>
Saĝlamak	<i>Temin etmek</i>
Saĝlısal	<i>Sıhhi</i>
Saltık	<i>Mutlak</i>
Saptamak	<i>Tesbit etmek</i>
Savgamak	<i>Müdafaa etmek</i>
Sava	<i>Dava</i>
Savaş	<i>Mücadele</i>
Saypamak	<i>Sarf etmek</i>

TÜRKÇE	OSMANLICA
Sekreter	<i>Kâtip</i>
Sivil Buyurman	<i>Mülkiye âmiri</i>
Siyasal	<i>Siyasi</i>
Sonuç	<i>Netice</i>
Scravlı	<i>Mes'ul</i>
söylev	<i>Nutuk</i>
Süre	<i>Müddet</i>
Süresiz çıkarma	<i>Muvakkat ihraç</i>
Sosyete	<i>Cemiyet</i>
Şar	<i>Belediye</i>
Şarbaylık	<i>Belediye reisliği</i>
Tamlamak	<i>Tamamlamak</i>
Taptamak	<i>Tatbik etmek</i>
Tarım	<i>Ziraat</i>
Taşım	<i>Nakliye</i>
Taşıtlı	<i>Menkul</i>
Taşıtsız	<i>Gayri menkul</i>
Tecim	<i>Ticaret</i>
Tekit yönetgeleri	<i>İnhisar idareleri</i>
Terkimek	<i>Takip etmek</i>
Tutulga	<i>Zabıtname</i>
Tüm çıkarmak	<i>Tart</i>
Tükellenmek	<i>Tekemmül etmek</i>
Türel	<i>Hukuki</i>
Tüzük	<i>Nizamname</i>
Ülama	<i>Mülhak</i>
Ulusal	<i>Milli</i>
Ulusal Kurumlar	<i>Milli heyetler</i>
Uram	<i>Mahalle</i>
Uyarmak	<i>İkaz etmek</i>
Uyarı	<i>İhtar</i>
Uyurmak	<i>İtaat etmek</i>
Uza	<i>Mesafe</i>
Üsnomal	<i>Fevkalâde</i>
Üzkes	<i>Mutlaka, her halde</i>
Üye	<i>Âza</i>

TÜRKÇE	OSMANLICA
Verit	<i>Teberru</i>
Yazışma	<i>Muhabere</i>
Yanı	<i>Şikâyet</i>
Yasav	<i>İnzibat</i>
Yaymak	<i>Nesretmek</i>
Yayın	<i>Neşir</i>
Yeritmek	<i>Tatbik etmek</i>
Yersel	<i>Mahallî, mevzîi</i>
Yetenek	<i>Takat</i>
Yetke	<i>Salâhiyet</i>
Yetri	<i>Nisap</i>
Yora	<i>Tefsir</i>
Yönet	<i>İstikamet</i>
Yönetge	<i>İdare</i>
Yönetmek	<i>İdare etmek</i>
Yüklen	<i>Taahhüt</i>
Yüküm	<i>Mecburiyet</i>
Yükümsel	<i>Mecburi</i>
Zorlamak	<i>Mecbur kılmak</i>
Büyük Kurultay	Büyük kongre
Kongre	İl, ilçe, kamun, ocak kongreleri
Genbaşkur	Genel Başkanlık Divanı
Genyönkurul	Genel Yönetim Kurulu
İlyönkurul	İl Yönetim kurulu
İlçeyönkurul	İlçe Yönetim kurulu
Kamunyönkurul	Kamun Yönetim Kurulu
Ocakyönkurul	Ocak Yönetim Kurulu
Önurkur	Onur kuru
Partikur	Parti kuru
Genkurul	Genel kurul
	Umumi Reislik Divanı
	Umumi idare heyeti
	Vilâyet idare heyeti
	Kaza idare heyeti
	Nahiye idare heyeti
	Ocak idare heyeti
	Hâsiyet Divanı
	Parti Divanı
	Heyeti umumiye

B U L M A Ç

	Sayfa	Madde		Sayfa	Madde
Esaslar					
Partinin kuruluşu merkezi	3	1	Genbaşkur	8	24
Değişmez Genel Başkan	3	2	Genbaşkurun ödevleri	8	25
Partiilerin ödevleri	3	3	Saylav seçimi, adayların ilanı	8	26
Prentipleri bilmek, yaymak savgılamak	3	4	Genyönkurulun açıklarını doldurmak	8	27
Prentipleri söylemek, anlatmak	3	5	Genbaşkur kararlarına uyrum	8	28
Partinin saydalı örgütlerle işgisi	3	6	C - Genel Sekreter		
Partinin tabii adayı	3	7	Genel Sekreterin ödev ve yetkisi	8	29
Partinin bayrağı, rozeti, marşı	4	8	II - Büyük Kurultay		
BİRİNCİ KISIM					
Partiye kabul olunma					
Partiye girmek şartları	4	9	Büyük Kurultayın toplanma zamanı	9	30
Ocağa yazılma ve tanıtılma	4	10	Büyük Kurultay üyeleri	9	31
Yönkurulun yazmaktaki ölevi	4	11	Büyük Kurultayın çalışmasında yetri ve oy usulü	9	32
Giriş töreni	5	12	Başkan vekili ve sekreter seçimi	9	33
Yardım parası	5	13	Genel başkanın söyevi	10	
Yardım parasını zamanında ödeme	5	14	Komisyonlar seçimi	10	34
Yardım parası öğrenegi	6	15	Komisyonlarda seçim	10	35
Başka yere giden partili	6	16	Komisyonların çalışmaları	10	36
İKİNCİ KISIM					
Parti örgütü					
Parti örgütü ve örgenleri	6	17	Görüşüye esas komisyon kararları	10	37
Örgütünü ilk basamağı; ocak	6	18	Başka komisyonlar	10	38
Ocağın kurulması	6	19	Bakanların Kurultay ve Komisyonlarda bulunmaları	10	39
Ocakların çalışma yolu	7	20	Büyük Kurultay görüşülerinde açıklık ve gizlilik	11	40
Yönkurulların bir birine bağılığı	7	21	Büyük Kurultay tutulgaları	11	41
Semt ocakları	7	22	Büyük kurultay sonunda söylev	11	42
Famun ve ilçe basamalarını kaldırma	7		Royük kurultay açılışı gününün kulluluğı	11	43
Bunların saypaları	7		III - Genyönkurul		
ÜÇÜNCÜ KISIM					
Merkezde					
I - Genel Başkanlık					
A - Genel Başkan					
Genel Başkanın yüksek yönetimi	7	23	Genyönkurul	11	44
			Başkanı	11	45
			Toplanma vakti	11	46
			Ödevleri	11	47
			Yardım edecekler ve süresiz komisyonlar	12	48
			Teftiş ve kontrol edeceğı örgütler	13	49
			Genyönkurul üyelerinin ödev ve bağılığı	13	50